

Роланд БАРТЕЦКО

Сморід війни

Поради з поля бою

Сморід війни © 2022 Роланд Бартецко

Усі права захищено. Жодної частини цієї книжки не можна відтворювати в будь-якій формі без дозволу видавця, якщо інше не передбачено законом про авторське право. За дозволом звертатися:

Shaban1131@gmail.com.

Українське видання

Переклад Скорофатової А.О.

Бахова І.С.

Зміст

Слава подяки	7
Слово автора українському читачеві.....	8
Передмова.....	11
Частина перша: Боснія	15
Дивна співбесіда.....	17
Початок	21
На передовій.....	25
Спостереження	28
Місто.....	29
Спостереження	31
Папуга	32
Спостереження	35
Снайпери	36
Спостереження	38
Бойове хрещення	40
В атаку	43
Наслідки	47
Спостереження	48
Тільки не знову.....	51
Спостереження	52
Нові друзі.....	54
Жахливі часи	58
Спостереження	61
Полонені	63
Спостереження	70
Визначні баталії	74

Частина друга:Косово	89
Ще один початок	91
Проникнення	92
Перший бій	94
Спостереження	98
Приголомшлива втеча	98
Різдвяні колядки	105
Мігель	107
Про партизанські реалії	108
Засідка	112
Спостереження	117
24 дні бойових дій	120
Нічна атака	124
Спостереження	127
Вибухові речовини	128
Тактика стримування	131
Спостереження	135
Зустріч із другом	137
Повітряні удари	139
Танки!	140
Неочікувана розв'язка	142
Честь	145
Страждання мирних жителів	146
Спостереження	150
Допомагаючи людям	152
Час прийняти ванну	154
Фінальні ігрища	156
Післямова.....	163

СЛОВА ПОДЯКИ

Я хотів би висловити подяку всім тим, хто допоміг мені з цією книжкою.

Я хотів би подякувати моїй дружині Валбоні Мустафа за допомогу в процесі редагування.

Особлива вдячність Фіоллі Тмаві за коректуру та рекомендації.

Особлива вдячність Фатону Крезю за дозвіл на використання його картини "Спалена земля" для обкладинки.

І нарешті, дякую всім тим військовим, які поділилися зі мною своїми історіями, щоб я мав честь зробити їх частиною цієї книжки.

СЛОВО АВТОРА УКРАЇНСЬКОМУ ЧИТАЧЕВІ

Відразу після того, як наприкінці лютого цього року військові сили російської федерації напали на Україну, я вилетів найближчим рейсом до Варшави, де зустрів друга-журналіста. Ми одразу поїхали до кордону та вїхали в Україну.

Ми планували поїхати до цієї країни ще задовго до нападу, але постійно щось було на заваді: то у нашого оператора (з Косова) не було візи, то газети, на які ми працювали, були скнаристими щодо фінансування і так далі. Однак після підлого нападу росії все змінилося. Мій французький друг-журналіст подзвонив мені і сказав: "C'est parti!" (Поїхали!).

Після нашої першої поїздки (яка тривала лише десять днів) ми відвідали Київ ще в середині березня. Цього разу я взяв із собою кілька примірників своєї книжки "Сморід війни", щоб подарувати моїм новим друзям із цієї країни. За два дні один із них зателефонував мені та сказав: "Я прочитав твою книгу і вона мені сподобалася! У тебе є ще примірники?".

Так народилася ідея видання українською мовою. Багато українців помітили, що між війною в Україні та війною в Югославії є багато подібного: виняткова хоробрість як захисників, так і звичайних людей, жорстокість ворога, страждання, страх і часто-густо події, що не піддаються людському розумінню. Та ще, звичайно, приклади людяності, які приголомшують, коли час від часу знезацька пробиваються сонячними променями з-під тотального лиха.

Маю надію, що український читач вподобає цю невеличку книжку так само, як і косовська та хорватська читацька аудиторія. Йдеться не лише про фізичне виживання на війні, а і про подолання ураження душі від повсюдного

насилля. Поки я пишу ці рядки, війна в Україні триває. Нехай добро переможе зло, а український народ вийде з цієї боротьби переможцем, ставши сильнішим, ніж будь-коли.

Київ, червень 2022 року

ПЕРЕДМОВА

ЦЕ РЕАЛЬНА ІСТОРІЯ

Ця книжка про один із найсумніших розділів новітньої історії Європи – розпад Югославії. Мета передмови – допомогти менш обізнаному читачеві ознайомитися з найважливішими фактами та подіями югославських війн. Якщо ви пам'ятаєте ті часи, то можете пропустити цю передмову й перейти до основної частини книжки.

У 1992 році Федеративна Республіка Югославія розпалася. На Балканах рушійною силою замість комунізму став націоналізм.

Словенія, а потім Хорватія були першими двома республіками, які вийшли зі складу Югославії, що призвело до військових конфліктів із Сербією. А в 1992 році – із Боснією, ще однією республікою, яка проголосила свою незалежність. Боснійські серби за підтримки сербського уряду в Белграді взяли до рук зброю.

У той час, як у столиці Боснії, Сараєво, боснійські мусульмани запекло воювали проти сербів, які взяли місто в облогу, у центральній Боснії спалахнула окрема війна між боснійськими хорватами, які хотіли контролювати густонаселені ними боснійські території, та боснійською армією.

Ось тут і починається наша історія. У 1993 році місто Мостар (Mostar) стало свідком найзапекліших боїв за всю війну. Боснійські мусульмани захищали східну частину міста від ударів Хорватської ради оборони. Однак пізніше обидві ворожі сторони погодилися на примирення під тиском Вашингтона і до кінця війни воювали разом у федерації проти сербських військ.

Війна в Боснії завершилася в листопаді 1995 року Дейтонськими угодами.

У 1998 році, за дев'ять років після придушення автономії Косово центральним урядом Югославії під керівництвом сербів, Армія визволення Косова відкрито виступила проти сербського правління для звільнення цієї провінції, населеної переважно албанцями.

Відповідь сербського центрального уряду була жорстокою: внаслідок загострення бойових дій з Армією визволення Косова почалися вбивства та криваві масові розправи над цивільним населенням.

Нарешті, в березні 1999 року втрутився НАТО, щоб запобігти подальшому кровопролиттю. Масовані авіаудари НАТО по сербських позиціях, які тривали два з половиною місяці, призвели до виведення сербських сил із Косова.

Ворожі сторони в Боснії:

Хорвати в Боснії воювали в так званій Хорватській раді оборони (Hrvatsko vijeće obrane-HVO), яка налічувала близько п'ятидесяти тисяч осіб.

Боснійські мусульмани (далі у цій книжці: "боснійці" – прим. автора), які воювали в Боснійській армії (Armija BiH), поступалися в забезпеченні як хорватам, так і сербам. Таке недостатнє забезпечення було здебільшого спричинене ембарго на постачання зброї, введеним Заходом.

Боснійські серби мали найкраще та найчисленніше воєнне спорядження з усіх ворожих сторін. Армія Республіки Сербської (Vojska Republike Srpske - VRS) налічувала близько восьмидесяти тисяч осіб.

Косово:

Армія визволення Косова (Ushtria Çlirimtare e Kosovës - УЏК) була партизанською армією, приблизно десять тисяч бійців якої мали лише легку зброю.

Її ворог, Югославська армія (Vojska Jugoslavije - VJ)

мала понад вісімдесят п'ять тисяч бійців, з яких близько сорока тисяч було дислоковано в Косово. У них були танки, артилерія, літаки, гелікоптери.

Окрім регулярних збройних сил, серби як у Боснії, так і в Косово, мали багато поліцейських підрозділів і напіввійськових добровольчих формувань, які вчиняли масові вбивства та звірства проти цивільного населення.

Ця книга аполітична. Автор описує свій особистий досвід; питання про те, яка з ворожих сторін була права морально чи юридично, не є змістом цієї книжки.

Як згадувалося раніше, боснійські мусульмани в цій книжці називаються "боснійцями", а не "босняками" (Bošnjak), як це прийнято сьогодні. Термін "босняк" було вперше введено урядом Боснії та Герцеговини в 1993 році і його не було в ужитку під час подій, висвітлених у цій книжці.

Частина перша:

Боснія

ДИВНА СПІВБЕСІДА

У мене при собі була написана від руки записка з адресою агенції з найму, але прийшовши на вказане місце в центрі Загреба, я побачив лише кілька фруктово-овочевих крамниць.

Продавець, поглянувши на мій папірець, вказав на провулочок, що вів за будинки. Вибравшись вузькими сходами на другий поверх, я подзвонив у двері. Не було жодних ознак, що там хтось мешкає, а коридор виглядав вкрай занедбаною пустою.

Двері відчинив хлопець років двадцяти. Я повідомив йому англійською мету свого візиту. Не виявивши жодних ознак здивування, він запросив мене до маленького передпокою й запропонував сісти на стілець у кутку.

Зробивши так, як мені було сказано, я почав роздивлятися навколо: окрім хлопця, який дозволив мені увійти, у кімнаті працював ще один. Це була якась приймальня, що вела до двох суміжних з нею кабінетів. Я огледів стіни та меблі, але не помітив нічого армійського на вигляд. Можливо, мені вказали неправильну адресу?

Мені не довелося довго чекати, поки мене викликали в один із двох кабінетів. Той, у який я увійшов, виглядав так, ніби це був головний офіс; за великим дерев'яним столом сидів чоловік, який мав вигляд "начальника".

Позаду нього на стіні висів масивний алюмінієвий хвіст літака завдовжки п'ятнадцять футів. Посередині нього була намальована велика червона «комуністична» зірка.

Чоловікові за столом було років п'ятдесят, він мав досить струнку поставу та темне волосся (можливо, фарбоване?). Розмовляючи по старомодному телефону, він допитливо подивився на мене і зробив знак сісти на стілець, що стояв перед його столом.

Поклавши слухавку, він звернувся до мене вільною німецькою мовою:

“Чим я можу вам допомогти?”.

Я почав зі своєї підготовленої промови (“Я німець і хочу піти добровольцем до хорватських збройних сил у Боснії...”), але він мене різко зупинив:

“Вибачте, молодий чоловіче, але мушу вас розчарувати, ми тут надаємо гуманітарну допомогу, ми не наймаємо людей на війну”.

Я зазначив, що його адресу мені повідомив військовий, якого я зустрів у Міністерстві оборони. На вимогу я показав йому папірець, він прочитав те, що там було написано, знизав плечима і повернув мені.

Знову: “Мені дуже шкода, але нічим не можу зарадити”.

Я не знав, що робити. Ця гра затяглася, і в мене почав вриватися терпець. Тицьнувши в уламок літака позаду нього, я сказав:

“Гуманітарна допомога? Саме тому у вас на стіні висить половина югославського військового літака?”.

Він злегка посміхнувся і, зробивши вказівним пальцем знак почекати хвилинку, набрав номер на службовому телефонному апараті, рывкнув коротку команду та поклав слухавку.

У кабінет зайшов хлоп, років може тридцяти, дуже мускулястий, і хоч був у синіх джинсах і футболці, усе в його рухах і манерах виказувало бойового солдата!

Він став ліворуч мене, слухаючи, що йому розповідав чоловік за столом (ймовірно, про мене; вони говорили хорватською, тому я їх не розумів). Час від часу “солдат” позирав у мій бік.

Коли його "бос" закінчив, солдат звернувся до мене англійською:

"То ти хочеш воювати за нас? Ти впевнений у цьому? Ти знаєш, як це небезпечно?"

З тону його голосу я зрозумів, що він налаштований серйозно й не жартує.

Я відповів, що абсолютно впевнений і дуже ретельно обміркував своє рішення. Моя остання репліка була брехнею (насправді я нічого не "обміркував"; моє рішення не ґрунтувалося на жодному логічному доводі), і, можливо, молодий чоловік це відчув, тому те, що він зробив далі, дещо мене шокувало:

Він усівся переді мною, нахилившись так, щоб ми були лицем у лице з ним, і вказав рукою на лівий бік свого обличчя.

До того, як він повернувся до мене усім лицем, я міг бачити лише його правий бік, але тепер я помітив великий шрам, що проходив від лівої скроні через увесь лівий бік обличчя. Я не був експертом у шрамах, але мені він видався геть свіжим.

Він розказав, що це від уламка артилерійської шрапнелі, яка влучила в нього три тижні тому, через що він перебував у лікарні до минулого тижня. Він продовжив свою розповідь:

- "Ти не уявляєш, як це, коли тридцять ворожих вояків штурмують твій окоп. Подумай над цим! У тебе є гроші? Візьми та проведи приємну відпустку на узбережжі Адріатичного моря, а потім повертайся до Німеччини!"

Поки він продовжував вмовляти мене, старший вивчав моє обличчя. Нарешті солдат спинився, обидва чекали на мою відповідь.

Я сказав їм, що не змінив думки.

Вони презирнулися, зітхнули, а потім старший, взявши машинку, почав щось друкувати. Солдат сказав мені, що тепер я офіційно боєць Хорватської ради оборони. Він повідомив мені місце, куди мене направляють, і підрозділ, в якому я буду служити.

Потім мені пояснили, як дістатися свого підрозділу в Боснії (автобусом). Старший дав мені маршрутний лист та трохи грошей на дорожні витрати. Вставши, ми потиснули одне одному руки та попрощалися.

Менш ніж за сорок вісім годин я прибув на передову.

ПОЧАТОК

“САРАЄВО, Боснія і Герцеговина, 19 квітня. З початком ескалації бойових дій, що, здається, ще більше зменшило перспективи миру в Боснії, дві армії об'єдналися в умовний альянс проти сербських націоналістичних сил, розв'язавши справжню повномасштабну війну”.

-The New York Times, 20 квітня 1993 року.

“Запеклі хорватсько-мусульманські баталії в Мостарі наперобій з домовленостями про припинення вогню, лише ускладнять і без того безрезультатні зусилля встановити мир на Балканах”, – повідомляють західні дипломати в Хорватії.

-The New York Times, 11 травня 1993 року.

В автобусі, який прямував до зони бойових дій, я був єдиним пасажиром. На той час місто Мостар вважалося найнебезпечнішим місцем у Європі, тому охочих туди їхати більше не знайшлось. Автобус, старий та пошарпаний, був без сидінь та з подірвленими кулями вікнами.

Розбита дорога петляла вздовж ущелин річки Неретви. Наближаючись до міста, ще задовго до того, як можна було побачити хоч якусь будівлю, я помітив клуби чорного диму, що підносилися у повітря.

Кладовище, перша ‘визначна пам’ятка’ Мостара, розташоване на під’їзді до міста з півдня. Проїжджаючи

повз нього, я притиснувся обличчям до вікна, щоб краще все роздивитися. Там було багато свіжих могил.

Коли автобус в'їхав у центр міста, я побачив на одній зі стін будівлі велике графіті:

ЛАСКАВО ПРОСИМО ДО ПЕКЛА!

МОСТАР, СХІДНИЙ ЧИКАГО '93

Виходячи з автобуса, я розгублено ступив на тротуар, яким йшло зовсім мало людей. Раптом із кварталу долинула стрілянина – і всі розбіглися.

Я стояв самотно, не знаючи, що робити.

Хорватський солдат із сердитим обличчям махав мені рукою. Я сказав йому німецькою, що не можу зрозуміти жодного слова, тоді він вигукнув німецькою із сильним акцентом: "Komm mit, du Trottel" ("Іди за мною, дурило!").

Я побіг за ним, почуваячись трохи наляканим через небезпеку, але в цей момент я не міг не помітити його дивну зачіску:

Напевно, він виголював своє довге чорне волосся, коли ворожий вогонь з автоматичної зброї заскочив його зненацька. Тепер ліва половина голови у нього була гладенько поголена, а з іншої стирчали пасма чорного та брудного волосся.

Біжучи він назвався Драганом. У відповідь я назвав своє ім'я і мету приїзду до Боснії.

Ми зайшли у великий будинок, піднялися сходами на десятий поверх (електрика відсутня) і потрапили в маленьку квартиру. Драган жестом вказав мені на старий

диван, щоб я ліг і подрімав, а до свого підрозділу він відведе мене пізніше.

Звичайно, я не зміг заснути. Було надто жарко, надто шумно, і мільйони думок крутилися в голові. Я приїхав із Німеччини, щоб піти добровольцем в іноземну армію, і тепер, коли моє рішення було прийнято і стало майже незворотним, я задумався щодо своєї ситуації:

Хорватська армія була не першою армією, до лав якої я приєднався. Мені було лише сімнадцять років, коли я вступив до німецької армії. Для цього мені потрібен був дозвіл батьків.

Причина, чому я пішов до армії, полягала в тому, що я хотів стати солдатом. Ні більше, ні менше. Мене навіть не цікавив спецназ. Усе, що я хотів, це стати піхотинцем.

Я приєднався до німецьких "Fallschirmjäger" або десантників, оскільки вони вважалися непоганими піхотинцями.

Однак німецька армія була армією мирного часу і шанси побачити справжні бойові дії були мізерними. У разі коли ти хотів отримати воєнний досвід, німецька армія була не тим місцем.

Щоб називатися солдатом, думав я, треба воювати. Інакше я міг би вступити до пейнтбольного клубу.

Коли почалася війна в Боснії, ніщо не могло втримати мене від виїзду. Я приєднався до хорватів, але я міг легко приєднатися до боснійської армії, для мене це не мало значення. Але не серби – хіба вони не були поганими хлопцями?

Драган кудись виходив із помешкання, але наразі повернувся й наказав мені піти з ним "schnell, schnell" ("швидко"). Ми вернулися туди, де я раніше зійшов

з автобуса. На мій подив, на іншому боці дороги вишикувалися три великі автобуси.

Автобуси були відносно нові, не схожі на той, яким я користався до того. Ми зайшли у перший. Наповнений людом, він вже був готовий до відправлення. Водій, одягнений в однострій, велів нам бути біля нього під час поїздки.

Автобус залишив місто тим самим шляхом, яким я в'їжджав напередодні. Ми минули церкву, потім цвинтар, але після повернули ліворуч і десь кілометри зо два прибули до місцевого військового аеропорту.

"Геліодром", як його називали хорвати, був свого часу виведений з експлуатації і знав кращі дні. У присмерку я впізнав уламки якогось старого винищувача МІГ, який стояв забутий ліворуч на злітній смузі.

Ми зайшли до головної адмінбудівлі, мене провели до маленького кабінету, де за столом сиділа група старших військових. Мені вони були схожі на офіцерів, і виявилось, що так воно і є. До мене звернувся найстарший із них із кількома швидкими запитаннями: "Хто ви, чому ви тут, чи є військовий досвід?". Я відповів – і все. Здавалося, всі вони були задоволені моїми відповідями, кожен офіцер потиснув мені руку та привітав із новою роботою. Тепер я був новоспечений боєць Хорватської ради оборони.

Ми пішли на невеличкий склад, де було повно спорядження та зброї. Мені видали камуфльований однострій, пару армійських черевиків американського зразка, шкіряний ремінь, а головне – автомат Калашникова АК-47 радянського виробництва.

Драган, який весь час був поруч зі мною, намагався прослизнути з новим одностроєм для себе, але хлопець, відповідальний за логістику, дав йому зрозуміти, що саме він думає про крадіїв. Обличчям Драгана розпливлася

посмішка, і поки він повертав те, що йому не належало, я помітив, що його посмішка була наполовину беззуба.

На запитання чи вмію я поводитись з АК-47 я збрехав, що вмію. Я думав, що це не так складно, та й хотів справити гарне перше враження. Командир сказав, що решту спорядження я отримаю на передовій, і побажав удачі.

НА ПЕРЕДОВІЙ

Нас підібрав старенький бордовий Рено 18 і повіз аеродромом. Водій вимкнув фари та натиснув на газ. Ми промчали дуже вузьким дерев'яним мостом ("бо Снайпери!", як мені сказали), різко повернули ліворуч і зупинилися перед рядом одноповерхових будинків.

Ми з Драганом вийшли з автівки, а водій відразу розвернувся та поїхав назад.

У саду перед одним із будиночків стояла група військових. Це був мій новий загін, як повідомив Драган. Маленький і кремезний хлопець з ідеально голоною головою й темними густими бровами на ім'я Славен познайомив мене з іншими. Він спілкувався пристойною англійською і після того, як я потиснув усім руку, швидко описав мені тактичну ситуацію. Поки він розповідав, було чути автоматні черги, але як далеко і звідки стріляли та по яких цілях, визначити я не міг.

Славен пройшов зі мною окопами, що з'єднували всі три одноповерхівки. Ми наблизилися до тієї, що стояла ліворуч, зустрівши солдата, який ретельно збирав кулемет. Було надто темно, щоб побачити щось на відстані, але Славен пояснив, що боснійці, наш ворог, окопалися лише за сто метрів від нас. Саме тут було найнебезпечніше місце в нашій лінії оборони, і саме тут слід очікувати навального наступу ворога. Під дим цигарки я ловив кожне його слово.

Ми утримували невеликий плацдарм на східному березі річки Неретві, і ворог постійно атакував, бажаючи позбутися будь-якої хорватської присутності в тій локації. Лише чотири дні тому від мінометної міни загинуло двоє бійців із нашого взводу.

Але найголовніше, що треба знати: якщо виникнуть якісь проблеми, єдиним шляхом назад у безпечну позицію буде той маленький міст, який я перетнув раніше. "Тільки вночі, – наголосив Славен, – бо Снайпери!".

До мене дійшло, чому я так легко пройшов перевірку під час 'співбесіди' в аеропорту: з військової точки зору, це було справді паскудне місце, і добровольці, мабуть, були неабиякою рідкістю.

День був довгий, і я втомився, тож ми зі Славеном спустилися у чималий підвал одного з будинків. У кутку горіла свічка. Я знайшов собі місце, і, оскільки це була моя перша ніч на передовій, мене не поставили в наряд і дозволили відпочити спокійно.

Звичайно, я не міг заснути ані на хвилину. Матрац, на якому довелось спати, смердів гниллю, і добре, що через темряву я його не бачив. Було чутно шарудіння паціюків у закутку та тріскіт автоматної черги знадвору. Поруч хропли двоє рядових. Я їм заздрив: вони, здавалося, не зважали ані на сморід, ані на шум.

Зрештою, пролежавши кілька годин без сну, я був занадто втомлений, щоб теж зважати на все це, і заснув.

Прокинувшись зранку поволі через те, що ніхто не стріляв, а сонце світило ззовні в підвал, я подумав: "Який гарний ранок!". Але мало-помалу до мене прийшло усвідомлення того, де я зараз, і моєю другою думкою було: "Чорт!".

На мить я пошкодував про своє рішення приїхати сюди,

але осадив себе: “Припини скиглити й піднімай свій зад” – і всі жалі вщухли.

Треба було багато чого навчитися найближчими тижнями, щоб вижити!

Протягом найближчих днів я швидко пізнав “секрети ремесла”. Хоча я був десантником у німецькій армії, я усвідомив, що багато чого маю опанувати.

Я одразу почав вивчати нову мову. Війна була у розпалі, і я розумів, що моє життя може залежати від мого знання мови. Йшлося не лише про розуміння наказів, які дають на полі бою, а й про те, що взагалі відбувається, тактичну обстановку.

Я мав маленький блокнот і записував найважливіші слова та фрази: цифри, напрямки, військові терміни, а також як замовляти пиво та робити компліменти людям за їхню кулінарну майстерність (найближчим часом мене часто запрошуватимуть на обіди та вечері). Те, що подають шкільні підручники, дуже різняться від того, що повинен знати бойовий солдат, тому мій список виглядав досить дивно й містив багато лайки.

Довелося також удосконалювати бойові навички піхотинця. Я потроху усвідомлював, що саме з того, чого я навчився в німецькій армії, було корисним, а що ні.

Але найголовніше – мої інстинкти. Довелося розвивати шосте чуття, щоб виявляти небезпеку, оскільки потрібно було розпізнавати звук кулі, що летить за кілька сантиметрів від голови, місця, де ворог може встановити протипіхотну міну, та ознаки наступу противника.

Інстинкти пробуджуються з досвідом. Я зрозумів, що якщо я витримаю перший місяць, у мене буде набагато більше шансів пройти війну й залишитися живим.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Ось кілька порад для кожного новобранця на передовій, щоб полегшити службу:

будь трохи боягузом! На початку пригальмує і не виконуй небезпечних завдань. Носи бронезилет, навіть коли над тобою сміється весь загін.

якщо ти мріяв стати героєм війни, отримати медаль або бути великим патріотом, який бореться за свою країну, твій перший день у зоні бойових дій – чудовий день, щоб поховати всі ці мрії.

відтепер твоя єдина мета – вижити. Не намагайся грати крутого хлопця! Ти новачок і тобі краще прислухатися до порад більш досвідчених ветеранів.

швидко навчайся та адаптуйся! Для цього ти маєш запитувати, нехай це буде всіх дратувати, але іншого способу це зробити немає.

міркуй критично! Не все, чого ти навчився під час базової підготовки, можна застосувати в бою, але, з іншого боку, не всі поради, отримані від більш досвідчених членів загону, є панацеєю.

ти не можеш просто сліпо довіряти всім наданим тобі порадам, а маєш визначитися, який порядок дій і які тактичні прийоми є найкращими у твоїй ситуації.

завжди будь в курсі ситуації! Уважно прислухайся до будь-якої інформації. На початку тобі може здатися, що ти найменш важливий член команди, і все, що тобі потрібно робити, це просто йти позаду решти команди, але тобі потрібно знати, що відбувається, де ви зараз, куди збираєтеся та що ворог задумав.

будь завжди обережний! З часом люди стають легковажними у бою. Вони не дотримуються правил

техніки безпеки, як належало б, тому що "все завжди було добре".

Легковажність є одним із найстрашніших убивць на полі бою.

перші дні або, навіть, тижні найнебезпечніші для нового солдата. Після того, як ти їх пройдеш та адаптуєшся до нового середовища, твої шанси вижити значно підвищаться.

МІСТО

Після кількох тижнів в окопах я почав досліджувати життя за лінією фронту. На першу вилазку я пішов із двома хлопцями зі свого підрозділу до бару біля аеропорту. У залюдненому барі не було, де сісти, і ми ледве знайшли місце, де могли б стати. Я вже подумав, що нас ніколи не обслужать, і сказав друзям, що ми повинні піти, але один із них звернувся до натовпу:

"Замовкніть усі! Оцей хлопець зі мною – німець, і він тут для того, щоб битися за ваші дурні дупи!".

Не минуло й десяти секунд, як я зі своїми друзями сидів за столиком, на якому стояло щонайменше п'ять пляшок пива. Кількість пляшок збільшувалася і збільшувалася. Хтось замовив для нас їжу, і вечірка почалася.

Моя друга вилазка привела мене в Меджугор'є (Međjugorje), місце католицького паломництва в Боснії. Мої вірні католицькі брати по зброї наполягли, щоб я пішов туди з ними. Поки вони молилися в соборі, я чекав зовні й приглядав за автоматами.

Навіть під час війни туди приїжджало багато паломників з усього світу. Під час мого другого чи третього відвідування цього місця я познайомився з молодою італійкою, яка жила

в місті кілька місяців і була переконана в тому, що диявол заволодів усім містом і його мешканцями і боротися з ним – її місія.

Кожного разу, коли я їхав у місто (а це було недалеко від аеропорту), вона з'являлася нізвідки, і позбутися її було надзвичайно важко. Вона химерила нескінченні історії про свою боротьбу зі злом і про те, як її витурили майже з усіх готелів і барів. Я не заперечував: я теж не був фанатом місцевого населення; військових тут не любили, бо одностроєм та зброєю ми відлякували паломників. Незважаючи на її дивацтва, ця італійка була доброю людиною.

Одного дня вона зникла, просто так. У той час у мене було багато клопоту, і я не міг приглянути за нею, але іноді я ставлю собі питання, що могло з нею статися.

Багато разів мене запрошували пообідати чи повечеряти до хорватської родини. Відмовитися від такого запрошення було б дуже неввічливо й про це не могло бути й мови. Іноді в мене не було іншого вибору, як з'їдати два-три обіди на день!

Тому одним із перших слів, які я вивчив хорватською мовою, було "доста!", що означає "досить!". Розділити їжу з незнайомцем було особливо добрим жестом, оскільки більшість цивільних були бідними і заледве мали достатньо їжі для себе.

Переді мною постала нова проблема. У спеку (був липень) через відсутність води я не міг приймати ванну чи душ. Спочатку я почав неприємно пахнути, а потім смердіти.

Мене знову запросили на вечерю до хорватської родини. Сидячи на дивані й чекаючи, поки подадуть вечерю, я відчув, наскільки від мене тхне. Моя армійська футболка, колись оливково-зелена, а наразі чорна, віднеї

несло прілим, затхлим, гнилим запахом, який поволі став подразнювати мої ніздрі.

Що ще гірше, до кімнати зайшли дві молоді жінки, ймовірно, доньки власника будинку, та сіли на той самий диван, розпочавши зі мною розмову. Ніяковіючи, я вивчав їхні обличчя в очікуванні реакції на аромати мого тіла.

Нічого не трапилося. Вони, мабуть, вловили запашок, але й знаку не подали. Очевидно, вони звикли до неприємних запахів і, чесно кажучи, у місті "пахло" не набагато краще, ніж на лінії фронту.

Я дізнався, що запах тіла насправді не є проблемою на полі бою. Тебе постійно хочуть вбити, і це не найкращий час, щоби бути вибагливим. Ряд інших речей тхне ще гірше, і всім на це байдуже.

Безумовно, найбільш нестерпним був сморід від гниття тіл. Іноді люди діставали кулю там, звідки було надто небезпечно забрати їхні трупи. Вони розкладалися, наповнюючи повітря надзвичайно огидним і нудотно солодким запахом. Там були не тільки людські тіла, а й трупи тварин, часто корів, коней, собак, які наступали на протипіхотні міни перед нашими позиціями й гинули.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Особиста гігієна – справа нелегка, коли ти перебуваєш у зоні бойових дій без достатньої кількості води та електрики. Зверни увагу на три частини тіла, які ти повинен підтримувати в чистоті навіть під час бойових дій. Якщо одна з цих частин буде заражена або завдасть тобі інших проблем, війна для тебе закінчиться:

твої зуби. У мене завжди була із собою зубна щітка. Для захисту щітки від бруду я використовував поліетиленові

пакети із сухпайків. Ти звикнеш чистити зуби, одночасно роблячи щось інше (наприклад, спостерігаючи за місцевістю, слухаючи накази офіцера або перевіряючи гвинтівку). Насправді немає жодного виправдання тому, щоб не чистити зуби.

твоя дупа. Зад можна витирати вологими серветками. Якщо в тебе їх немає, намагайся час від часу промивати дупу (а також геніталії) водою. Міняй спіднє, коли це можливо. У твоєму наплічнику завжди має бути місце для запасної білизни.

твої ноги. Завжди носи із собою хоча б одну пару запасних шкарпеток! Змінюй шкарпетки, коли є можливість, і дай старій парі висохнути. Вологі серветки або спирт відмінно підійдуть для очищення ніг, якщо у тебе немає води. Іноді, якщо ситуація дозволяє, просто зніми з себе чоботи на кілька хвилин, щоб ноги подихали свіжим повітрям.

Ти швидко звикнеш до цієї 'польової гігієни', але іноді ти будеш втомлюватися настільки, що сил вистачить лише на відпочинок, і тоді тобі дійсно доведеться із зусиллями змушувати себе присвятити хвилину свого часу особистій гігієні.

Якщо ти будеш дотримуватися цих порад і підтримувати ці три частини тіла в чистоті, у тебе все буде добре!

ПАПУГА

Тим часом я давно не бачив свого старого друга Драгана, але зумів замінити його не менш дивною людиною. Мій новий знайомий на ім'я Горан також був бійцем нашого взводу. Йому було лише дев'ятнадцять років, і він був одним із 'ковбоїв':

Типовому ковбою було приблизно дев'ятнадцять-

двадцять років, але він уже провів два роки в армії. Ці хлопці практично зі школи пішли на передову. Занадто молоді, щоб хвилюватися про будь-які можливі наслідки, неодружені й без дітей, їм просто було на все плювати. Вони отримували кайф!

У цивільному житті вони були ніким, а наразі миттєво стали героями.

Зазвичай, ці ковбої були зіпсутим товаром. Мій друг Горан був повним алкоголіком і, як я пізніше дізнався, ще й злодієм:

Одного вечора він вирішив піти на покинуту людьми територію між лініями фронту, щоб подивитися, чи немає там у бездоглядних квартирах чогось цінного. Оскільки він дуже любив випити, то, ймовірно, шукав алкоголь.

Переодягнувшись у цивільне, він пішов проти ночі. Про нього нічого не було чути аж до ранку, коли його до нас привела хорватська військова поліція.

За його словами, спочатку все було добре. По прибуттю на лінію фронту він сказав тамтешнім хорватам, що піде до своєї оселі в покинутій зоні (відверта брехня!), щоб забрати деякі речі своєї матері (ще одна брехня). Хорвати шанують своїх матерів, тому хорватські вояки дозволили йому пройти їхні блокпости. Він пообіцяв їм, що повернеться миттєво (його третя брехня).

Нишпорячи у бездоглядних помешканнях, він знайшов пляшку вина. Тримаючи пляшку в одній руці й сьорбаючи з неї, він продовжував здійснювати свою 'місію'. Раптом він почув якісь звуки з квартири. Хтось гукав свою дружину: "Žena! Žena!" ("Жінко!"). Може, якийсь старий, залишений та зовсім самотній?

Наш друзяка, не вагаючись, зайшов туди, звідки лунав голос, засвітивши запальничку, щоб зорієнтуватися

у темряві, бо електрики не було. Квартира стояла пустою, жодних слідів перебування старого всередині. Аж тут із-за дивана знову пролунало: "Жінко!". Наш приятель обдивився – і ось воно: велика клітка, в якій сидів зелено-блакитний пернатий папуга та з цікавістю спостерігав за непроханим зайдою.

Знайшовши рушник, Горан накрив ним клітку й забрав пташку із собою. Тримаючи в одній руці клітку, а в іншій – пляшку, він повернувся до хорватського блокпосту. На жаль, він заблукав і опинився на іншій ділянці фронту.

Хорватські вартові гукнули, щоб він спинився. Увімкнули прожектор та скерували на нього. Здалеку наш друзяка, мабуть, виглядав досить підозріло. Йому наказали стояти на місці та не рухатися. Двоє військових наблизилися зі зброєю націленою на нього. Наш чолов'яга сказав цим двом воякам, що він хорватський солдат, вони попросили надати військове посвідчення.

Посвідчення було в задній кишені джинсів, і щоб дістатися туди, він поставив клітку на землю, витяг посвідчення й показав його солдатам.

Застерігши здивування хорватів, він подивився на свою руку і побачив, що тримає в долоні не посвідчення особи, а кишеньковий калькулятор. Калькулятор він підібрав в одній із квартир, але зовсім забув, куди його впхнув. Тієї ж миті папуга знову почав горланити.

Хорвати переконалися, що мають справу з божевільним, тому привезли його до найближчого відділку військової поліції, де, на щастя, його хтось впізнав (він там не вперше опинився) і вирішили повернути до нашого підрозділу.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Нашому другові дуже пощастило, що його не застрелили, оскільки він зробив майже всі можливі помилки, наближаючись до групи військових.

Ось кілька порад, як в такій ситуації вчинити правильно:

не рухайся вночі. Вночі військові, зазвичай, більш похливі та агресивні. Якщо можливо, зачекай до ранку, перш ніж вирушати.

не носи одяг у стилі мілітарі або дуже темного кольору. Тебе можуть прийняти за ворога.

до пункту пропуску завжди краще наближуватися пішки, ніж автівкою. Якщо у тебе автомобіль, то зупинись за сто метрів перед КПП, а потім підійди пішки.

добре мати із собою білий прапор. Підійде навіть біла хустка на палці.

не тримай у руках жодних предметів.

якщо поруч є інші люди, наблизься до дітей і тримайся подалі від дорослих чоловіків. Усі люблять дітей.

якщо ти говориш мовою військових, то, як тільки вони підійдуть досить близько, щоб тебе почути, кричи: "Не стріляйте! Я ..." (назва групи населення, яку вони не мають наміру вбивати).

коли ти будеш досить близько, запропонуй їм цигарки! Цигарки – найкращий засіб для примирення.

ти можеш розпочати невелику розмову, але обирай тему з розумом.

якщо необхідно, підкупити їх. Підкуп – це мистецтво, тому будь розважливим! Ніхто не має бачити, що у тебе є гроші. Ти можеш покласти кілька грошових купюр між

сторінками паспорта на випадок, якщо вони будуть його перевіряти. Це найпоширеніша форма підкупу на КПП.

якщо у тебе немає грошей, цигарки цілком згодяться.

не поводься так, ніби ти наляканий. Будь впевненим у собі, але не нахабній!

під час допиту чітко відповідай та пояснюй. Збери думки до купи, перш ніж треба буде говорити. Важливо не викликати підозр або зацікавленості. Говори їм те, що вони хочуть почути.

“Звідки Ви?” і “Куди Ви прямуєте?” – два головних контрольних запитання. Якщо ти зможеш відповісти на них правильно (не обов’язково правдиво), у тебе все буде добре.

СНАЙПЕРИ!

Невдовзі я дізнався, що найбільшою загрозою не лише для бійців на передовій, а й для мирних містян були снайпери. Вони визначали все у повсякденному житті:

Куди йти, а куди ні, де спати і їсти, коли бігти, а коли ховатися.

У Мостарі лінія фронту проходила посеред міста, отже, де б ти не перебував у межах міста, ти був на відстані снайперського пострілу.

Відвідуючи оселі хорватських родин, перше, що я чув від господарів, це те, яка сторона квартири є ‘поганою’, де не можна підходити до вікна чи залишатися на балконі “бо Снайпери!”.

Кожен автомобіль, який в’їжджав у місто, їхав вулицями на повній швидкості, щоб у нього не влучили. І все-таки це був найбезпечніший спосіб дістатися з одного місця в інше.

Якось один рядовий із нашого взводу не захотів дочекатися старого "Рено", спробував щастя дістатися пішки, і його дістала куля, коли він переходив міст. Йому відстрілило половину статевих органів. За кілька днів, коли я відвідав його в лікарні, він усе ще відчував нестерпний біль. Цей випадок став попередженням для всіх нас.

Не можу перерахувати, скільки разів в мене стріляв снайпер.

Перші кілька разів я був перестрашений, кулі видавали надзвичайно неприємний звук, пролітаючи біля моєї голови або вриваючись у стіну поруч, але за деякий час я до цього звик.

Якось ми пили каву в саду перед нашим будинком, коли нас почав обстрілювати снайпер. Ми не припиняли пити каву навіть після четвертого чи п'ятого невлучного пострілу. Тільки після того, як куля влучила в чашку з кавою взводного, ми вирішили припинити кавування і сховатися.

Іноді нам вдавалося завдати їм удару у відповідь. Якось хлопці з нашої бригади виявили ворожого снайпера на даху десятиповерхового будинку. Їм вдалося непоміченими проникнути в будівлю і піднятися на верхній поверх. Однак коли ворожий снайпер побачив їх на даху, він стрибнув униз.

На щастя, снайпери ворога були не дуже влучними. Їхній перший постріл майже завжди не потрапляв в ціль, і це давало нам достатньо часу, щоб втекти в укриття.

Іноді вони навіть не намагалися в нас влучити, або, можливо, ми були поза зоною їхньої досяжності, і вони просто стріляли, щоб зробити наше життя неприємним наскільки це було можливо. Їм це точно вдавалося.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Найкращий спосіб вижити, коли по тобі стріляє снайпер, це бігти, щоб зникнути з поля зору. Снайпер не може дуже точно стріляти по швидко рухомій цілі, і в більшості випадків тобі все вдасться.

Не біжи в укриття! Якщо в тебе стріляють із автомата або стрілецької зброї, є сенс бігти в укриття, але не під час снайперської атаки. Автоматна черга може вразити тебе, коли ти біжиш, і навіть коли стрілець тебе не бачить; є велика вірогідність того, що із сотні куль, які летять у твій бік, мінімум одна тебе вб'є. Тому потрібно мати гарне укриття.

З іншого боку, снайпер не витрачав би свої патрони на невидиму ціль. Навіть коли ти сховався за 'стіною' з ковдр чи білизни (або диму!), через яку легко проникають будь-які снайперські патрони, жоден снайпер не витратить на тебе жодного пострілу.

Проте зникнути з поля зору – складно. Часто ти не знаєш, звідки саме стріляє снайпер, що ускладнює визначення лінії вогню противника. У Боснії ми зазвичай забігали за наступний ріг будівлі, а потім заходили всередину. Якщо немає будівель, можна втекти в куці або, якщо немає іншого варіанта, сховатися за машиною.

Якщо ти хочеш переслідувати снайпера, тобі потрібно знати два основні моменти: виявити та знищити.

Виявлення – половина роботи. Після виявлення снайпера можна нейтралізувати або змусити відійти. Кілька речей можуть дати тобі підказку, звідки стріляє снайпер:

Спалах від пострілу часто видає позицію снайпера. Існують пристрої, які зменшують спалах від пострілу та/або звук, але вони часто обмежують продуктивність снайперської гвинтівки.

За звуком пострілу дуже важко визначити місцезнаходження снайпера. Тим не менш, це може дати тобі загальний напрямок.

Іноді відбиття сонячного світла на прицілі снайпера може видати його позицію. Однак це не спрацює, якщо супротивник є спеціально навченим професіоналом.

В ідеалі у підрозділі мають бути спостерігачі з біноклями та приладами нічного бачення, які постійно спостерігають за снайперами та можуть тебе зорієнтувати.

Непоганий спосіб визначити місцезнаходження ворожого снайпера – це запитати своїх снайперів. Кількість можливих снайперських позицій обмежена, і свої снайпери добре здогадуються, де може бути ворог.

Провівши деякий час в зоні бойових дій, ти будеш бачити можливі позиції снайпера. Зазвичай ми сканували дахи під час боїв у міській зоні. Ворожі снайпери часто знімали покрівлю і звідти стріляли по нам. Отже, якщо ти побачиш дах будинку з однією або двома відсутніми елементами покрівлі, то негайно бий на сполох. У Мостарі снайпери часто розміщувалися або на даху великих будівель, або ховалися всередині помешкання, знімаючи пару цеглин в стіні, щоб мати гарну позицію для стрільби.

Після ідентифікації снайпера мусиш відкрити по ньому вогонь. Чим більше, тим краще. Особливо ефективні міномети та великокаліберні кулемети. Однак найкращим засобом протидії снайперам є свій снайперський обстріл.

Іноді цього недостатньо, і ти можеш піти за снайпером з групою піхоти. Для цього ти використовуєш базову піхотну тактику та здоровий глузд. "Спеціальної тактики" для полювання на снайперів не існує.

Якщо перед снайпером чудова видимість, ти можеш використати димові шашки/гранати, щоб зменшити

видимість снайперу. Особливо в міських умовах твій успіх залежатиме від твоєї кмітливості. Якщо відомий маршрут відходу снайпера, можна відрізати йому шлях, або чудово було б знайти альтернативну позицію (позиції) снайпера та або чекати його там, або замінувати їх мінами-пастками.

Усе-таки спеціально навченого снайпера зловити нелегко. Маючи справу з ворожими снайперами, ти маєш бути підготовленим і знати про них, перш ніж вони почнуть стріляти по тобі. Дбай про себе, свої позиції та пересування, завжди пам'ятаючи про 'снайперську загрозу'.

БОЙОВЕ ХРЕЩЕННЯ

Життя на передовій поволі стало для мене рутинною, і я вже вважався не новобранцем, а був у статусі 'стажера'. Кілька разів по мені стріляли, переважно це були снайперські постріли, але одного разу я ледь вивернувся від РПГ (радянський ручний протитанковий гранатомет).

Того року було дуже спекотне літо, і нам набридло спати в підвалі із застоюним повітрям. Спочатку кілька хлопців почали спати в будинку, потім все більше з нас наслідували їхній приклад. Це було необачно! У ворога було кілька одиниць важкої артилерії, що могли легко пробити дахи наших будинків, тому підвал був набагато безпечнішим.

Останній раз мій підрозділ зазнав сильного артобстрілу за тиждень до мого прибуття. Тоді загинуло двоє бійців, але це було більше місяця тому, а один місяць – це ціла вічність на війні.

Через нестачу місця в будинку деякі з нас навіть ночували в саду. Одного ранку нас розбудив сильний вибух в тому саду. За колодязем розірвався постріл від РПГ. За кілька секунд прилетіли нові гранати, ворог також почав стріляти

з кулеметів. Ми всі чекали атаки, тому схопили зброю й бойове спорядження та побігли в окопи біля будинку для укриття.

Але минулося. За деякий час боснійці припинили вогонь, а за мить ми вже повернулися до будинку, пили турецьку каву і снідали.

За кілька днів у нас були поважні гості:

На наші позиції прибула розвідка з Хорватії і почала оглядати територію в якийсь великий бінокль. Наступного дня прибули кілька високопоставлених офіцерів, які обговорювали свої плани за картами та аерофотознімками.

Це було частиною підготовки до великого наступу. Боснійські хорвати зібрали багатотисячні війська, приблизно половину своєї армії, щоб здійснити рішучу атаку на позиції боснійської армії. Наш підрозділ був якраз посередині.

Підготовка вже почалася багато днів тому, але нам ніхто не казав, що буде атака. Та це й не було потрібно, всім усе було зрозуміло.

За два дні до наступу мінометний підрозділ поставив на подвір'ї з дюжину 82-х міліметрових мінометів. І ось нарешті, коли залишався лише день, прибула повна механізована бригада з Хорватії. Оскільки мій підрозділ був бригадним оперативним підрозділом, щойно прибулі хорвати відправили до нас свій оперативний підрозділ. Ми мали атакувати разом.

Цими днями в нашому таборі було дуже напружено та людно: люди приходили та зникали, вантажівки привозили боєприпаси та зброю.

Нарешті всі приготування закінчилися, а підрозділи підтримки та матеріально-технічного забезпечення

залишили нас у другій половині дня. Настали сутінки, і всі знали, що зранку буде той самий день. Нам дали трохи алкоголю, але порадили не пити його надто багато. Один із побратимів не послухався і десь знепритомнів. Ще один почав блювати, але не від алкоголю, а від стресу та хвилювання.

Більшість бійців була зайнята підготовкою спорядження, чищенням зброї та отриманням патронів до неї.

Близько опівночі кожному бійцю видали синю бавовняну стрічку. Її треба було одягнути на однострій, щоб легко впізнавати один одного як своїх. Це було необхідно, оскільки ворог мав однострої дуже подібні на наші.

Після півночі запанувала моторошна тиша. Уся зброя була чищена, перевірена та пере-перевірена. Усі були готові, і нічого не залишалося, як чекати. Ти можеш почистити свою зброю скільки завгодно разів, а от виблювати свої кишки лише один.

У ці останні хвилини багато хто з бійців волів мовчати й залишитися наодинці. Деякі з них молилися, інші намагалися заснути, але більшість просто лежала на бронежилетах, дивлячись крізь продірявлений дах на нічне небо й викурюючи одну цигарку за одною.

Цей момент нагадав мені про всіх солдатів і всі армії в історії, які опинилися в такій самій ситуації. Від стародавніх германських племен, французів у Дьєнб'єнфу до нашого ворога, який був лише за пару сотень метрів. Вони, мабуть, відчували те саме. Будучи частиною великої армії, яка вступає в бій, ти відчуваєш себе великим і крихітним водночас. Ти не тримаєш долю в своїх руках, ти можеш тільки сподіватися і молитися, що завтра в той самий час ти все ще будеш живий. Ти обдивляєшся і спостерігаєш за своїми побратимами, щоб побачити, як вони дають собі раду, запам'ятати їхні обличчя. Деякі з них не повернуться.

Мій друг і командир Славен обірвав мої роздуми. Нас підняли, щоб, узявши спорядження, ми просувалися на вихідні позиції. Оскільки наша база була практично в центрі атаки, нам доводилося просто сидіти там і дивитися, як інші підрозділи відходять, гадаючи, що з ними буде.

Потім настала наша черга. Ми пройшли кілька метрів до наших окопів, щоб дочекатися звідти останнього сигналу для атаки. Тепер було зовсім тихо й темно. Без розмов, без цигарок. Погляди всіх були спрямовані на ворожу територію.

Раптом за нашими спинами помалу щось лягнуло, а за кілька секунд вже над нашими головами чи то пориви вітру просвистіли, чи то зграя диких гусей пронеслася, і, нарешті, попереду, прямо посеред позицій ворога потужно вибухнуло.

Очікування закінчилося, і гра почалася.

В АТАКУ!

Ми виходили з окопу невеликими групами по п'ять-шість бійців. Я залишив окоп останнім. Це був мій перший 'великий' бій, мені сказали відпустити ситуацію, і я з цим погодився. Ми йшли в колону по одному, тому що перший солдат мав убезпечити нас від мін. Лише пару тижнів тому ми замінували всю територію навколо нашої бази, і хоча не було створено жодної карти з позначками, де розташовані міни, хлопець, якого ми поставили йти попереду, мав добру пам'ять і знав, яких місць слід уникати.

Наша артилерія розпочала масований обстріл. По мірі того, як ми просувалися, наша артилерія не припиняючи вогонь, постійно вражала цілі приблизно за двісті-триста метрів перед нами.

Десь через двісті метрів ми підійшли до перших будівель ворожого села. Там не було ані душі. Ми очікували опору, але обійшлося без жодного пострілу. В околиці не було навіть звиклих псів-гавкунів. Село наче вимерло, як нам здалося. Ми повільно пройшли вздовж нього, і нічого не сталося.

За селом було кілька залізничних колій. Ми підходили до великої промислової зони. У вранішньому світлі я вже міг розрізнити склади, нафтопереробний завод із кількома величезними резервуарами для зберігання нафти та безліч менших споруд, таких як насосні станції та адмінбудівлі. На численних залізничних коліях, які йшли в усіх напрямках, стояли десятки залізничних вагонів усіх видів.

Коли ми попрямували до нафтопереробного заводу, над нашими головами промайнула куля. Звиклі до того, що в нас стріляють, ми продовжили шлях, навіть не підводячи очей. За хвилину друга куля влучила в найближчий залізничний вагон. Чим більше ми наближалися до нафтопереробного заводу, тим більше нас обстрілювали. Здавалося, кулі летіли звідусіль, навіть із села, яке ми залишили позаду. Потрапляючи у залізничний вагон, кулі рикошетили від металевої поверхні з неприємним звуком. Звідкись хтось із мегафоном почав горланити: "Аллах акбар!".

Поки ми добігали останні метри до нафтопереробного заводу, кулі вже дощем сипалися на нас. Ми присіли в траншеї біля гігантського резервуара для зберігання нафти, який, на щастя, виглядав порожнім. Кожного разу, коли куля потрапляла в цей резервуар, він гудів, як барабан. Невдовзі здавалося, що тисяча барабанів грає одночасно.

Ось уже поруч почали бити ворожі гранати, з мінометів та РПГ, якими можна було стріляти лише з близької відстані. У денному світлі ми все одно не могли зрозуміти, звідки по нам стріляє ворог. Поруч ми зустріли ще одну невелику групу з нашого підрозділу. Вони розгледіли ворожу позицію

в дальньому кінці нафтопереробного заводу і вирішили атакувати її. Я бачив, як один із хлопців кріпив багнет до АК. Потім вони зникли. Ми теж вирішили рухатися, але в іншому напрямку, у бік великого складу біля заводу.

У напівпорожній будівлі ми знайшли прихисток та відпочинок від куль і гранат, викурили по цигарці та чекали на подальші розпорядження через радіозв'язок. Це був склад чайної фабрики: навколо нас були тисячі пакетиків чаю – ромашкового. Незабаром його запах став нестерпним.

По радіо ми отримали більш чітке уявлення про те, що відбувається: очевидно, у селі, через яке ми проходили, були ще ворожі війська. Вони або не бачили нас, коли ми прокрадалися, або вирішили пропустити нас. Так чи інакше, ворог тепер був між нами та нашою базою на добре замаскованих позиціях, і ми стали для нього легкою мішенню. Крім того, група бійців, яку ми зустріли раніше біля нафтопереробного заводу, тепер опинилася в серйозній халепі та зазнала перших втрат.

Нам наказали відступати. Наразі залишалось тільки зрозуміти як. Ми вирішили випробувати вдачу, пройшовши залізницею в обхід ворожого села, прорватися через відкриту місцевість і дійти до своїх позицій. Просто говорити – складно робити: ми вийшли зі складу з протилежного від входу боку й зіткнулися з ще двома групами нашого підрозділу. Так вийшло, що, відступаючи від вогню противника, більшість нашого підрозділу опинилася саме тут. Ми всі укрилися в довгій траншеї, яка проходила вздовж будівлі.

По нам почали стріляти снайпери, а по траншеї били з мінометів та РПГ. Було зрозуміло, що якщо ми залишимося там довше, ми всі приречені.

Єдиний порятунок – невелика дорога, але не було абсолютно жодного прикриття мінімум 400 метрів. Ми

залишали окоп невеликими групами по два-три бійця, а решта прикривала нас вогнем.

Я був з останньою групою. Вистрибнувши з траншеї, я налетів на першого вбитого всього за кілька кроків. Я пробіг, може, 10 метрів, перш ніж впав на землю і почав повзти. Кулі летіли звідусіль. Мій друг повз прямо переді мною, і я побачив, як кілька трасуючих куль врізалися в асфальт за кілька дюймів від нього. Позаду мене інший солдат несамовито закричав: куля влучила йому в ногу.

Ми повзли дорогою, поки нас не зупинив великий дротяний паркан. Він був занадто високий, щоб переповзти через нього: усі солдати, які втекли з траншеї, скупчилися перед цією огорожею, що робило їх чудовою мішенню для ворога.

Нарешті нам вдалося перерізати дріт огорожі, з'єднавши багнет АК із піхвами. Це ідеальний різак для дроту. Перетнувши огорожу, ми продовжували повзти.

Приблизно за сотню метрів вниз по дорозі вже була наша перша лінія оборони. Я зайшов у маленький бункер, підлога якого була в крові, бо там надавали першу допомогу пораненому хорватському військовому.

Тим часом один із наших хорватських танків Т-55 наближався з тилу, щоб прикрити наш відхід. Під його прикриттям ми почали евакуацію деяких поранених бійців.

Наші бійці один за одним поверталися з поля бою, але за півгодини багато кого не вистачало. Вже приходило усвідомлення того, що багато зниклих взагалі не повернуться. Один хлопець у нашій групі з хвилюванням чекав на свого брата, який воював в іншому взводі.

Я бачив, як два бійці підійшли до цього хлопця і про щось розмовляли з ним. Нічого не було чути через шум навколо, але по сльозах солдата, я зрозумів, що сталося.

Славен підійшов до мене й підтвердив те, що я вже знав: "Він втратив брата".

Я нічим йому не міг зарадити. Мене знову викликали на поле бою, щоб евакуювати поранених, і я відчув майже полегшення від того, що з мене є хоч якась користь, окрім того, щоб бути свідком нещастя мого побратима.

Ворожа артилерія відкрила по нашим позиціях вогонь, й довелося укриватися між двома порожніми будівлями. Мою увагу привернув боєць, який стояв окремо від усіх. Я пам'ятав його з того дня, як приїхав в аеропорт: тоді ми разом викурили по цигарці. Але це, здавалося, було в іншому житті. Він був якийсь там офіцер, трохи розмовляв зі мною німецькою і злегка глузував із мене, але по-дружньому.

Тепер він був зовсім один, мовчазний. Він плакав. Він втратив сина.

З граничною тривогою я спостерігав за цим надломленим дорослим чоловіком. Такі хлопці мали бути основою морального духу армії, тому побачити, як він плаче, було головною ознакою того, що все пішло під три чорти. Один із бійців узяв його за руку, майже як дитину, і повів у безпечне місце.

НАСЛІДКИ

Увечері підбили підсумки наступу: з вісімнадцяти бійців нашого взводу шестеро загинуло того дня, ще двоє пропало безвісти. Наступного дня ми дізналися, що їх теж вбили. Хлопець, якого я бачив, як він насаджував багнет на свій АК, також був мертвий. Один із наших снайперів отримав важке поранення в голову й згодом помер у лікарні.

Весь тиждень після бою ми прощалися із загиблими побратимами. Це було надзвичайно сумно: більшість бійців, які загинули, були зовсім юні, майже діти, і було боляче дивитись на відчай їхніх батьків.

Але найсумніше сталося під кінець цього "похоронного тижня". Боець, який втратив у бою свого брата, загинув від артилерійського снаряда, що влучив в автівку, якою він кермував. Також загинув ще один військовий, який був із ним в автомобілі.

Під час їхнього похорону ми потрапили під сильний артилерійський вогонь, але, на щастя, ніхто не постраждав.

Після 'похоронного тижня' хорватська армія вирішила відправити тих, хто вижив, на відпочинок до моря. Я сиднем сидів на березі, напивався по вінця і із жахом думав про той день, коли нам доведеться повернутися на передову.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Ти дуже втомився, але за кілька годин тобі належить атакувати ворога і ти боїшся за своє життя. Як хоч трохи поспати? Депривація сну або недосипання є серйозною проблемою на фронті. Коли вона дійде межі, то вплине на твою ефективність: ти станеш менш уважним і будеш робити більше помилок. А кожна помилка на полі бою може бути фатальною.

Єдиний спосіб подолати нестаток сну – спати. Навіть у бойовій обстановці більшість солдатів адаптується і знаходить спосіб, як відпочити. Ось кілька порад:

спи окремо. Звичайно, в армії це зручно мати всіх бійців в одному місці, щоб усім відразу віддати наказ

і нікого окремо не розшукувати. Однак це заважає тобі, коли ти намагаєшся заснути. На передовій я часто намагався вислизнути від решти й облаштувати маленьке місце за кілька метрів. Усі знали, де я 'переховувався' на випадок, якщо станеться щось важливе. Таким чином я висипався набагато більше, ніж у переповненому й смердючому укритті.

якщо ти не можеш фізично усамітнитися, то спробуй хоча б створити таку ілюзію: запхай у вуха беруші або навушники, одягнути сонцезахисні окуляри або 'зникни' під ковдрою.

покривало. Ти будеш спати набагато краще, якщо будеш накриватися ковдрою або плащ-палаткою. Якщо занадто жарко, зніми сорочку, але накрійся.

панамі та кепки. З капелюхом спати буде легше. Подивіться на ковбоїв! Особливо вдень поля панамі створить тобі приватність і темряву (хоча це лише ілюзія).

використовуй кожну хвилину! Часто кажуть, що буде лише "п'ятихвилинна перерва", і тобі здається, що цього часу недостатньо для сну – ти помиляєшся. Зазвичай ці п'ятихвилинні перерви поступово розтягуються, перетворюючись на двадцятихвилинні або півгодинні перерви. Ти пошкодуєш, що не спробував заснути.

якщо треба, встанови будильник. Ти спатимеш краще, якщо знатимеш, що щось або хтось тебе розбудить вчасно, і не треба боятися, що ти проспий.

Найголовніше:

ЗАБИЙ! Я завжди був тим хлопцем, який спав за кілька метрів у той час, коли в інших були такі "важливі" справи, як аналіз ситуації, хвилювання за своїх подруг вдома чи про те, що станеться завтра. Якщо ти хочеш

заснути, тобі потрібно навчитися відпускати думки і залишати всі свої проблеми на потім.

також не перебирай. В окопі, під транспортним засобом або на задній частині танка що рухається – підійде будь-яке місце. “Ти не зможеш там заснути!” не існує.

ТІЛЬКИ НЕ ЗНОВУ!

“САРАЄВО, Боснія і Герцеговина, 19 вересня. Сили очолюваної мусульманами урядової армії сьогодні просунулися проти хорватських ополченців у центральній Боснії та поблизу Мостара в результаті інтенсивних боїв, всупереч на договору про припинення вогню, який мав набути чинності в суботу, повідомляють місцеві новини”.

- The New York Times, 20 вересня 1993 року.

На передовій протягом найближчих кількох тижнів нічого серйозного не сталося, і я трохи розслабився. Я думав, що, можливо, перша атака, яка закінчилася невдачею, була лише винятком і що решта війни буде не такою напруженою.

Але за кілька днів на наші позиції вїхав військовий джип, з якого вискочила купа офіцерів із сумками з документами та дуже серйозними обличчями. Я відразу зрозумів, що щось відбувається. Поглянувши на своїх побратимів, я побачив, що вони теж хвилювалися.

Офіцери зникли в сусідньому будинку разом з Томо, нашим взводним. Нам залишалося тільки чекати, поки вони вийдуть і пояснять, що відбувається. Це були чи не найдовші хвилини у моєму житті. Ці офіцери не приїхали на передову, щоб попити кави; це було зрозуміло.

За пів години першим вийшов Томо. Побачивши стурбований вираз його обличчя, я зрозумів – справи кепські. Він тримав у руках кілька шматин червоної бавовняної тканин, і я відчув, ніби хтось вдарив мене кулаком у живіт! Ці бавовняні стрічки були схожі на ті блакитні, які ми отримали напередодні останнього бою, щоб розпізнавати своїх від ворога. Такі стрічки видавали лише перед серйозною наступальною операцією.

Я був впевнений, що якщо цей новий наступ пройде так само погано, як попередній, мені, напевно, гаплик.

Я відчув себе хворим, приреченим та абсолютної безнадійним водночас.

Менше години тому я думав, що війна буде цікавою пригодою з присмаком небезпеки, але в цей момент до мене дійшло, що все якраз навпаки: пригоди тут здебільшого небезпечні й лише іноді з цікавинкою.

Від нас нічого не залежало. Ти маєш виконувати накази, навіть якщо це означає твою смерть. Кожен з нас начепив на свій однострій шмат червоної тканини, і почалася гра в очікування: ми рахували хвилини до наступу.

Ще за годину радіозв'язком повідомили, що атаку скасовано, принаймні зараз. Ніхто з нас не відчув полегшення: ми знали, що це лише відтермінування й рано чи пізно доведеться вступити в бій. Гра в очікування тривала.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Я був виснаженим, також я не займався фізо. Мене поїдав страх, і потрібно було дуже швидко щось придумати. Щоразу, коли ти йдеш у бій, тобі страшно до всирачки. Паніка буде зростати всередині тебе, і ти маєш розробити власну техніку, щоб її вгамувати. Хитрість полягає в тому, щоб тримати свої страхи під контролем:

перш за все, ти маєш знати свої страхи. Є кілька видів страху, з якими доводиться стикатися солдату:

крім того, існує "страх виконання бойової задачі або бою". Це починається з дня, коли ти отримуєш наказ іти на криваве протистояння. Це як кулаком під дих. З цього моменту отримання бойового розпорядження і до тих

пір, поки ти не повернешся назад у безпечне місце, ти відчуватимеш цей страх. Іноді це просто похмуре відчуття, впевненість, що ти приречений, а іноді цей страх змушує прокидатися вранці з такими думками, як: "Курва! Що я накоїв?!".

Цей страх найлегше контролювати. Займи себе, не будь на самоті та зосередься на справі. На щастя, щойно солдат отримує бойовий наказ, життя стає дуже "веселим", і в будь-якому разі залишається не так багато часу на філософські роздуми.

Другий страх "страх поля бою". Це конкретний, чіткий і нав'язливий страх у ситуації загрози життю: дістати поранення, отримати каліцтво від гранати чи наступити на міну. Кожен солдат має свій спосіб подолати цей страх:

Раніше я обманював себе, що ситуація набагато краща, ніж здається; що ворог не так близько, постріли спрямовані не в мене, і це якась тварина шурхотить у кущах, а не ворожий солдат.

Мій метод самонавіювання працював, як на мене. Я також винайшов 'мантри', щоб заспокоїтися. Ось одна з них:

- "Сьогодні непоганий день, щоб померти. Але не для мене. Не сьогодні!".

Звичайно, нескінченне повторення того, що ти не помреш сьогодні, не збільшить твої шанси вижити, але ти можеш обдурити себе, повіривши в те, що це так.

Зі мною це працювало, я вгамовувався.

Мої побратими використовували інші методи: багато з них молилися, інші співали пісень, а деякі долали свій страх голосними криками чи лайкою. Я займався самооманою або повторював свої мантри. Усе, що працює, то добре.

Проте третій тип страху є найгіршим. Це пов'язано не лише з бойовими діями, бо колись усі ми це відчуємо. Це страх неминучої смерті. Що тебе більше не буде. Під час бою це трапляється коли ти опиняєшся в дійсно безвихідній ситуації.

Цей страх – найгірше почуття, яке я коли-небудь відчував. Це ніби хтось штовхнув тебе зі скелі, і тобі залишилося жити лічені секунди. Ти почувашся абсолютно самотнім.

Зрештою, ти нічого не вдієш, щоб подолати цей страх. Хоча ти можеш впоратися з іншими страхами, але тобі не вдасться підготуватися до останньої миті свого існування на землі.

НОВІ ДРУЗІ

Минуло вже п'ять місяців на війні, і вже час для мене озирнутися назад і підбити підсумки:

Кількість патронів, випущених у напрямку ворога: можливо, п'ятнадцять патронів, що складає аж половину магазину. Скільки разів ворог стріляв у мене та намагався вбити: десятки разів тисячами куль, плюс кілька РПГ і кілька разів, коли я не зрозумів що ж ще в нас прилітало.

До мене дійшла інформація про підрозділ у сусідньому регіоні, що складався виключно з іноземців, тож я вирішив це перевірити. Я дістався автобусом до Чапліїни (Čapljina), всього за тридцять кілометрів від Мостара, зайшов до їхніх казарм, запитав, чи можу я до них приєднатися, і мене негайно прийняли. Це пройшло навіть швидше, ніж моя перша співбесіда в аеропорту. Я вже не був новачком із Німеччини. Я був тим, хто нюхав порох у боях під Мостаром та його аеропортом, був тим, хто вже 'насолоджувався' певною повагою в армії.

Цей так званий "іноземний взвод", або "stranci vod" хорватською, був частиною більшої бригади, якою командував хорватський полковник, який прослужив десять років у французькому Іноземному легіоні.

Очевидно, у нього був план відкрити власний Іноземний легіон, але чомусь він не переріс розмірів взводу. Більшість іноземців були німці, хоча були також люди з Чехії, Угорщини, Франції та багатьох інших країн. Нашим командиром взводу був Джеймс, британець, який служив у відомому парашутному полку Іноземного легіону.

У мене не було проблем з адаптацією. Я розмовляв англійською та французькою мовами, і моя хорватська також стала досить прийнятною, тому я міг розмовляти майже з ким-завгодно у своїй новій команді.

Служба тут була досить нудною. Ми проводили два тижні на передовій, потім один тиждень у резерві та ще тиждень у відпустці. Активність ворога була дуже низькою, і якби не кілька артилерійських снарядів, які раз-два на день прилітали на наші позиції, можна було б подумати, що ми беремо участь у маневрах.

Нашими ворогами наразі були серби. Хорвати уклали мирну угоду з боснійцями, які вже стали нашими союзниками. Деяким затятим хорватським націоналістам у нашій бригаді це, здається, не подобалося, але наші командири були професійними військовими, а накази потрібно виконувати. Поки одні солдати скаржилися, інші скористалися нагодою й поїхали у свій вільний тиждень на боснійську сторону, здебільшого з цікавості, а деякі з них відвідали своїх старих шкільних друзів, з якими довелося ворогувати через віру та політику.

Найкраще в моєму новому становищі було те, що нам почали платити! Грошей було небагато, але коли ти три тижні на місяць проводиш на передовій і маєш

лише тиждень, щоб витратити їх, навіть невеликої суми достатньо.

Я поїхав, щоб побачити узбережжя Далмації, деякі острови в Адріатичному морі, але моїм улюбленим місцем була маленька книжкова крамниця у місті Спліт (Split), де продавали вживані книжки англійською мовою. При кожній нагоді, коли я був там, я купував книжку. Я брав із собою книжки на передову, і, на мій превеликий подив, я був не один такий.

Англомовні солдати нашої частини любили читати серію романів під назвою "В'єтнам: точка відліку". Гарне читиво, коли сидиш в окопі й чекаєш на якусь халепу.

Дійшло до того, що ми почали використовувати в повсякденні позивні часів В'єтнаму, скорочення та терміни, як-от «клік» замість кілометра тощо.

Наші франкомовні побратими воліли читати легкопорнографічні романи про таємних агентів Жерара де Вільєра під назвою "СПС" ("SAS"). Не зовсім елітарна французька література.

Я читав "Тропік Рака" ("Tropic of Cancer") і "Тропік Козерога" ("Tropic of Capricorn") Генрі Міллера, які я обожнював. Я також читав багато книжок, написаних Умберто Еко та Лоренсом ван дер Постом. Якщо тобі набридла війна, ці книги допоможуть тобі перезавантажити мозок.

На передовій ти читаєш книжки, щоб вбити час, а не для того, щоб зрозуміти, що таке бій. Тут не потрібні книжки: все, що ти коли-небудь хотів знати про війну, ти дізнаєшся на практиці.

Життя було б майже стерпним, якби не одна проблемка. У нашому підрозділі був один нестерпний італієць. Стефано був куцим, але дуже м'язистим темноволосим сицилійцем

("Я сицилієць, а не італієць!"), зятим хвальком, якому бракувало дисципліни, а також, на мою думку, кепським солдатом. До того ж, він був командиром одного із відділень у нашому взводі й полюбляв мені наказувати.

Прийшов той день, коли я сам став командиром відділення, і вираз несхвалення на його обличчі важко було не помітити.

Якось наприкінці вересня ми стояли на вершині пагорба, коли його загін потрапив під ворожий вогонь. Мій загін розташовувався ліворуч, і мені добре було видно, що відбувається. Перестрілка тривала всього п'ять хвилин, а потім все вщухло, за винятком спорадичного снайперського обстрілу.

Неочікувано я помітив, що Стефано попрямував у мій бік. Я подумав: "Якого він курва хоче?". Він підійшов до мене з максимально нейтральним виразом обличчя і діловим тоном заявив: "Я тільки-но наклав у штани. Випадково у тебе немає із собою вологих серветок?"

Надто приголомшений, щоб придумати якийсь дошкульний дотеп, я просто сказав: "Звичайно, ось бери!" і дав йому кілька дитячих серветок. Він відразу почав вичищати послід зі своїх штанів просто на моїх очах!

Я був ошелешений! Здавалося, цей хлопець справді не переймався цією неприємністю. Мені було цікаво, чому з усіх можливих рішень він звернувся саме до мене? У його відділенні напевно було достатньо солдатів, які могли б йому допомогти. Крім того, я був майже його заклятим ворогом, тож у чому підвох?

Мені не довелося довго думати, перш ніж до мене дійшло: Стефано був командиром відділення, і це б не сприяло його авторитету, якби він попросив одного зі своїх солдатів. Крім того, йому потрібно було десь усамітнитися від його людей, щоб почиститися. У нього не було вибору,

окрім як ризикнути і, перетнувши вогонь снайпера, пройти до моєї позиції.

Він був упевнений у тому, що я нікому не скажу. Було б поганим етикетом, якби я почав розповідати людям про його факап. Якщо ви обидва командири відділень, то це так має бути – триматися разом, навіть якщо ви не подобаєтеся один одному.

Мені нічого не залишалось, як високо оцінити його мислення. Дуже логічно. І, звісно, він знайшов спосіб знайти до мене підхід: якби була книжка “Що робити, коли ти всрався: для чайників”, то це була б зразкова інструкція гідна підручників! Він поводився так, ніби лише пролив чашку кави на однострій, і доклав, мабуть, чималих зусиль і акторських навичок, щоб так виглядати. Мені довелося визнати: він впорався дуже добре.

Після цього випадку ми порозумілися набагато краще. Я зрозумів, що він був непоганим хлопцем. Іноді виявляється, що тобі треба накласти в штани, щоб показати світу, який ти насправді!

ЖАХЛИВІ ЧАСИ

У той час як у Мостарі кожен день був боротьбою на життя чи смерть, тут, у Центральній Боснії, справи йшли набагато краще. Однак, як під час мого перебування в аеропорту, коли ти відчуваєш себе трохи нудно і дещо самовдоволено, стається лайно.

Незабаром нас відправили в лісисту місцевість на вершині пагорба, де наш ворог, боснійські серби, був лише за кілька сотень метрів від нас.

Удень було видно, як вони ходили у своїх окопах, завжди чимось зайняті. Ми теж мали свої окопи, у яких

чергували: двоє бійців спостерігали за ворогом з окопів, а решта залишалася в маленькій хатині приблизно за кілометр.

Якось удень ми отримали повідомлення від військової розвідки про те, що готується атака на наші позиції. Тому ми зробили все можливе, щоб підготуватися, перевірили зброю та отримали додатковий боєкомплект.

Близько 22:00 настав час мого чергування. Я залишив наш курінь і піднявся на пагорб, щоб зайняти позицію в траншеї. Зазвичай ми ходили туди по двоє, але я завжди вважав за краще ходити туди сам: це дає можливість більше подумати і менше відволікатися.

Цієї ночі не було місяця, безупинно падав дощ і дув сильний вітер. Близько опівночі почався бій на моєму правому фланзі, де стояли наші боснійські союзники. Я бачив лише слабкі спалахи і спочатку навіть не був упевнений, чи то бій, чи то гроза. Джеймс, мій командир взводу, в окопі коротко пояснив мені ситуацію.

Я не дуже хвилювався: серби, очевидно, вирішили напасти на наших сусідів, а не на нас; це було мені на руку.

З настанням ранку дощ і вітер вщухли, впав густий туман і вкрив усе. Я нічого не бачив, навіть власних рук, і просто стояв у траншеї, намагаючись щось розгледіти в тумані.

За деякий час я почув якийсь шум попереду. Хтось наближався до моєї позиції, але я не був впевнений, тварина це чи ворог. Звуки зникли, стало знову тихо, але коли я майже впевнився, що все це лише плід моєї уяви, я знов почув ці звуки. Я міг розрізнити голоси, дуже слабкі, але це точно були людські голоси.

Я знав, що десь поруч зі мною стоїть кулемет, і повільно

ступав крок за кроком, щоб знайти його. Оскільки я нічого не бачив, я поклав руку на край траншеї й, намацуючи собі дорогу таким способом, дістався до чогось металевого.

Я перевірів зброю: вона була заряджена, і мені залишилося лише зняти запобіжник. У мене тремтіли руки, тому мені знадобилася ціла вічність, щоб перевести автомат у режим ведення вогню.

Нарешті я був в повній готовності. Треба було тільки чекати, поки ворог підніметься на пагорб. Мене хвилювало тільки те, що серби можуть обійти мене і просто попрямувати до нашого куреня й навіть далі, але в цьому я нічим не міг зарадити. Кожної миті я очікував, що тінь ворожого солдата постане прямо переді мною.

На досить близькій відстані почулися кроки в траві кількох пар чобіт та якісь голоси. Я відкрив вогонь трьома короткими чергами в напрямку голосів.

Тепер у вухах дзвеніло від тріскоту стрільби, а очі були засліплені дульними спалахами кулемета. Глухий і сліпий, я був самий на тому пагорбі, а десь там, у туманній ночі, була група людей, які намагалися мене вбити.

Як на мене, пройшла ціла вічність перш ніж двоє хлопців із мого підрозділу прийшли й запитали про те, що трапалося. Після моїх пояснень ми хутко перевірили околиці, щоб впевнитися, чи я раптом у когось не влучив. Оскільки погода погіршилася ще більше, незабаром ми припинили наші пошуки, і мої побратими залишили мене, повернувшись до укриття.

Мені потрібно було ще провести цілу годину в окопі перш, ніж двоє бійців із мого підрозділу прийдуть мене змінити на чергуванні.

Зранку стало відомо, що сусідній хорватський підрозділ потрапив під вогонь. Їхній командир, прийшовши до нас,

пояснив що сталося вночі: через погану погоду хорвати, що були ліворуч від нас, загубилися дорогою до своїх позицій і пішли прямо на ворожу територію. Зрозумівши свою помилку, вони розвернулися, знову проминули свою дорогу й опинилися прямісінько перед моєю позицією, де й потрапили під мій вогонь. На щастя, ніхто не постраждав.

Хоча я і не в таких ситуаціях бував – були набагато небезпечніші, ніж ця – я ніколи не був такий наляканий. Один на тім пагорбі, сліпий і глухий, (начебто) ворог десь поруч; у мене мурахі бігали по шкірі. Це був майже сюрреалістичний досвід.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Після року на фронті я вже не був тим, ким був раніше. Кожен військовослужбовець проходить цей процес. Починаючи з першого дня війни, особистість солдата починає змінюватися. Можна виділити в цьому "шляху до загартованого в боях вояка" кілька етапів:

"Новачок"

Новобранці, які прибувають у зону бойових дій, часто бадьорі та здаються самовпевненими. Я бачив дев'ятнадцятирічних дітей, які у перший свій день на передовій намагалися вказувати мені, що робити. Новенькі думають, що знають усе, і лише одиниці з них готові слухати "старих пердунів". Насправді ці новоспечені солдати почуваються дуже невпевнено, а їхні вихвалання – це лише спосіб приховати страх і тривогу від своїх побратимів. Ця фаза є найкоротшою з усіх фаз, іноді вона триває менше дня в зоні бойових дій. У випадку з тими дев'ятнадцятирічними новачками це тривало менше двох годин. Якось мене поранили в бою, і я пішов до лікаря, який перебував на деякій

відстані від лінії фронту, і дорогою зустрів новачка, який згорнувшись клубком на узбіччі, повністю був паралізований страхом.

“Пройшовший бойове хрещення”, або “Стажер”

За деякий час новачок стуляє пельку й або береться до справи, або їде додому. Отримавши бойове хрещення, він або вона починає розвивати всі необхідні навички для виживання в бою, яких неможливо набути на навчаннях. Ця фаза триває кілька тижнів залежно від інтенсивності бойових дій. “Стажер” ще не має в підрозділі повної довіри, тому він переважно виконує другорядні завдання, наприклад – другий номер кулеметної обслуги. Тим не менш, вони виконують свою роботу й користуються повагою.

“Боєць”, або “Загартований”

Після тижнів бойових дій багато солдатів відточують свої навички та набувають інстинктів виживання. У них “чуйка” на те, куди потрапить снаряд, де і коли буде атакувати противник або яку позицію вибрати. Вони не панікують. Цей “боєць” відчувається комфортно поруч зі своїми бойовими товаришами-побратимами. Ці хлопці не люблять багато говорити, і рідко можна побачити, як вони сміються. Якимось чином жахіття війни позбавили їх більшості людських емоцій. Вони “загартовані в боях” бійці, які складають кістяк кожного бойового підрозділу.

“Втомлений”

Якщо боєць залишається на бойових позиціях надто довго, його навички погіршуються. Якщо “боєць” – безстрашний але обережний, то “втомлений” часто уникає бою. Він бачив, як загинуло чи було поранено багатьох його побратимів. Швидше за все, він також неодноразово був поранений. Незважаючи на максимальну нечутливість, неможливо назавжди придушити людські емоції, і зрештою

стається посттравматичний стресовий розлад. Ці солдати зазвичай мають серйозні проблеми з наркотиками чи алкоголем. Якщо 'бійці' не такі балакучі, то "втомлені" взагалі майже не розмовляють. Я зустрів кількох таких хлопців у Боснії, і був вражений тим, наскільки вони пасивні.

Не зрозумійте мене неправильно: вони всі були чудовими та дуже дружніми хлопцями й заслуговують нашої найбільшої поваги. Але, на жаль, при цьому вони абсолютно непридатні до бойових дій, тому військова машина для підвищення своєї функціональності повинна ретельно стежити за своїм бойовим складом та звільняти окремих осіб щойно вони виявляють перші симптоми бойової втоми.

ПОЛОНЕНІ

Я повернувся до нашої казарми після вихідних на узбережжі Адріатичного моря й зустрів своїх приятелів в ідальні. Мою увагу привернув один солдат, який сидів мовчки, не торкаючись їжі. У нього не було одного вуха. Пізніше один із моїх побратимів розповів мені його історію:

Цей хорватський солдат отримав кульове поранення в ногу під час бою в густому лісі. Відрізаний від свого підрозділу, він потрапив у ворожий полон. Пораненого та скривавленого, його було сильно побито. Потім вороги потягли його до найближчого сербського міста, де на нього вже чекав натовп містян, що жадав спалити його живцем. Розпаливши велике багаття, містяни вже готові були його туди кинути, але поява військової поліції врятувала хлопця.

Після цього його посадили в кузов вантажівки і привезли до Баня-Луки (Banja Luka), столиці боснійських сербів. Під час поїздки на кожній зупинці у вантажівку кидали інших

військовополонених, побитих прикладами та залізними прутами. Коли вантажівка нарешті прибула до місця призначення, половина полонених померла.

Потім цей солдат потрапив до військової в'язниці, де продовжувалося його побиття. Серби помилково вважали його комбригом, тому допитували й били суворо. Нарешті вони зрозуміли, що він не така вже й велике цабе, як очікувалось, і ставлення до нього трохи покращилось, але його все одно били принаймні раз на день.

Хорвати домовилися про його звільнення, і за пару місяців, після того, як він заплатив 30 000 доларів за "послуги адвоката", його відпустили. Високий на зріст і колишній боксер, він важив лише сорок п'ять кілограмів і втратив одне вухо та всі зуби.

Був у нашій роті хлопець, який потрапив у боснійський полон. Він приймав душ п'ять разів на день і мив руки кожні п'ять хвилин. У полоні йому ніколи не дозволяли митися, і тепер він намагався все надолужити.

Я і сам трохи відчув смак тюремного життя. Було літо, і хоча зазвичай це час найзапекліших боїв, наразі нічого не відбувалося, і я знудився.

Якось увечері я випив зі своїм взводним, колишнім десантником Французького іноземного легіону. Він бовкнув мені, що в Центральній Боснії воює змішаний боснійсько-хорватський підрозділ, в якому завжди раді добровольцям. Я цим зацікавився і вирішив поїхати туди й все перевірити.

Легко сказати та тяжко зробити. Щоб дістатися до свого нового підрозділу, мені довелося подолати значну частину Боснії, країни, спустошеної війною, де ніхто точно не знав, де проходять лінії фронту і що відбувається. Мого взводного самого було сильно побито, пограбовано і мало не вбито, коли він їздив туди два роки тому.

Рано вранці я сів на автобус до Тузли (Tuzla), найпівнічнішого боснійського міста. Хоча хорвати та боснійці припинили воювати один з одним і створили конфедерацію проти сербів, між ними все ще панувала атмосфера ненависті та недовіри. Я мусив бути обережним: я міг наштотхнутися на ненависть боснійців за те, що я воював проти них до цього, а деякі хорватські екстремісти могли вважати мене зрадником, бо я хотів піти добровольцем до змішаного хорватсько-боснійського підрозділу.

Усе пройшло напрочуд гладко. Я прибув до Тузли надвечір, знайшов дешевий готельний номер і вирішив залишитися на ніч. Відпочивши, зранку я спробував поїхати на північ.

Чого я не знав (і ніхто інший теж), так це того, що того самого дня, за сорок миль на схід, серби почали свій останній прорив на Сребреницю (Srebrenica), і велика кількість біженців прямувала до нас, блокуючи всі шляхи на північ і схід від Тузли.

Наступного дня незабаром з'ясувалося, що просунутися на північ у мені немає шансів, принаймні найближчі дні. Але я не хотів залишатися в Тузлі й вирішив автобусом дістатися до хорватського анклаву за кілька кілометрів на південь. Я був упевнений, що зможу перекекати там сербський наступ і за кілька днів знову випробувати долю.

На першому ж контрольно-пропускному пункті хорватського анклаву мені наказали вийти з автобуса та привезли до відділку військової поліції. Я погано розмовляв хорватською, тому викликали жінку, яка жила деякий час у Німеччині, щоб вона мені перекладала. Мене допитували близько півгодини ("Що ти тут робиш, куди прямуєш"...). Мої відповіді поліції не сподобалися, бо вони ніколи не чули про іноземних добровольців, які воювали за хорватів, і тому я відразу потрапив під підозру. Мені повідомили,

що мене затримують максимум на три доби, а тим часом поліція перевірить мою історію.

Потім двоє військових поліцейських посадили мене в джип і привезли до невеликого військового комплексу в іншій частині маленького міста. Цей комплекс виявився їхнім табором для військовополонених. В одноповерховій будівлі в дванадцяти кімнатах утримували близько вісімдесяти в'язнів. У маленькій кімнаті, куди мене привели, на койках лежали ще три в'язні.. Двоє з них були боснійськими військовополоненими, а одного хорвата засудили за вбивство.

Тут, як і в інших частинах Боснії, не мало значення, з якої причини людину затримали; усіх в'язнів збирали разом і поводитися однаково. Одного разу побратим із мого підрозділу провів три тижні в таборі для військовополонених у Хорватії (він продав свою штурмову гвинтівку) і його тримали разом із сербськими військовополоненими в одному блоці. Тому утримання мене разом із боснійськими військовополоненими не стало для мене несподіванкою.

Я дізнався, що в усіх камерах утримували від чотирьох до шести в'язнів, за винятком однієї великої камери, де було більше десяти в'язнів. У цій більшій камері тримали групу моджахедів із кількох арабських країн, які добровільно зголосилися воювати на боці боснійської армії.

Була середина липня, стояла нестерпна спека. Єдине маленьке віконце у камері не пропускало достатньо свіжого повітря. Під цим віконцем сиділа німецька вівчарка, яка миттєво гавкала щоразу, коли хтось підходив до вікна й намагався визирнути назовні.

Електрики не було. Увечері нам видали свічку, але там все одно не було нічого цікавого, тому ця свічка була ні до чого.

У в'язниці був лише один туалет на всіх. Якщо комусь потрібно було піти до туалету, то треба стукати в двері,

називати номер своєї камери охоронцю й чекати. Іноді це могло тягтися три-чотири години. Як тільки полонений заходив до туалету, охоронець, який його супроводжував, уже казав поспішати, оскільки на свою чергу завжди чекали інші в'язні. Туалет був просто дірою в підлозі, а просто над нею прилаштували душову лійку. Раз на десять днів дозволялося прийняти холодний душ, стоячи над ямою з лайном.

Не було можливості поголитися, тому незабаром у мене відросла борода. Щоб випрати білизну, нам дозволяли принести до камери відро з водою щоб якось змити піт з одягу.

Їжа була злиденна та одноманітна: на сніданок – шматочок шинки, у якій було більше жиру ніж м'яса, також вона була дуже жорсткою, як жувальна гумка. На обід охоронці ставили на подвір'ї над вогнем велику каструлю, наповнену водою. Потім просто кидали туди консерви й розігрівали. Проблема полягала в тому, що банки були під сильним тиском, і для того щоб їх відкрити, тобі потрібно бути дуже обережним:

одного разу я знайшов мило, яке хтось залишив в туалеті, і взяв відро води, щоб випрати свою футболку. Коли вона висохла, я із задоволенням одягнув її (мій перший чистий одяг за кілька тижнів!), відкрив банку квасолі – і половина її вмісту виплеснулася на мою футболку.

Увечері нам завжди видавали трішки ліверної ковбаси та іноді трохи сардин. У нашій їжі просто не вистачало калорій, і хоча я мало рухався, швидко схуд. Деяким в'язням дозволяли працювати на вулиці, і вони іноді приносили із собою додаткову їжу, що завжди віталосся.

На диво, мене не обшукували, коли я входив у комплекс, і у мене все ще був із собою гаманець. Єдине, що нам дозволялося купувати, це цигарки, тому я давав

охоронцеві трохи грошей, і він за деякий час повертався з куривом. З цим було добре, бо я не знаю, як би я впорався без цигарок.

Робити було нічого. Крім спеки, жахливих гігієнічних умов і відсутності їжі, нудьга стала нашим найлютішим ворогом. За деякий час усі вже розказали свої історії, потім оповіді пішли по другому колу. Не було ані книжок, ані газет. Лише маленьке радіо. Але у воєнний час радіостанції крутили лише патріотичні пісні або поширювали пропаганду, що мені діяло на нерви: краще взагалі без радіо.

Щодня нам дозволялися півгодинні прогулянки по колу на подвір'ї, невеликій території, обнесеній колючим дротом, під наглядом солдата з автоматом.

За час свого перебування я ніколи не бачив більше двох-трьох охоронців одночасно. На денній зміні були молодий, досить доброзичливий, і старший, беззубий, неймовірно дурний, який завжди намагався мене провокувати. Він починав із таких речей, як:

- "поки ти тут гниєш, твої побратими на передовій ведуть важкий бій. Я вчора ввечері чув у новинах, що твоя бригада втратила багато людей!".

Ця фраза розжевірла в мені лють. Я не зміг приховати свого гніву, це було видно по моєму обличчю, від чого охоронець отримав неабияку насолоду, що розлютило мене ще більше. Цей хлопець якимось знав, куди натиснути, я мусив це визнати. Можливо, він не був вже таким дурнем.

Я не бачив, щоб хтось знущався з полонених, але іноді вночі кілька солдатів входили в кімнату, де сиділи араби, і ми чули їхні крики. Якимось, ідучи на прогулянку, я зустрів одного з арабів і перекинувся з ним слівцем. Він приїхав із Йорданії і був студентом, перш ніж приєднатися до "батальйону моджахедів" боснійської армії. Він був військовополоненим майже два роки, але, здавалося, був у доброму гуморі.

На всіх моджахедах в цьому таборі були однострої, коли їх спіймали, і в той час як боснійським військовополоненим дозволялося залишати форму або носити цивільний одяг, цим хлопцям доводилося носити найпотворніші спортивні костюми, які я коли-небудь бачив. Костюми були пастельних кольорів і, очевидно, це були залишки одягу з гуманітарної допомоги Червоного Хреста. Погано бути військовополоненим, але уявіть собі, якщо він весь час має ходити в рожевому спортивному костюмі!

Чим більше часу минало, тим більше я хвилювався за власну долю. Спочатку мені казали, що мені доведеться залишитися лише на кілька днів, але тепер я дізнався, що є в'язні, яким сказали те саме, і вони сиділи місяцями!

Я почав звертатися до кожного охоронця, якого тільки міг зустріти, та скаржитися, і за кілька днів хтось із вищого керівництва військової поліції дізнався про мою справу та наказав мене негайно звільнити. Я попрощався зі своїми приятелями, фальшиво посміхнувся беззубому охоронцеві (який виглядав вельми розлюченим), і мене знову посадили в джип, цього разу щоб відвезти назад до мого підрозділу.

Я прибув туди надвечір, і коли побратими мене побачили, почали сміятися. Я відростив бороду, мій одяг був геть брудний, і якимось чином це їх потішило.

Після довгого душу, я пішов із трьома моїми приятелями до сусіднього міста в піцерію. Я їв за двох і випив кілька пляшок пива. Друзі просвітили мене щодо того, що сталося протягом останніх тижнів: сказали, що є повідомлення про велику кількість зниклих безвісти людей саме там, куди я їхав. Також ходили чутки, що сербські війська під час прориву вбили багато мирних жителів, але ніхто не знав цього напевно.

Я радів тому, що вийшов із цього досвіду живим і відносно здоровим, але відчував, що ця пригода ще дасться мені взнаки через психологічні травми, що залишила по собі.

Далі сталося багато подій, які були такими ж напруженими, як і моє перебування у таборі для військовополонених, тому воно дещо затерлося в пам'яті. Але у рідкі спокійні хвилини я іноді згадував ті дні й гадав про подальшу долю інших в'язнів в таборі.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Я сподіваюся, що ніхто не потрапить у таку ситуацію, але якщо ти все ж таки потрапиш у таку халепу, ось що потрібно робити, коли тебе схоплять:

підготуйся! Перш за все, під час виконання бойового завдання не май при собі нічого, що може тобі зашкодити, якщо тебе візьмуть у полон. Це означає не лише військову інформацію, а й сімейні фотографії, домашні адреси та все інше, що робить тебе вразливим.

татування, що зображують емблеми підрозділів, політичні чи релігійні символи, також можуть завдати тобі багато неприємностей. "Вірний завжди" (Semper Fi), "Вбий їх всіх", "Господь своїх впізнає" або "Я люблю Ісуса" можуть не сподобатися талібам. Ці татування можуть навіть вилізти тобі боком через роки. Багато хорватів, які живуть у Боснії, досі змушені прикривати свої татування "Усташі" (Ustasa), коли подорожують країною, навіть через багато років після війни. Шведський доброволець, який служив зі мною в Боснії, отримав ножове поранення від кількох боснійських біженців у своєму рідному шведському місті після того, як вони дізналися, що він воював проти їхнього народу.

перші години полону критичні. Це найнебезпечніший час, оскільки ти часто опиняєшся в руках бойових вояків, накачаних адреналіном. Вони можуть просто вбити тебе за один неправильний рух.

Водночас ці перші години є найкращою можливістю для тебе втекти! Бойові підрозділи не навчені охороняти військовополонених і часто не мають достатньо солдатів, щоб належним чином стежити за ними. Пізніше тобі доведеться мати справу з військовою поліцією або спеціалізованими підрозділами, що значно ускладнить втечу. Крім того, якщо ти вирішиш втекти з військової в'язниці або повстанського табору, твій ворог помститься твоїм побратимам, які там залишились.

Не чекай особливого статусу військовополоненого. У сучасних конфліктах, які часто є протиповстанськими, Женевські конвенції щодо поводження з військовополоненими не застосовуються. Ти можеш опинитися разом зі звичайними злочинцями чи цивільними заручниками. Тому:

більшість "неформальних" тюремних правил також діють для військовополонених. Наприклад: не лізь не в свої справи. Уникай зорового контакту з іншими ув'язненими та охоронцями, але особливо:

не довіряй нікому! У тебе можуть бути співкамерники, яких ти не знаєш. Вони можуть бути шпигунами, щоб вивідати у тебе інформацію, або просто спробувати скористатися тобою для власного виживання.

під час допитів не думай, що ти розумніший за допитувача. І не клей дурня! Більшість сучасних регулярних і нерегулярних армій мають складні розвідувальні структури. Ти матимеш справу із професіоналами, які знають, що роблять. Оскільки, ймовірно, мало чого вони ще не знають, немає причин грати в героя: не мовчи, як риба, та розкажи їм все, що вони хочуть знати. Забудь про «ім'я, ранг і підрозділ».

навіть після того, як ти надав їм інформацію, заради свого задоволення тюремники можуть побити тебе,

з'валтувати та піддати тортурам. Їм подобається слухати, як ти кричиш від болю. Зарадити цьому складно, але деяким військовополоненим виходило вдавати, що вони знепритомніли. Потім мучителі зазвичай давали жертвам відпочити, щоб ті відновилися.

Після тортур і допитів настануть тривалі періоди нудьги та ізоляції. Намагайся зайняти свій розум, згадуючи події, книги та фільми, пісні чи молитви.

Ніколи не втрачай надії! Тебе можуть врятувати набагато раніше, ніж ти сподівався.

Намагайся дбати про своє тіло! Швидше за все, у твоїй їжі буде недостатньо калорій, щоб можна було займатися спортом, але спробуй принаймні виконуй вправи з розтяжки.

Використовуй будь-яку можливість для гігієни, особливо зуби, ноги та зад.

Тебе можуть засудити до смертної кари або тривалого строку ув'язнення за «воєнні злочини». Найчастіше це блеф, щоб тебе деморалізувати. Якщо тебе до сих пір не вбили, то, ймовірно, ти їм потрібен більше живим, аніж мертвим.

Твоє найважливіше завдання полягатиме в тому, щоб не з'їхати з глузду, бо проти фізичних тортур ти мало чим зможеш зарадити.

Те, що ти робиш після звільнення, теж дуже важливо. Не соромся звернуся по психологічну допомогу. Часто родина колишнього військовополоненого відіграє важливу роль у його одужанні. Важливо, щоб хтось вислухав твою історію.

Не думай, що ти зможеш легко позбутися цього. Окрім смерті, бути військовополоненим – це найгірше, що може статися з тобою на війні. Ти можеш відчувати себе психічно

сильним після звільнення, але проблеми придуть рано чи пізно, іноді через місяці чи роки.

Полон повністю змінює людину. Прийми те, що ти не та людина, якою звик бути, а хтось інший, тож поясни це своїм близьким.

ВИЗНАЧНІ БАТАЛІЇ

“ПАРИЖ, 15 вересня. У той час як серби хаотично відступають, у Боснії формується Велика Хорватія, і зростає ймовірність того, що Хорватія може стати справжнім переможцем у югославських війнах.

З 9 вересня, коли почався наступ хорватів, вони захопили широку територію західної Боснії, зайнявши Дрвар (Drvar), Сіпово (Sipovo) та стратегічно важливе місто Яйце (Jajce).

За словами військових аналітиків, у наступі брали участь щонайменше три бригади хорватської армії, а також сили боснійських хорватів”.

- The New York Times, 16 вересня 1995 року.

Я мало не пропустив останній великий наступ у війні в Боснії. Я провів вихідні на березі моря, щоб трохи відволіктися від галасливої ватаги, а коли повернувся до казарм, то побачив, що вони порожні. На моїй подушці лежала записка від Джеймса, нашого взводного, у якій було написано:

- “Агов! ТЕРМІНОВО неси свій зад на наш передовий базовий табір і з’явись у розташуванні бригади!”.

Це все. Я зібрав свої речі за лічені секунди та взяв таксі до найближчого міста. Далі я дістався автостопом до останнього прифронтового села. Вже в зоні бойових дій мені пощастило заскочити у джип моєї бригади, який я зустрів дорогою. Мене відвезли прямо до місця в лісі, де розташовувалася моя бригада останні тижні.

Однак коли я прийшов до наших окопів, вони вже

стояли пустою. Бригада рухалася швидше за мене, і я вже був майже у відчаї. Тільки-но я сів на наплічник, щоб подумати, що робити далі, як почувся шум іншого джипу. Це був старий Ніссан із мого взводу зі Стефано, нашим сицилійсько-італійським волонтером за кермом! Він мені все ще не подобався, але в цей момент я був дуже радий його бачити.

Він їхав дуже швидко й водночас коротко окреслив мені ситуацію. Наш підрозділ піднявся по тривозі на світанку й іде в авангарді нової наступальної операції.

Мій взвод їхав далі попереду на двох старих танках Т-55. Ворог відступав, і його ніде не було видно. За кілька хвилин ми виїхали з лісу, і я побачив армійську колону, очолювану двома танками.

Я вийшов із джипу й побіг до першого танка. Джеймс сидів біля кулемету й привітав мене. На цьому танку мені не було місця, тому довелося лізти на другий.

Попереду колони йшли двоє хорватських військових з обладнанням для пошуку мін. Оскільки вони йшли пішки, ми просувалися дуже повільно. Наше завдання полягало в тому, щоб розвідати ділянку на лівому фланзі нашої бригади, а потім з'єднатися з основними ударними силами.

Ми майже закінчили й залишалося лише близько двохсот метрів до наших позицій, коли члени екіпажу мінно-розшукової служби зняли навушники та підійшли до одного з джипів позаду нас. Очевидно, всі подумали, що вони завершили свою роботу.

Водій першого танка дав по газах, і бойова машина пройшла останні двісті метрів на повній швидкості. Решта з нас просто спостерігала, як вона зникає за хмарою пилу. Буквально за кілька метрів до дружньої території раптово піднялася чорна хмара, а за мить до нас долетів звук гучного вибуху. Було видно, як розкидало людські тіла з

танка в усіх напрямках. Танк наїхав на протитанкову міну!

Ми одразу побігли їм на допомогу. Джеймс отримав кілька дюймову металеву шрапнель в праву ногу. Я побачив великий металевий фрагмент, який стирчав з його армійського черевика. Він просив зробити ін'єкцію морфіну, але ніхто з нас її не мав. Потім, за хвилину, ми побачили як це, коли біль зашкалює. Він був десантником Французького іноземного легіону й мужньо боровся з тим, що, напевно, було нестерпним болем, який межував з агонією.

З його очей ринули сльози, він сильно лаявся, але не кричав і не лементував. За п'ять хвилин приїхав медик, і нашому герою нарешті зробили укол. Біль був настільки сильним, що довелося зробити ще одну ін'єкцію, хоча не пройшло й кількох хвилин після першої.

Затим я помітив іншого хлопця, який сидів поруч на землі. На ньому не було крові, тому ми всі припустили, що з ним все гаразд.

Однак пізніше ми дізналися, що вибух міни повністю знищив його барабанні перетинки, а також порушив вестибулярний апарат, що є частиною внутрішнього вуха. Йому стало важко визначати, де верх, а де низ, він часто падав із ліжка чи стільця. Армія відправила його до лікарні, де йому зробили кілька хірургічних операцій, але, на жаль, він так і не оговтався. Що ще гірше, у нього виникли серйозні проблеми із психічним здоров'ям.

Того вечора ми повернулися на нашу базу в маленькому містечку. Усе було засекречено, тому ходило багато спекуляцій і чуток про те, що ж буде далі. Нас особливо не пригнічувало те, що нашого взводного виведено з ладу: більшість із нас була надто зайнята підготовкою до подальших боїв і просто не мала часу перейматися долею свого нещасного побратима.

Взвод очолив француз П'єр. Він був доброзичливим і кумедним чоловіком, більше схожим на католицького священика, ніж на вояка, але ми швидко зрозуміли що недооцінювали його. Маленького зросту, трохи повний, він носив маленькі круглі окуляри, під якими його очі виглядали гудзиками. Я не міг зрозуміти його, коли він говорив англійською зі своїм сильним французьким акцентом, але, знову ж таки, жодної іншої кандидатури. Він нам подобався.

Нас підняли о четвертій годині ранку, і цього разу нашу роту везли автобусом. Дорогою ми бачити, як кілька сіл палали в темряві. Ми вглиблювалися все далі й далі в територію, яка вважалася ворожою лише кілька годин тому, і були здивовані, наскільки ворог відступив. Нарешті, за дві години автобус зупинився й після короткого інструктажу ми знову залізли на два старі танки Т-55, які вели колону військової техніки.

Була друга половина вересня. Ранок тільки починався, обіцяючи сонячний день.

Сидячи за баштою другого танка, я формально очолював колону, насолоджуючись свіжим ранковим повітрям і їздою. Для мене їзда на танку була відрадою! Мені треба було нести дуже важкий вантаж, і я був надзвичайно радий кожному метру, який мені не довелося йти пішки.

Нажаль вже за кілометр ми отримали наказ спішитися, оскільки наближалися до позицій ворога. Очевидно, остання танкова розвідка чогось-таки навчила наших командирів. Інший взвод нашої роти вийшов на передові позиції тоді, як ми крокували позаду нього.

Батальйонна розвідка, яка просувалася далеко попереду колони, потрапила під ворожий обстріл та була відрізана від основних сил батальйону. Наш ротний, який був із ними, отримав поранення в ногу. Підійшовши до

мене, П'єр наказав мені, кулеметнику та ще парі бійців висунутись вперед і розвідати обстановку. Ми перевірили спорядження та залишили побратимів.

Дорога, якою ми просувалися, вела через каньйон по лівому берегу річки. Поки ми рухалися вперед, ворог стріляв по нам як зверху, так і спереду. Я вперто торував свій шлях, коли кілька артилерійських снарядів влучили в бійців попереду мене, що зчинило паніку. Відступаючи, вони мало не затоптали мене на смерть. Я кричав на них, але намарно.

Нарешті ми знайшли загиблих побратимів, встановили кулемет на вогневу позицію та прикрили відхід пораненого бійця.

Потому, в пошуках гарної позиції для кулемета, ми знайшли порожній будинок і піднялися сходами на верхній поверх. Розбили скло у великому вікні, щоб можна було вести вогонь. Попереду був густий ліс, з якого за деякий час почувся шум: ворог наближався!

Я дістав із жилета гранату, розпрямив вусики на кільці й поклав її на підвіконня. Я продовжував тримати напоготові свою зброю, але якщо мені знадобилось би використати гранату, то вона була у мене просто перед очима напоготові.

Було чутно, як хтось рухається лісом, я взяв автомат і натиснув на курок. Нічого не трапилося! Мою зброю, угорський АК-47, заклинило!

Я негайно виконав відпрацьовану процедуру: перевірів магазин, перезарядив, спробував знову – нічого! Тим часом батальйонна розвідка вийшла із зони небезпеки, і ми залишилися самі проти ворога. Я змінив магазин, спробував ще раз, і цього разу все спрацювало нормально. Отже, проблему була в магазині.

Пам'ятаю, я подумав, що це вперше в моєму житті, коли мою зброю заклинило під час бою, гірше не придумаєш. Гвіняне відчуття. Завжди кажуть, що єдине, на що на війні можна покластися, – це зброя, і тут – гімно трапляється!

Час було вже і нам відходити, але нас обстріляли з кулеметів. Оскільки прикривати наш відхід не було кому, для ворога ми були досить легкою мішенню. Одна куля влучила мені в плече, і я впав на дорогу. Торкнувшись свого плеча, я відчув кров. Ворог продовжував стріляти по нам, тому єдиним виходом була річка. Ми шубовснули в річку і пропливли близько кілометра. Потім ми знайшли будинок, де сховалися кілька хорватських солдатів, які надали мені першу медичну допомогу, і я пішов далі до свого підрозділу. По поверненні до взводу мене відвезли до шпиталю, щоб надати необхідну допомогу.

Найцікавіше почалося по дорозі до шпиталю. У водія "швидкої" була із собою американська штурмова гвинтівка М-16, яку він показав мені з великою гордістю.

Ми проїхали десь кілометри зо три, коли дорогу нам перебіг олень. Оскільки моє поранення не загрожувало життю, водій швидкої та медик, який був із ним, запитали мене, чи я не проти їхнього маленького полювання. Я був не проти, і хлопці вийшли з машини, щоб підстрелити того оленя. Він був маленьким і легко вмістився в задній частині машини швидкої допомоги.

Приблизно за дві години ми підїхали до шпиталю. Лікар, оглянувши моє поранення, сказав, що мені надзвичайно пощастило, бо куля не зачепила артерію. Поки він обробляв рану, хтось сунув мені в руку пляшку пива, з якої я почав цідити. Перш ніж я був готовий піти, я випив ще одну пляшку. Медичний персонал переконував мене, що було б найкраще, якби я залишився на кілька днів, щоб впевнитися, що немає ускладнень чи інфекцій.

Я відхилив пропозицію й вирішив повернутися на передову. Хоча я не був придатний до бою, принаймні найближчі кілька тижнів, я вирішив бути якомога ближче до свого підрозділу. Війна в Боснії була у вирішальній фазі, й іноді підрозділи відправлялися далеко від своїх пунктів постійної дислокації і не повертались до них місяцями. Я не хотів провести решту війни у боснійській 'глушині', тому вирішив, що краще вже піти звідси.

За кілька днів моє плече задерев'яніло, і я не міг рухати рукою без відчуття сильного болю. Проте я розумів, що мені дуже пощастило. Я бачив, як одному хлопцю влучила куля з пістолета в живіт, і він мало не помер. Він провів кілька місяців в комі, а через роки у нього все ще були серйозні проблеми зі здоров'ям.

Я знову приєднався до свого взводу в маленькому, щойно відбитому у ворога містечку. Побачивши мене, мої побратими були дуже здивовані. Вони чули, що в мене влучила куля, і думали, що не побачать мене найближчі кілька місяців. Знайшовши будинок, де ми могли спати, я ліг на диван і прочитав кілька сторінок книжки в м'якій палітурці, яку я захопив з собою: "Так говорив Заратустра" Фрідріха Ніцше. Кращого місця для прочитання цієї книжки годі й шукати.

Ранком нам сказали, що ми йдемо на так звану "зачистку". Це означало, що ми повинні були піти в гори шукати та знищувати ворожі підрозділи, які могли бути відрізані від своїх основних сил і могли становити загрозу нашій логістиці та підрозділам підтримки.

Ворог відступав, і нам було наказано наздогнати його й завдати якомога більше втрат. Це було надзвичайно ризиковано, оскільки ми не мали часу на обережне просування. Весь час, поки ми повільно просувалися густим лісом, наші офіцери скаржилися на нас по радіозв'язку, що ми дуже сильно відстаємо. Решта нашої

бригади наступала дорогами з твердим покриттям і була вже значно попереду нас.

Ба більше, невдовзі почався дощ. Після двох діб руху похідним кроком вгору та вниз лісистими пагорбами центральної Боснії ми були повністю виснажені. Моїм обов'язком було забезпечувати безпеку нашого тилу, тому усі мої побратими, які крокували попереду, були в полі мого зору. За деякий час я побачив як одного з них почало кидати в різні сторони, майже як п'яного. Я запитав що з ним але відповіді не було.

За пів години хлопець раптом зупинився і сказав: "Я не можу далі йти, я труп!". Ми всі зупинилися, і наш командир відділення підійшов оцінити ситуацію. Ми вирішили забрати у нього наплічник, а також дати кожному нести щось із його спорядження.

У нас у кожного вже було чимала ноша, але тепер ми ще мали взяти по десять фунтів додаткової ваги. Єдине, що ще було при собі у нашого виснаженого побратима, так це автомат і два запасних магазини.

"Перерозподіл ваги" коштував нам тих хвилин дорогоцінного часу, яких ми й без того не мали. Тому тепер довелося йти ще швидше, майже бігти. Якийсь час це працювало, але за годину стало зрозуміло, що цей хлопець не може рухатися далі.

Ми звичайно не могли покинути його, тому було вирішено, що двоє залишаться з ним і підуть назад, щоб приєднатися до наших підрозділів підтримки.

Ворог був наразі далеко попереду, тому наші шанси наздогнати його ставали все меншими й меншими. Бойовий склад нашого взводу зменшився на три особи, тому ми розділилися на дві групи. Виконання завдання оберталося повним фіаско лише через недостатню фізичну підготовку однієї людини.

В доповнення і без того кепської ситуації, я почав відчувати певні симптоми діареї. Тільки я подумав, що гірше ніж срачка для мене вже бути нічого не може, як отримав наказ від П'єра йти попереду! Це означало, що я повинен був йти в авангарді, увесь час наражаючись на небезпеку схопити кулю чи потрапити в засідку.

Не можна було не виконати наказ і просто сказати: «Вибачте, у мене швидка Настя!». У кожного з нас були свої особисті проблеми: П'єр щойно сам повернувся з шпиталю після того, як йому поранили ногу, і я бачив, що він ще трохи шкутильгає. Проте він не скаржився. Я сказав собі: "Зберись тряпка і якось дай цьому раду!".

Я хутко пішов до нашого медика і запитав, чи є у нього таблетки активованого вугілля, згідно закону підлості їх у нього не було.

Наступного дня дощ не вщухав, і не скінчився він аж до самого кінця нашого завдання. Ми поспішали як ніколи.

На кожному привалі, я біг до найближчого куща чи дерева, щоб випорожнитися. Мені було байдуже, чи хтось дивиться і що думає з цього приводу: я почувався жакливо! Мене кидало в холодний піт, який ріками стікав по обличчю, зводило живіт – і я почувався виснаженим вже після перших пройдених кілометрів.

При цьому я йшов попереду та був насторожі щодо ворога. Саме постійна напруга та зашквар адреналіну врятували мене від лайна в штанях: поки я був наляканий чи схвильований, я не відчував спазмів у шлунку чи потреби випорожнитися. Проте як тільки наставав спокійний момент, нехай і лише одна хвилина, доводилося бігти до найближчого куща. Якось наш медик побачив мене після чергового 'сеансу' і запитав, що не так.

Я сказав: "У мене срачка! Як ви думаєте, чому я просив у вас таблетки вугілля?". На моє здивування він відповів:

“Так ось для чого вони вам були потрібні. Ну, у мене немає цих таблеток, але мені видали інші ліки від діареї...”.

Я вихопив із його рук таблетки, які він мені пропонував, проковтнув їх насухо і незабаром відчув полегшення. Діарею вилікували, але шлунок був абсолютно порожній. Ми майже нічого не взяли із собою, і я зголоднів. Ворог пішов, і нам залишалося лише спуститися з гір і з'єднатися з рештою бригади.

Ми були розбиті вщент, коли нарешті вийшли на асфальтовану дорогу. За кілька сотень метрів нас чекали дві бригадні вантажівки. Незважаючи на те, що ми були голодні, втомлені й на нас було нестерпно дивитися, ці дві вантажівки були найкраще, що ми коли-небудь бачили!

Нас повернули до місця нашого відправлення в містечко, і найближчі два дні ми відпочивали. Потім нас привезли в маленьке село Майдан (Majdan), де ми тиждень охороняли нову лінію фронту. Усі селяни були хорватами й зраділи нам. Вони запрошували нас до своїх осель, і поки ми смакували їхню домашню “ракію” (самогон), розповідали нам жажливі історії про те, через що їм довелося пройти під час сербської окупації.

Ми вже майже почали відчувати себе гордими визволителями, але за кілька днів селяни ніби втомилися від нашої присутності. Не відомо, що саме заважало селянам спокійно спати вночі: горлання постійно п'яних солдатів чи важка артилерія в полі біля села.

За тиждень без подій ми знову пішли в наступ. Цього разу ані автобусів, ані танків не було, і нам знову довелося дертися пагорбами та горами.

Після денного марш-кидку ми підійшли до невеликого пагорба, порослого лісом, й почули десь звідти звук двигуна.

До нас підбіг один із бійців із криком: "Танки!". Я спостерігав, як вирази обличь моїх побратимів змінювалися від здивування до паніки.

Мою увагу привернув високий хорватський солдат: повністю розслаблений і усміхнений, він лише знизав плечима і сказав: "То й що шо танки?".

Ми підготували гранатомети, але ворога ще не було видно. Після того, як ситуація прояснилася (ми отримали наказ не вступати в бій), я вирішив підійти до того Хорвата. Я був не один у своєму бажанні: його байдужість не залишилася непоміченою, і зі мною пішло ще двоє хлопців, які хотіли дізнатися подробиці.

Коли ми його знайшли, він сидів у траві й курил. Ми доймали його, поки він не розповів нам свою історію:

Близько року тому його взвод обороняв маленьке село у чорта на рогах, далеко від сусіднього дружнього підрозділу. Якимось він у тому селі залишився ночувати й вранці його зненацька щось пробудило:

"Моє ліжко трясло. Спочатку я подумав, що це землетрус, але за деякий час зрозумів, що цього не може бути. Зачувши звук моторів, встав і підійшов до вікна. Розсунувши штори, я відкрив його й побачив, що стало причиною такого трусу: ціла колона ворожих танків неслася прямо у мене під носом".

Минулої ночі наш солдат вирішив не спати там, де спали решта його підрозділу, а знайшов собі гарне ліжко в одній із багатьох покинутих сільських хат. На світанку ворог почав наступ, і його приятелі, які були в абсолютній меншості, поспішно відступили. У метушні вони не помітили, що з ними немає однієї людини.

Наш приятель продовжував:

“Від мого підрозділу не було жодних ознак, і я зрозумів, що вони, мабуть, пішли без мене. Один ворожий солдат, проходячи повз, подивився на мене й привітався кивком: мабуть, він прийняв мене за свого. Я відійшов від вікна, і на мить мене охопила паніка. Опанувавши себе, я почав міркувати: якщо я впаду в паніку, то точно не виживу. Тож я наказав собі заспокоїтися і включити мізки”.

Наш друг тяг далі історію своєї втечі: він змусив себе дочекатися ночі, а потім пішов через село. Майже на кожному куті були ворожі солдати, деякі з них зверталися до нього. Найскладніше було контролювати свій голос, відповідаючи їм. На щастя, ніхто з солдатів противника нічого не запідозрив і всі думали, що він один із них. У кінці села він проскочив через периметр ворога, і по всьому. Далі йому лишалося тільки йти решту ночі, щоб дістатися своїх позицій.

Ця ніч справила на нашого друга незабутнє враження:

“Після цієї події я вирішив, що в житті більше немає нічого, щоб змусило мене здуріти від страху. Кожного разу, коли я потрапляю в небезпечну ситуацію, я порівнюю це з тією ніччю і кажу собі: “Якщо ти міг опанувати себе тоді, то немає причин втрачати спокій зараз!”.

Без сумніву, його “система” працювала. Ми всі були глибоко вражені. Однозначно круто!

Було наказано залишатися на пагорбі й готуватися до оборони. Поки наступу не було і робити було нічого, ми сиділи на траві, курили цигарки і спостерігали, що відбувається в долині внизу.

Три хорватські бригади вступили в бій з двома ворожими бригадами. Просто на наших очах вздовж невеликої дороги, яка проходила долиною, точилися запеклі бої. Решту дня було просто багато шуму та диму. Ми спостерігали весь бій з відносно безпечної відстані, майже як фільм про війну.

Ми ще цього не знали, але це була остання велика битва боснійської війни. За два тижні нам оголосили про припинення вогню й заборонили стріляти. «Ну звичайно!», – подумали ми, оскільки це було не вперше, коли хтось розповідав нам про нове припинення вогню лише для того, щоб порушити домовленість за два-три дні.

Наш командир, здається, зрозумів, про що ми всі думали, і сказав: “Не смійтеся, хлопці! Цього разу посправжньому!”.

Наприкінці року мій підрозділ відправили в невелике прифронтове село, і нашим завданням було охороняти дорогу, яка вела прямо до позицій ворога. Проблема полягала в тому, що дороги не було: вона повністю зникла під сніговими завалами.

Оскільки ми були певні, що ворог не проб’ється до нас через увесь цей сніг, ми всі розташувалися в одному з порожніх будинків села й намагалися бути в теплі.

Протягом двох тижнів сніжило без упину, і ми застрягли. Армія не могла надіслати нам припаси, і за кілька днів ми вже тинялися порожніми будинками, щоб знайти щось поїсти. У нас були невеличкі сани, якими ми возили дерев’яні меблі з інших будинків на дрова для вогнища. З часом навіть вийти назовні стало майже неможливим завданням.

Ми залишалися всередині, з’юрмившись біля маленького каміна на кухні й розподіляючи цигарки. Ми зовсім забули про ворога, і я впевнений, що наш ворог теж жодної гадки про нас не мав.

У разі екстремальних погодних умов природа стає першим ворогом. Головне – вижити в природних умовах, а потім вже попідкуватися про свого людського ворога. У будь-якому випадку війна нікуди не дінеться й завжди знайдеться час повоювати якось іншим разом.

За два тижні сніг вщух, бульдозер розчистив дорогу й армія прислала вантажівку з іншим підрозділом, щоб замінити нас на цій заставі. Після повної ізоляції ми отримали від водія вантажівки останні новини:

Було укладено мирну угоду. Хорватська сторона мала повернути всі території, які завоювала під час останнього наступу, наші солдати були змушені повернутися в казарми, а нам сказали шукати роботу. Війна закінчилась.

Частина друга:

КОСОВО

ЩЕ ОДИН ПОЧАТОК

“Заморожені на тривалий час конфлікти в сербській провінції Косово останніми тижнями вибухнули відкритими актами агресії і загрожують перейти у широкомасштабну війну на Балканах. Лише цілеспрямовані дипломатичні зусилля Сполучених Штатів можуть утримати конфлікт від ескалації”.

- The New York Times, 10 травня 1998 року.

У той час як у Боснії панував мир, газетні заголовки кричали про нову війну в Європі. Я сидів у барі на півдні Франції й читав газету, коли натрапив на невелику статтю на одній з останніх сторінок:

“Армія визволення Косова програла війну?”

Я був заінтригований. Я давно знав, що в цій крихітній сербській провінції відбуваються заворушення, але я ніколи не чув, щоб там албанці мали Армію визволення.

Протягом найближчих місяців я збирав інформацію, головним чином не перемикаючи телеканали, коли мова йшла про Косово. Після шести місяців вагань я прийняв рішення й був готовий їхати.

Єдиний спосіб приєднатися до Армії визволення Косова, або скорочено АВК, полягав у тому, щоб поїхати до Албанії та знайти там якість зачіпки. Я не знав, яку політику вони проводили щодо іноземних волонтерів, але хотів це перевірити. Якщо для мене не було б місця, то я просто влаштував би собі відпустку на албанському узбережжі.

Я сів на потяг до італійського Бріндізі (Brindisi), а звідти поромом дістався Албанії. Албанія виглядала, як, м'яко кажучи, слаборозвинена країна. Було таке враження, що я потрапив до Африки.

Усе було запилюжене, стояла неймовірна спека й повсюдно жебракували прохачі. Нарешті я надібав кількох хлопців з АВК у барі поблизу центру Тирани, столиці Албанії, і запитав, чи можу я приєднатися до їхньої компанії і, якщо так, то яким чином. На мій подив, майже всі вони говорили німецькою чи англійською, бо свого часу по молодості емігрували до Західної Європи, щоб знайти роботу, а тепер повернулися, щоб звільнити свою батьківщину. Звиклі до умов життя в Берліні чи Стокгольмі, вони були вражені безладом в Албанії ще більше, ніж я.

Виявилося, що в лавах АВК вже служила дрібка іноземців, і керівництво Армії, здавалося, досить прихильно ставилося до цього питання. Я отримав запрошення приєднатися до них. Ми залишилися ще на тиждень у маленькому пансіонаті, потім дісталися машиною кордону.

ПРОНИКНЕННЯ

Наша єдина проблема полягала в тому, щоб проскочити через гірський кордон у Косово. Спорядження ми отримували в Північній Албанії: там мені видали однострій, черевики і, звичайно, зброю. Автоматичні гвинтівки були на вибір, тому цього разу я вирішив не використовувати АК-47, а спробувати щось інше.

Я обрав, як на мене, непогану новеньку легку автоматичну гвинтівку FAL. FAL виробляється в Бельгії, але це була її австрійська копія. Вона мала потужніший калібр, ніж АК, і, отже, більшу дальність; з іншого боку, вона вимагала від користувача більшої обережності, тому з нею не можна було поводитися так грубо, як з автоматом Калашникова.

Щоб переправитися через гірський кордон разом із боєприпасами, у тому числі боєзарядами для протитанкової зброї, нам потрібні були коні. Місцеві фермери дали нам кількох маленьких коней, поні та мулів, і проти ночі ми вирушили.

Шлях через так звані "Албанські Альпи" був важким. Оскільки ворог контролював головні прикордонні перевали й мав багато патрулів на основних шляхах у цьому районі, ми могли пересуватися тільки непомітними манівцями, які завели нас високо в гори.

І це було дуже небезпечно. Не можна було дозволити собі розслабитися ані на хвилину, оскільки один неправильний крок міг призвести до падіння з крутої скелі. На підйомі один із наших коней зірвався зі стежки. Дякуючи Богу, через темряву мені не було видно всієї картини його падіння.

Мій кінь став помалу сповільнюватися, і незабаром я почав відставати від решти свого підрозділу. Невдовзі я спішився – і кінь просто поніс мій наплічник і дерев'яний ящик із боєприпасами. За кілька годин кінь знову зменшив хід і мені довелося самому нести наплічник.

Ще за годину я відкрив ящик із боєприпасами й поклав усі набої в наплічник. Ми з конем помінялися ролями: я ніс усе важке лайно, а мій кінь неквапливо йшов позаду мене.

Я спітнів. На пів дорозі командир дозволив нам зробити привал. Ми були вже на дуже великій висоті, серед суцільних скель та каміння, дув сильний вітер. Я зовсім замерз, але годі було розпалити багаття. Надзвичайно втомлений від усього цього сходження, я був радий, коли ми нарешті продовжили наш шлях.

Спуск був набагато легшим. Краєвид знову почав зеленіти, стежка розширилася й небезпека зірватися зі скелі зникла.

Я знову сів верхи на коня, і цього разу це було майже приємно. Наш шлях був повільним і мовчазним крізь ліси та яри під всіяним зірками небом, я чув лише стукіт копит мого коня. Я відчував себе як у пригодницькому фільмі. Незабутньо!

Перед світанком ми дісталися місця, де зустріли місцевого партизанського розвідника, який провів нас углуб країни. Наші коні залишилися там і найближчої ночі повернулися до Албанії з іншим партизанським загonom, який евакуював поранених бійців із Косова.

Далі ми йшли пішки, потім їхали маленькою вантажівкою й за три дні я дістався партизанської бази, де провів майже увесь час до кінця війни.

ПЕРШИЙ БІЙ

Під час свого перебування в Албанії я зустрів Блеріма, високого й міцного на вигляд двадцятидворічного солдата. Незважаючи на молодий вік, він справляв враження серйозного та рішучого чоловіка. Лихоліття війни загартували його. Він запитав мене пристойною французькою мовою, чи хочу я допомогти йому створити новий підрозділ у його селі, на що я негайно погодився. Мені надійшла ще одна "пропозиція щодо роботи" від якогось колишнього зека, який за іронією долі очолював військову поліцію АВК в одному регіоні, але я відмовився. Я прийшов сюди воювати, а не грати поліціанта в решті-решт.

АВК мало вже калька своїх підрозділів у селі Блеріма, але вони були дуже погано організовані та виглядали не надто надійними. В наш новий підрозділ ми мали намір набирати лише молодих людей після школи або коледжу, тож ми домовилися, що в наших лавах не буде ветеранів колишньої югославської армії. Це була партизанська війна,

і, на моє переконання, буде легше навчити принципів нестандартної війни “нулячих” людей, ніж когось, хто спершу мав забути все те, чого його колись навчили в регулярній армії, перш ніж я міг би вкласти в його голову якісь нові ідеї.

Ми знайшли кілька волонтерів у селах навколо, і поки Блерім займався логістикою та адмініструванням, я проводив бойову підготовку. Хоча у нас не було спеціальних посібників, мої інструкції для солдатів ґрунтувалися на тому, що я колись дізнався з таких посібників, книг і навчальних практикумів, поєднавши все те зі своїм досвідом отриманим в Боснії.

Справи йшли добре, й незабаром ми мали щось типу взводу молодих, мотивованих, проте ще необстріляних бійців. На випробування їхніх бойових навиків довго чекати не довелося.

Якось уранці нас попередили, що невеликі сили ворога увійшли в передмістя сусіднього населеного пункту та тероризували місцевих. Серби ходили від дверей до дверей і вимагали гроші чи коштовності, а людей, у яких нічого не було, жорстоко били.

Ми взяли джипи й поїхали перевірити ситуацію. Невдовзі ми вступили у вуличний бій із ворожими солдатами. Переходячи від будинку до будинку, хлопці гідно робили свою справу.

Спостерігши, що наш лівий фланг був надто відкритим і вразливим, я розташувався там. Наїм, один із нових солдатів із позивним “кролик”, пішов зі мною. Він не був ще достатньо навчений, але мало говорив і був безстрашним.

Ми з моїм новим приятелем опинилися в дуже паскудному місці: хоча більшість бойових дій точилася в кварталі від нас, нашою задачею було здійснювати оборону вулиці, щоб запобігти нападу ворога з флангу. Противник почав

обстрілювати нас із 82-ох міліметрових мінометів і, звісно ж укритись не було де. Ми не могли увійти в жодну з сусідніх будівель, оскільки там не було вікон, з яких ми могли б продовжувати спостерігати за вулицею. Крім того, з обох боків маленького провулка, де ми стояли, були високі стіни.

Снаряди все ще летіли, і ми сіли спинами до стіни, сподіваючись на краще. Раптом почувся дуже короткий і різкий звук "вжик". Я опустил голову на коліна, як радять робити під час аварійної посадки літака, і прикрив голову руками.

Пів секунди я нічого не чув, не бачив і не відчував. Нічого. Лише абсолютно порожній простір.

Коли я наважався підняти знов голову, повітря було вщент запилужене. Оглянувши себе й помітивши над правим коліном кров, я перевів погляд на свого приятеля: крові не було видно, а ось із його обличчям точно було щось не так:

Такий вираз обличчя я бачив раніше, коли бійці отримували поранення. З них ніби висмоктали життя: бліде обличчя, відкритий рот, розфокусовані та повні здивування очі.

Він поклав руку на праве плече, і його куртка в цьому місці почала швидко набиратися кров'ю. Я допоміг йому зняти куртку, щоб краще роздивитися. Все було серйозно: я бачив зяючу дірку біля його ключиці, уламки якої виднілися всередині отвору.

Ми знайшли кілька бинтів і просто заткнули ними отвір. Наказавши своєму приятелю залишатися спокійним, я побіг покликати когось на допомогу. Не пробігши й п'ятдесяти метрів вулицею, я зіштовхнувся з нашим бійцем, який вказав мені порожній будинок, де я можу знайти укриття від артилерійського вогню, а сам пішов забрати мого пораненого напарника.

Я знайшов той будинок, увійшов і скинув штани. Уламок шрапнелі проткнув м'яз над правим коліном. Кровоточило, але це не загрожувало життю, і я вирішив повернутися туди, де залишив пораненого приятеля, і допомогти з його евакуацією. Я відразу зрозумів, що мені важко пересуватися. Права нога задерев'яніла, і я ледве міг ходити. Я був майже на виході з будинку, коли двоє моїх друзяк вже були на підході, тому виходити з укриття мені не довелося.

Коли всі вже були всередині, ми ще раз оглянули рану мого напарника. Хтось приніс аптечку, а хтось шмат пирога. Того дня було релігійне свято, і поки хлопці дійшли до нас на допомогу, вони встигли випити кави та вхопити якийсь там пиріг на запрошення від місцевих родин.

За п'ятнадцять хвилин ми вийшли з будинку й побігли дорогою до нашого джипу. Артилерія і снайпери продовжували нас обстрілювати. Водій пояснив, що ситуація різко загострилася: ворожі війська, посилені танками і бронетехнікою, намагаються оточити й атакувати нас із флангу. Двоє наших бійців загинуло.

Усі дороги були перекриті, тому джип їхав навпростець пересіченою місцевістю. Нас сильно підкидало на задніх сидіннях, і я кілька разів бився головою, коли ми в'їжджали в яму чи наїжджали на камінь. Але мені було байдуже. Я просто хотів вибратися звідси!

На останніх метрах на виїзді з передмістя я помітив два БТР, що спускалися з пагорба ліворуч від нас. На щастя, вони не змогли стріляти на ходу, тому нам вдалося втекти.

Мого колегу по нещастю вивели зі строю приблизно на три місяці, але зрештою він повністю одужав. Я отримав лише легку травму, і вже за тиждень знову зміг нормально ходити. Я був на похоронах двох солдатів АВК іншого підрозділу, які загинули того ж дня.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

У нас була паскудна позиція, і через це ми отримали поранення. Вжити в бою – це бути в потрібному місці в потрібний час. Це насправді не так складно:

коли по тобі стріляють прямим наведенням (кулі, танки, ракети), тобі краще поворушити дупою. З іншого боку, коли по тобі б'ють навісом (артилерія, автоматичні гранатомети), залишайся на місці.

Нажаль багато хто цього не розуміє. при наближенні снарядів у них здають нерви – і вони залишають свої позиції. Наслідки часто є летальними.

Інший випадок це коли по тобі стріляють, а ти знаходишся у справді паскудному місці (як це зробили ми), де твоя смерть чи поранення є лише питанням часу. Якщо в тебе не влучать прямим наведенням відразу, то це зробить за кілька секунд артилерія. Щойно тебе виявили і ворог націлився на тебе, справді не залишається іншого вибору, як тікати. Не роби жодного кроку без вогневого прикриття.

Це елементарні принципи ведення бойових дій малими підрозділами. На жаль, правильні дії виглядають якось нелогічно: впасти на землю є найприроднішою реакцією, коли кулі свистять над головою. А хто не хоче чкурнути, коли навколо вибухає земля?

Тут спрацьовує вишкіл. Солдати мають подолати свої природні інстинкти та робити те, що вже не раз було перевірено в бою. Тільки тоді вони матимуть шанс вижити.

ПРИГОЛОМШЛИВА ВТЕЧА

Протягом найближчих тижнів ситуація раз по раз ставала напруженішою, і наш підрозділ брав участь у численних незначних сутичках і перестрілках.

Не зважаючи на те, що ми часто брали участь у боях, ми продовжували навчання. Дати кожному зброю, швидко навчити нею користуватися, а потім відправити в бій – такими були мої навчальні цілі.

У нас не завжди вистачало часу, щоб навчити новобранців усім тонкощам піхотного бою, іноді вони спочатку йшли в бій, а вже потім решту знань отримували на заняттях.

Звісно, ці хлопці були такими собі солдатами, але все ж певні завдання виконували добре. Вони доправляли боєприпаси в зону бойових дій і вивозили звідти поранених бійців. Їх використовували як посильних або дозорних, відправляли за їжею, водою, боєприпасами або новими батареями для радіостанцій.

Є багато пов'язаних з бойовими діями функцій, де такі хлопці можуть бути корисними. Навіть коли до підрозділу прибувають нехай вже добре навчені новобранці, для початку вони все одно отримують кілька легких завдань, перш ніж їм дозволять стати до бою.

Ми пильно стежили за непідготовленими новачками та перевіряли, як вони поводитися під час бою. І коли ми бачили, що хтось із них занадто боїться виконувати бойові задачі, ми відправляли його туди, звідки він приїхав, не витрачаючи час на його навчання. У певному сенсі попереднє хрещення вогнем було відбірковим випробуванням.

Незабаром наш підрозділ отримав визнання. Тепер нам офіційно доручили виконувати функції сил швидкого реагування на рівні бригади. Це означало, що коли виникала проблема, з якою інші підрозділи АВК не могли впоратися, нас кликали на допомогу.

Звісно, після того, як нам доручили виконувати нову задачу, ми стали ще активнішими.

На світанку група ворожої піхоти атакувала по лінії оборони нашої бригади. Нас сповістили радіозв'язком – і ми негайно побігли до наших позицій на вершині пагорба.

Наблизившись до лінії оборони, ми побачили, що частина бійців батальйону, покинувши позиції, бігла з пагорба у нашому напрямку. Ймовірно, вони подумали: “Нехай оперативна група бере вогонь на себе!”.

Один із моїх друзів зупинив їх. Він коротко поговорив із ними, а потім увесь взвод, який щойно був готовий втекти з лінії фронту, розвернувся і став до бою. Ми зуміли вистояти перед сильнішим ворогом і, на мій подив, хлопці з батальйону гідно впоралися.

Мене вразив один з наших бійців. Він був наймолодшим солдатом у підрозділі, йому ледве було вісімнадцять, і він переконав цілий взвод набагато старших вояків залишитися та відбиватися. До війни він займався бойовими мистецтвами й був у напрочуд гарній формі. Всі називали його Тоні, хоча це було не його справжнє ім'я. Він був тихим хлопцем, трохи говорив англійською, і ми якось відразу потоваришували.

Пізніше він розповів мені свою історію.

На початку війни з якогось дива Тоні вирішив, що йому потрібен мобільний телефон. Перевдягнувшись у цивільний одяг, він поїхав до сусіднього міста його купувати.

Це було надзвичайно небезпечно й майже безглуздо: серби контролювали всі міста, і на його ім'я був виданий ордер на арешт. Більше того, до війни він був власником кількох крамничок у цьому місті, і тому всі, включаючи сербську поліцію та всіх місцевих шпигунів, упізнали б його за обличчям.

Ось як він сам розказує всю цю історію:

“Я одягнув цивільний одяг і пішки пройшов десять миль від бази до міста. Все йшло гладко, і ніхто мене, здавалося, не впізнав, поки я не зайшов у маленький триповерховий торговельний центр у середмісті. Тільки-но пройшовши центральним входом, я відразу побачив двох копів у цивільному – і вони також побачили мене! Вони обидва витягли шиї, дивлячись на мене, і, мабуть, казали один одному:

“Бачиш того хлопця? Це справді він? Чи він настільки дурний, щоб ходити тут?”

Поки вони оцінювали рівень моєї дурості, я піднявся сходами на перший поверх. Дивлячись вниз, я бачив тих двох копів: один із них розмовляв по рації, ймовірно, викликаючи підкріплення.

Я не знав, що робити, і тому вирішив, що треба продовжити справу з покупками. Я піднявся на третій поверх і зайшов до невеличкої крамниці з продажу мобільних телефонів. Власник магазину був моїм хорошим другом, і я розповів йому про свої проблеми з копами, які мене переслідують.

Він сказав мені, що в торговельному центрі є чорний вхід, і якщо я покваплюсь, то зможу вибратися звідти раніше, ніж мене забере поліція.

Я одразу ж вийшов із крамниці. Подивившись униз на головний вхід, я вже не побачив там тих двох копів. Поки я спускався сходами, з тильного боку будівлі заревіли поліцейські сирени: ці мудаки намагалися відрізати мені відступ!

Я вирішив ризикнути й вийти з головного входу. Вони не очікують, що я зроблю це, і у мене є невеликий шанс здивувати їх.

Я повільно вийшов, і коли я ледь не подумав, що вислизнув, хтось схопив мене за руку ззаду. Я обернувся і,

звичайно, це був один із копів у цивільному.

Він спитав: "Ти Тоні?", а я відповів: "А ти як думаєш, ідіоте?". Звичайно, він мене знав. Раніше у мене була крамниця з продажу рибальських товарів, і цей хлопець був одним із моїх найкращих клієнтів. Тепер він ставив мені дурні питання.

Я занервував: була війна, і я був одним із найбільш розшукуваних "терористів". Не було різниці між бути арештованим поліцейськими та бути вбитим після кількадечних тортур сумнозвісної Сербської секретної розвідувальної служби.

Проте якось мені вдалося зберегти спокій. Мій голос не зрадив мене, поки тривала маленька розмова з ворогом:

Коп: "Ви маєте піти з нами!"

Я: "Ні, хлопці, краще ви до нас!"

Коп: "Це куди?"

Я: "Ми ідемо до (назва нашої партизанської бази)!"

Ці хлопці затягували час. Вони думали, що я озброєний, і не хотіли мати зі мною проблем, поки не прибуде підкріплення. На жаль, я залишив свій пістолет на базі, і єдиною зброєю, яку я мав із собою, була ручна граната. Не було жодної можливості використати її в цій ситуації! Поліцейські сирени гули вже звідусіль. У мене було обмаль часу, і потрібно було діяти негайно!

Обдивляючись вулицю, я побачив знайому машину: двоє місцевих мафіозі припаркували свій мерседес за кілька метрів від мене. Я знав цих хлопців зі школи й був упевнений, що вони мали із собою в машині ствол, яким я міг би розчистити собі дорогу.

Я зробив крок до машини, але коп все ще тримав мою

руку. Я відштовхнув його руку і сказав, що просто піду до машини моїх друзів і скажу їм, щоб вони зателефонували моїй родині та повідомити, що я в поліцейському відділку. Копи не знали, що робити, і перш ніж вони встигли мені завадити, я вже сидів в автівці, закривши за собою дверцята, і просив двох мафіозі віддати мені ствол.

Ці двоє хлопців не втямили, у яку халепу я потрапив, і почали теревенити зі мною: "Гей, чувак, давно не бачилися! Хочеш покататися з нами? Відвеземо туди, куди ти скажеш!"

Я вже мало не закричав на них: "Мені потрібен довбаний ствол, негайно!"

Вони сказали, що без зброї, і я вийшов з автівки з протилежного від копів сторони. Я побіг, водночас намагаючись впіймати ручну гранату в одній із кишень куртки.

Тільки я її намацав, як перший поліцейський знову схопив мене за руку. Я розвернувся і врізав кулаком із гранатою прямо йому в обличчя. Він одразу вирубився.

На цей момент другий коп витяг пістолет і вже цілився в мене. Я побіг щосили! Поки я біг, я бачив, як праворуч мене розсипаються вітрини. Коп стріляв і біг за мною одночасно. На моє щастя, він стріляв кепсько.

Я повернув ліворуч у невеликий провулок, поліцейський не відставав від мене. Я біг і біг, але за двісті метрів дорога впиралася у високу цегляну стіну. Я був у пастці!

Коп зрозумів, що я нікуди не дінусь, і зупинився. Він націлив на мене пістолет, і коли я вже думав, що він ось натисне на курок, намалювався його напарник. Він оговтався після мого удару і виглядав дуже розлюченим! Безсумнівно, це було б для нього справою честі вбити мене, тому інший поліцейський на мить опустив пістолет,

щоб дочекатися, поки його напарник підійде та застрелить мене.

Я подумав: "Зараз або ніколи!" і підняв обидві руки. У правій руці я тримав гранату, а вказівний палець лівої руки просунув у кільце.

Обидва копи завмерли, вони не відводили від мене очей. Я потяг за кільце гранати зі словами: "Якщо здихати, то заберу й вас вироdkів із собою!"

У нас була нічия: якщо вони мене підстрелять, то я відпущу спусковий важіль гранати, і ми, напевно, всі загинемо; якщо я кину гранату, то вони матимуть достатньо часу, щоб в мене вистрілити, перш ніж граната вибухне.

Я поглянув на гранату в своїй руці та зняковів: кільце не витягнуло запобіжну чеку з гранати, як зазвичай, а просто відколалося від неї. Ця граната, коли її кинути, взагалі не вибухне! Слава Богу, двоє поліцейських, здається, не зрозуміли, що моя граната має серйозну несправність, але рано чи пізно до них дійде.

Час діяти! Я зробив крок вперед і замахнувся, ніби збираюся кинути в них гранату. На мій подив, замість того, щоб вистрілити, обидва поліцейські відразу впали на землю.

Я обернувся й зміряв очима стіну позаду себе: піднятися дуже важко, але можливо. Я відійшов на кілька ярдів, побіг до стіни, стрибнув і вчепився за верхню частину стіни! Перелетівши через стіну, знову побіг.

Копи були скрізь, але вже сутеніло. Я дістався річки на околицях міста, шубовснув у неї і переплив на інший берег.

Я був у безпеці! Я не міг повірити своєму щастю! Повільно ідучи до бази, я думав про те, що щойно сталося. На відміну від того, коли я спілкувався з поліцейськими,

зараз мої нерви давалися взнаки. Мною почало теліпати, і довелося трохи посидіти, щоб опанувати себе. За деякий час я міг йти, на базу я повернувся на світанку”

РІЗДВЯНІ КОЛЯДКИ

Наближався кінець року, тому я організував різдвяну вечірку. Я завжди любив святкувати Різдво, але в Косово, без електрики та грошей на підготовку, святкування Різдва виявилось непростим завданням.

Наш підрозділ базувався в невеликому гірському селі, і хоч була війна, діти все одно ходили до школи. Там був лише один учитель, який викладав для всіх класів та з усіх предметів.

Приблизно за місяць до великого свята шкільний учитель запросив мене до свого скромного дому на чашку чаю. У нас вийшла приємна розмова, бо він мав багато запитань про життя в Німеччині. Потім ми почали говорити про різдвяні традиції, і хоча він був мусульманином, як і більшість селян, тема дуже його зацікавила. Я розповів йому все, що знав, і, здається, йому це сподобалося.

Повертаючись на базу, я думав про майбутні свята. Я поділився своїми думками з одним зі своїх приятелів, який раніше жив у Франції, і ми вирішили організувати невелике свято на Різдво.

Перш за все, нам потрібна була ялинка! Єдине місце, де тут були посаджені сосни, – це за шкільним подвір'ям. Ми взяли сокиру, пішли туди, вибрали найкрасивішу, і мій напарник почав її рубати.

Учитель, наляканий шумом, вийшов із маленької шкільної будівлі, побачив, що ми зробили, і дуже

розлютився. То були шкільні сосни і їх чіпати не можна було! Мій приятель перестав рубати, але я сказав йому продовжувати.

На мій погляд, школа і всі її сосни були б спалені вщент у той день, коли ворог увійшов би в село. Невже шкода одного дерева для того, щоб приємно провести час.

Виникла суперечка через дерево. Мій напарник то рубав дерево, то зупинявся. Зрештою ми досягли компромісу. Шкільний вчитель пообіцяв допомогти нам у підготовці свята, але тільки за умови, що ми не чіпатимемо сосну.

Ми повернулися на базу. Протягом найближчих днів вчитель запросив мене знову й детально розпитав про те, що нам потрібно для нашого маленького заходу.

За два дні до Різдва я взяв кількох бійців нашого підрозділу й пішов до покинутих будинків шукати щось, чим можна прикрасити ялинку. Я знайшов алюмінієву фольгу, маленькі іграшки, волоські горіхи та багато іншого.

Мій друг знайшов кілька свічок! У нас не було електрики, а без достатньої кількості свічок нічого б нас не вийшло.

Напередодні Різдва ми повернулися до школи, але цього разу з пилкою. Поки я був на сторожі, мій напарник пішов працювати з деревом. Учитель дав нам дозвіл на проведення заходу в школі, тож нам треба було лише пронести сосну навколо будівлі та поставити її всередину.

Нарешті чудовий день настав! Ми прийшли на дві години раніше, щоб прикрасити кімнату та ялинку, але нас чекав сюрприз:

Учитель дотримав свого слова й більше того. На подвір'ї школи стояла невелика вантажівка, з якої люди виносили їжу та напої. Я думав, що наше свято буде більш-менш

символічним, бо майже всього не вистачало, але зараз здавалося, що у нас буде справді непогана вечірка.

За годину почали приходити перші гості. Усі вони були загартованими в боях партизанами, але коли вони входили до гарно прикрашеної кімнати та бачили чудове дерево, було видно, як мінялися їхні обличчя від здивування до зачарування.

Ми почали їсти та пити, мій приятель відпустив якийсь жарт, потім ми спробували заспівати різдвяну колядку. Спроба провалилася під гучний регіт.

Учитель сидів на 'почесному місці' в кінці столу й виглядав дуже щасливим. Він усміхався всім. Думаю, він знав, що ми зрізали 'його' дерево, але нічого не сказав. Можливо, він уже пробачив нам цей маленький злочин.

Адже це було Різдво.

МІГЕЛЬ

На Новий рік у нас був особливий гість. Одного ранку біля нашої бази скупчилися репортери. П'ять журналістів із різних міжнародних ЗМІ штовхали один одного, щоб отримати ексклюзивне інтерв'ю з Блерімом, нашим командиром.

Пізніше Тоні розказав мені: "Наш командир сказав мені вийти на вулицю й вибрати одного журналіста для інтерв'ю. Підійшовши до воріт, де всі ці журналісти блокували вхід і галдикали як божевільні, я помітив худорлявого хлопця на іншому боці вулиці, який спокійно курил цигарку. Цей хлопець навіть не підняв голови, коли я оголосив, що лише одному з них буде дозволено потрапити на базу. Я вказав на нього пальцем і сказав йому зайти: він єдиний, хто не крутив мені яєць"

Його звали Мігель. Він був іспанським оператором, який працював на "Associated Press." До приїзду в Косово він висвітлював війну в Боснії. Пізніше я дізнався, що він також був оператором іспанського підрозділу спецназу.

У нас із Мігелем встановилися досить непогані стосунки з першого ж дня. Оскільки він сам був військовим, то вмів рухатися так, щоб нікому не заважати, знімаючи наші операції. Багато репортерів були б зарозумілими й докучали нам дурними запитаннями ("Що він сказав? Що він сказав зараз?"). Мігель говорив небагато, але коли говорив, то коротко й по суті.

За деякий час ми звикли до нього й він практично став членом нашого підрозділу. Коли були погані дороги або було пізно повертатися в офіс, він ночував на базі.

Я часто розмовляв із ним не лише про війну в Косово, а й на військові та політичні теми, про смачну їжу та напої, навіть про літературу (він захоплювався Гремом Грінном) і філософією. Одного разу ми довго розмовляли про найкращі марки віскі. За що б він не брався, завжди був розважливий, спокійний і доброзичливий.

ПРО ПАРТИЗАНСЬКІ РЕАЛІЇ

Швидко минув час. За півтора року партизанської діяльності я почав розуміти, що таке партизанська війна.

Ми рухалися лише невеликими групами. Часто нам ніхто не наказував, і все залежало від нашої ініціативи, чи атакувати ворога і, якщо так, то коли і де.

У такій партизанській війні великі міста та дороги, що з'єднують їх, належать ворогові. Партизан тримає гори і ліси. Це означає, що нам довелося багато ходити дуже пересіченою місцевістю.

Працювати невеликими групами треба переважно вночі. Фронтальних боїв немає, хоча іноді партизанські сили об'єднуються, щоб утримати ворога від просування на стратегічно важливу територію.

Під покровом темряви ми заклали чимало протитанкових мін та саморобної вибухівки, щоб зупинити наступ ворога. Зазвичай ми виходили невеликою групою і намагалися атакувати менш захищені позиції ворога або влаштувати засідку на військовий патруль.

Усіх зручностей, які може запропонувати своїм солдатам сучасна західна армія, навіть під час війни, не існувало. Лікарні не було. Якщо якогось солдата було поранено, то доводилося його вночі нести в імпровізований шпиталь, десь за 25 кілометрів. Трохи згодом нам доведеться відвозити туди поранених щовечора.

Ці імпровізовані шпиталі часто доводилося евакуювати через наближення ворожих сил. Тоді весь медичний персонал змушений був якимось чином виносити всіх хворих у гори й залишатися там в імпровізованих укриттях, щоб перечекати ворожий наступ.

Тому легко поранені бійці часто вирішували залишатися у своїх підрозділах. Так було безпечніше: навколо всі знайомі та часто навіть родина була поруч.

Їжі було мало. Хоча мені пощастило не страждати від голоду (втім, інші підрозділи страждали), інколи наші запаси їжі справді майже зникали. Крім того, в горах було багато цивільних біженців і АВК мала постачати їм харч.

Серби не дозволяли гуманітарним організаціям привозити їжу цим біженцям, тож цим займалися ми. Одного разу вночі ми зібрали всю техніку, яку змогли знайти, і поїхали на великий продовольчий склад на ворожій території. Там серби розмістили продовольство від гуманітарних організацій. Ворог не очікував, що ми наважимося піти туди,

і не виставив охорони, яка б нас зупинила. Ми отримали приблизно 25 тон запасів, яких вистачило на кілька тижнів. Подібних, але менших за масштабом, вилазок було безліч: постійно були потрібні їжа та інші припаси, як-от паливо для кількох наших джипів.

Кожні два чи три дні ми посилали кількох бійців на пошуки корови. Цілі села стояли пустою. Перед втечею селяни зазвичай відпускали всіх своїх тварин. Сербська армія вбивала всю худобу, яку могла знайти, не для того, щоб з'їсти, а щоб позбавити АВК чи будь-кого іншого можливості її забрати. Це було частиною їхньої кампанії етнічних чисток.

Але коли хтось постійно шукає, той знаходить необхідну їжу. Іноді ми могли зловити курку і приготувати її, але зазвичай ми їли локшину. Після довгих днів боїв і походів ми часто були надто втомлені, щоб розпалити вогонь і щось приготувати. У тих випадках – лише хліб і вода.

Звичайно, ми майже ніколи не мали електроенергії. Якийсь час у нас були генератори, але їх із собою не візьмеш: кожного разу, коли нам доводилося переїжджати, ми намагалися їх якомога краще заховати.

За таких умов легко стати експертом у приховуванні та маскуванні речей. Все, що не можна взяти із собою, треба ховати. Навіть зброю ретельно запаковували в поліетиленові пакети та ховали під землю.

Не було такого поняття, як вихідні, не було відпочинку та розваг. Коли наставав спокійний момент, всі зазвичай чистили обладнання, прали одяг або спали.

Виспатися не було можливості. Перебування в русі весь час, ніколи не знаючи, що станеться наступного моменту, зазвичай, збивало режим сну.

Навіть якщо можна було б знайти де-небудь тихе місце для ночівлі, все рівно було б чутно слабкі "хлопки" десь далеко, коли ворожа артилерія починала стріляти, а потім були б очікування прильоту артилерійських снарядів, відлік секунд до удару, намагаючись обчислити відстань між тим "тихим місцем" і артилерією. Потім були б намагання зрозуміти, куди влучили снаряди: "200 метрів? 150? Далі буде ще ближче?"

Це могло тривати цілодобово.

Ми вчилися імпровізувати. Нам пощастило, що в нашому підрозділі були дуже здібні хлопці, які могли полагодити майже все за допомогою скотча та дроту. Один із них допоміг мені прикріпити до автомата саморобний гранатомет.

Ворог цілковито перевершував нас кількісно і матеріально. У нас був кращий моральний стан і ми знали місцевість, але лише цим не можна було досягти значного успіху. Якось нам поставили задачу обороняти позиції від атаки 35 ворожих танків, а у нас не було навіть і 35 солдатів. Тож Давид завжди був проти Голіафа, але й до такого звикаєш.

Єдина проблема зіткнення з ворогом, що значно переважає, полягає в дуже високому ризику бути відрізанним від своїх або потрапити в оточення. Тому весь час доводиться планувати втечу. Але навіть попри всі планування так ставалося, що ми опинялися в безвихідді. Тоді очікуючи ночі, ми молилися, щоб сталося чудо, і прослизали крізь лінію ворога.

Незважаючи на всі небезпеки та труднощі, бути партизаном також було корисно. Ми були з народом, а, значить, і частиною великої визвольної сили.

ЗАСІДКА

Якось один із наших бійців прийшов до мене й розповів, що його рідне село окуповано сербською армією й що всі мирні жителі втекли. Це село було на півночі Косова, у глибині ворожої території й далеко від будь-яких наших позицій. Ми вирішили це перевірити.

Ми зібрали невелику команду з п'яти бійців, включаючи кулеметника, снайпера і хлопця з 40-мм багатозарядним гранатометом (MGL, такий як в Термінаторі). Також ми прихопили із собою два ручних протитанкових гранатомети (M72 RPG) і трохи вибухівки. Приготування проходили мовчки. Про те, що ми збираємося знав лише наш командир.

Пізнього зимового полудня ми рушили до села. Оскільки ворог контролював усі шляхи та мав блокпости і спостережні пункти на всіх стратегічних позиціях, нам доводилося рухатися переважно лісом і підліском.

Просуватися доводилося дуже повільно, і тому ми швидко втомилися. З настанням ночі, щоб пришвидшитися, ми наважилися піти маленькою польовою дорогою. Це було дуже небезпечно, оскільки цією дорогою пересувалася військова техніка. Щоразу, коли ми бачили наближення автівки за світлом від її фар, ми кидалися в укриття. Все ж таки ми подолали дистанцію й на світанку дісталися місця призначення. Було ще темно, і ми обережно ходили від хати до хати. Усе село було спалене, не було жодної будівлі, яку б пощадив ворог. Нарешті ми знайшли вцілілу підсобну споруду невеличкої ферми і спробували трохи поспати. Звичайно, це було майже неможливо, оскільки всі були на нервах. Щоразу, коли я чув шум, у мене частішав пульс.

Як тільки розвиднилося, ми краще зрозуміли ситуацію: село було покинуте. Воно розміщувалося прямо біля

головної дороги, яка була важливим ворожим маршрутом постачання від Сербії до Косова. Ми вирішили влаштувати засідку, але перш за все нам потрібно було поїсти. Повсюди бігало досить багато курей, тож ми спіймали одну, розвели невеличке багаття й засмажили її. Це було небезпечно; ворожа позиція виднілася вже приблизно за кілометр від села. Ми були обережні, щоб не шуміти та не диміти.

Вгамувавши голод, ми знайшли непогану позицію біля дороги і стали чекати. За кілька хвилин до того, як знайти цю позицію, ми помітили кілька сербських напіввійськових формувань, які проїхали дорогою з маленькою вантажівкою. Двоє хлопців сиділи в кабіні водія і ще троє у відкритому кузові. Оскільки ми ще не були готові до нападу, коли вони проїжджали повз нас, ми вирішили, що спіймаємо їх на зворотному шляху. Ми чекали близько двох годин. Дорогою пересувалися лише цивільні. Нарешті ми почули, як повертається маленька вантажівка. Цього разу вона була завантажена всіляким побутовим крамом: телевізорами та меблями, вкраденими з покинутих етнічних албанських сіл. Поверх усього вкраденого сидів бойовик і курив цигарку, не очікуючи жодної халепи.

Коли вантажівка проїжджала повз нашу засідку, ми відкрили вогонь. Хлопця, який сидів на крамі, одразу прорешетило з нашого кулемета. Вантажівка, вилетівши з дороги, перекинулася. Двоє бойовиків забігли в сусіднє кукурудзяне поле та втекли.

Тим часом під'їхав цивільний автомобіль і зупинився метрів за п'ятдесят від вантажівки. Водій теж втік кукурудзяним полем. Під'їхали ще дві цивільні автівки та одразу почали здавати назад.

Годину ми блокували дорогу. Потім ми почули, що до нас наближається бронеколона. Противник подумав, що нас давно немає, і тому почав стріляти з танків по сусідніх пагорбах, якими, на його думку, ми мали б відходити.

Ми відступили в бік позицій ворога, які помітили на самому початку. Це була лінія окопів, але, на диво, нікого в них там не було. Окопи ми замінували.

Після того ми побігли до найближчого лісу й чекали там до вечора. Противник продовжував обстрілювати пагорби з танків і артилерії, але ми були в безпеці і не вступали в бій. Сусіднє село було сербське, і ми вирішили подивитися, що там відбувається. Навколо села було кілька окопів, але всі вони виявилися порожніми. Подумавши, що, можливо, серби залишили село, ми вирішили піти й роздивитися все зблизу.

Маленька лісова стежка привела нас прямо до першої хати. Далі ми пішли вдвох із кулеметником, залишивши решту позаду.

Ми пройшли повз першу хату, щось на кшталт млину (неподалік була невеличка річка), незабаром опинившись біля центру села. Ми були надзвичайно обережні; навіть коли близько немає ворожих військ, не треба забути про озброєних до зубів цивільних, які могли тут ще бути.

Я зупинився біля стіни будинку й зазирнув за ріг. За п'ять метрів від мене на кам'яній стіні сидів чоловік! На щастя, він був до мене спиною й не бачив мене. Я направив на нього свою зброю, але не вистрілив.

Я не був впевнений, чи був він цивільним (швидше за все, ні, бо їх рідко вже можна було зустріти), бойовиком чи військовим. Його одяг був зелено-сірим, але це мало що значило. Багато селян, працюючи на полях, носили військовий одяг. Він також виглядав надто старим, щоб бути солдатом регулярної армії, тому я дійшов висновку, що він, ймовірно, був бойовиком. Сербські напіввійськові формування були легко озброєними цивільними особами (автоматична зброя та деякі міномети), які чинили багато звірств і злочинів проти албанського населення.

Його було легко вбити, але перш ніж натиснути на курок, я знову подумав: я не бачу зброї. Це не означало, що її в нього не було, можливо, він тримав її біля ніг за стіною, а може, він почувався в повній безпеці у своєму селі, тому не обтяжував себе тим, щоб постійно носити із собою рушницю.

Дивлячись на нього, я чітко бачив зморшки на його шиї. Він майже не рухався і, ймовірно, просто насолоджувався сонцем.

Я вирішив не забирати його життя. Хоча я був на 99% впевнений, що це бойовик противника, але залишалися сумніви. Ситуація була не надто небезпечною, і в будь-якому випадку з його смерті не було багато користі. Я дав знак кулеметнику, і ми вийшли із села.

Вирішивши випробувати долю, ми пішли дорогою, звідки до того на нас сунула ворожа колона. Ми вибрали стежку, паралельну дорозі. Але пройшовши близько двох кілометрів, ми побачили, що ворожої колони вже давно і слід охолонув.

Ми влаштували ще одну засідку: на невеликій будівлі біля дороги була чудова позиція, де б кулеметник був відносно захищеним. Один із наших хлопців, пішовши далі по дорозі, мав повідомити нас по радіо щойно побачить наближення ворожих сил.

Якийсь час нічого не відбувалося, і ми знудилися. Але нарешті наш спостерігач повідомив, що дорогою піднімається великий автобус. Ми не знали, цивільний він чи військовий, тому вирішили не атакувати його. Я підійшов ближче до дороги, щоб краще було видно. Наша позиція відносно дороги біла вища, тому я дуже добре міг роздивитися пасажирів, коли автобус повільно котився повз: усі вони були сербськими

солдатами. Я бачив їхні поголені голови, коли вони проїжджали за два метри від мене, багато з них дрімали або курили.

Їх вже було занадто пізно атакувати, тому ми їх пропустили. Це дуже засмучувало: захопити цей автобус було б величезним успіхом. Наразі почало справді сутеніти. Шанси влаштувати ще одну засідку ставали дуже мізерними, оскільки ворог рідко рухався вночі. Втоmlений і розчарований, я пройшовся асфальтом із одним із своїх братчиків. Була майже ніч, і ми вже були готові покинути місце, як у нас затріщала рація: наш спостерігач повідомив про наближення двох джипів. Однозначно військових.

Ми розбіглися по позиціях: я стояв за кущем, коли проїжджав перший джип: чорний Ленд Ровер з кулеметом, ствол якого було направлено прямо на мене, хоча навряд навідник щось бачив у напівтемряві. Це був спецназ!

За кілька секунд наш кулеметник відкрив вогонь. Кулі полетіли по першому джипу, з кулемета якого було відкрито зустрічний вогонь, але лише на секунду, бо навідника швидко було знешкоджено. За мить з'явився другий джип. Знову Ленд Ровер, але без кулемета. Поки я стріляв з АК-47, мій товариш гухнув із гранатомета MGL. Граната влучила в задню частину Ленд Ровера, але не вибухнула: граната з 40-міліметрового гранатомета MGL має запобіжний механізм: для її спрацювання, ціль має бути на відстані не менше 15 метрів. Ми були надто близько. Тож ми відбігли на кілька метрів від джипів, і мій приятель знову вистрілив. Цього разу граната спрацювала і другий джип було сильно пошкоджено.

Наш спостерігач повідомив, що до нас знов наближається ворог. Час іти! Я наказав кулеметнику

припинити вогонь, щоб ми могли безпечно відійти, але хлопець мене не почув. Я кричав десь хвилину, щоб він нарешті припинив стріляти.

Втомлені та з малою кількістю патронів, ми вирішили повернутися на базу. Піднявшись на сусідні пагорби, ми зустріли там кількох місцевих селян, які кілька днів тому втекли від сербської армії. Після того, як ми з ними викурили по цигарці, один із них допоміг нам знайти дорогу назад на дружню територію. Це особливо важливо під час дій на території противника. Якщо з вами є хтось, хто знає місцевість, це значно полегшує роботу. На світанку ми дісталися бази. Щасливий, але дуже втомлений, я не спав дві ночі. Подумати тільки: ми пройшли чи не 70 кілометрів по пересіченій місцевості.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Важливою частиною нашої тактики були засідки. Завдяки ним ми отримували зброю та вкрай необхідні боєприпаси.

Влаштувати засідку – це складне завдання, тож скажемо простіше: припустимо, треба атакувати вантажівку, яка перевозить їжу та інші припаси до ворожої застави на прилеглому пагорбі.

Час. Потрібно влаштовувати засідку на вантажівку тоді, коли вона прямує до застави, оскільки завантажена машина рухатиметься вгору на сповільненій швидкості, то вона стає достатньо легкою здобиччю.

Сили. Щоб досягти успіху, потрібна бойова перевага. Бажано з хорошим запасом. Не варто нападати на ворожу роту невеличким загonom.

Розподіл. Розділи свою команду. Принаймні на одну групу для атаки та ще одну для вогневого прикриття.

Розвідники. Одного хлопця треба послати вниз по дорозі, щоб він дав знати, коли з'явиться вантажівка. Цей же солдат також може сказати, чи вантажівку супроводжують інші транспортні засоби. Якщо є ще вільні люди, можна відправити одного на пагорб у напрямку застави.

Місце. Дуже важливо! Місце для засідки обирається там, де ціль має сповільнитися (круті повороти, підйом). Місце також має бути забезпечене належним маскуванням, щоб ціль або інші транспортні засоби, які можуть проїхати повз, не побачили засідки. І, звісно, засідка також повинна мати прикриття від ворожого вогню: для групи вогневого прикриття особливо важливо підібрати гарну позицію. Також треба врахувати можливість безпечного відступу із засідки після атаки.

Точка збору. Необхідно визначити місце, де всі мають зібратися після засідки. Це місце повинно розміщуватися щонайменше за один кілометр від місця засідки за запланованим маршрутом відступу.

Атака. Обов'язково має бути узгоджено, за чиєю командою відкривати вогонь. Якщо є міни або саморобні вибухові пристрої, їх можна використати, щоб зупинити вантажівку.

Кожен у команді повинен чітко знати свою роботу: група прикриття повинна знати, які зони прикривати, а штурмова група має бути поінформована про те, хто куди атакує; наприклад, один – сторону водія, ще один – протилежну сторону і ще два – задню частину вантажівки.

Швидкість – це ВСЕ. Необхідно здивувати ворога. Зайти, розстріляти всіх, хто не здасться негайно, взяти зброю, боєприпаси та все, що може знадобитися, і геть до дідька звідти. Зброю та боєприпаси, які неможливо взяти із собою, необхідно знищити. Можна підпалити вантажівку, якщо на це буде час.

Відхід. Кожен повинен якомога швидше дістатися до місця збору. Штурмова група завжди відступає першою, перебуваючи під прикриттям. Якщо засідка була успішною й не потрапила під обстріл, не треба турбуватися про підрахунок своїх людей; не варто витратити свій час.

Перегрупування в точці збору, оцінити ситуацію та вирішити, хто доправляє всі речі з вантажівки.

Це основний план засідки, але він охоплює всі основні елементи. Насправді більшість наших засідок взагалі не була спланована. Усе приходить із досвідом, оскільки за деякий час відпрацьовується швидке реагування на перспективну ситуацію: виявити наближення ворожого конвою, вирішити де влаштувати засідку, за кілька секунд все підготувати, за пів хвилини відкрити вогонь і ще за хвилину зникнути.

У будь-якому випадку, засідки рідко проходять за планом, і зазвичай імпровізації починаються відразу після першого пострілу.

Декілька важливих порад:

Надзвичайно легко бути застреленим своїми під час засідки. Часто напад здійснюється вночі, і статися може все, що завгодно. Тому кожен боєць у команді повинен бути гранично обережним.

як тільки починається атака, дороги назад немає. Потрібно бути рішучими, швидкими і смертоносними. На вагання зовсім немає часу. Іноді, коли ми влаштовували засідки на сербські піхотні підрозділи, ці хлопці встигали відстрілюватися. Якщо ворог візьме верх, він знешкодить штурмову групу.

ніколи не варто недооцінювати противника! Деякі війська дуже добре підготовлені до можливих засідок. Я виявив, що британські солдати особливо швидко та

професійно реагують у таких ситуаціях. У них є багато піхотинців, які працюють із засідками. Вони йдуть попереду основних військ обабіч доріг, щоб виявити засідки. Треба бути завжди обережними!

24 ДНІ БОЙОВИХ ДІЙ

Після Нового року всі заговорили про новий масований сербський наступ. План сербів, як нам повідомили, полягав у тому, щоб придушити будь-який опір, зібрати цивільне населення, а потім вигнати всіх із країни. Для цього на сербські позиції потрібно було стягнути величезну кількість військ.

Незабаром ми повинні були вступити з ними в перший безпосередній контакт.

Якось на початку січня наш взвод був піднятий по тривозі після отримання інформації про те, що до бази наближаються великі сили противника. Ворог був за п'ять-шість кілометрів і зупинився біля маленького села.

Сил у нас там практично не було, тому нашому взводу треба було поспіхом вирушати, щоб їх зупинити. Місцевість була дуже горбиста та засніжена, тому щоб використати джип, не було й мови. Довелося туди бігти.

Ми прибули на вершину пагорба й були приблизно за п'ятсот метрів від села, розділилися на три групи й розташувалися в порожніх фермерських будинках. Ворог якимось чином помітив наше прибуття й відразу почав стріляти з кулеметів.

За п'ять хвилин почався мінометний обстріл. Я стояв у порожній кімнаті, вікно якої виходило на вороже село, коли куля розірвала віконну раму. Мені мало не втрапила в обличчя величезна дерев'яна скалка. Шукаючи укриття

в коридорі, я побачив хлопця, який сидів навпочіпки в кутку. Він дрижав. Подивившись на мене, він сказав: "Ой, мені так страшно!"

Чесно кажучи, того дня нам всім було страшно, але продовжували битися.

Ворог не припиняв гатити зі стрілецької зброї, і мої побратими прибігли з інших кімнат до нас у коридор. Наразі, ми вп'ятьох, зігнувшись, чекали, поки припинять летіти кулі та снаряди.

Щоб переконатися, що до нас не підкрадається ворог, я що кілька хвилин заходив у кімнату, швидко виглядав у вікно й повертався до коридору.

Деякий час мало що відбувалося. Мінометний обстріл продовжувався, і все частіше проривалися автоматні черги. Ми сиділи в коридорі й курили цигарки: більше не було чого робити.

За деякий час я знову зайшов до кімнати, ще раз глянув у вікно й те, що я там побачив, збило мене з пантелику. Просто за вікном стояв танк! Він наблизився з лівого боку будівлі, де я мав сліпу зону, зупинився перед вікном і тепер повільно наводив свою гармату на мене. Він був так близько, що я бачив кожну подряпину на його чорному корпусі.

Це була цілковита несподіванка: я навіть не знав, що ворог того дня виставив танки. За стріляниною й грохотом артилерійського вогню, ми й незчулися, як танк наблизився до нас.

У нас із собою не було протитанкової зброї, тому вихід був один: геть якомога швидше! У коридорі було маленьке віконечко, через яке можна було вислизнути від ворога, що ми швидко і зробили. Надворі, озирнувшись, я помітив інший загін із мого підрозділу, який також залишав свої позиції в іншій будівлі.

Мені потрібен був їхній гранатомет, але, як мені відповіли, двоє бійців забрали його й намагаються атакувати танк із флангу.

Я примітив у одного солдата відеокамеру, взяв її, обійшов будинок, щоб зафіксувати танк. Я не мав зброї, щоб знешкодити його, але принаймні міг зробити гарний відеоматеріал. Сховавшись за кількома копицями сіна біля живоплоту, я почав знімати невелике фронтове відео.

Затим я пішов шукати хлопців, які мали гранатомет. Знайшовши їх, пішов із ними за танком. Один хлопець прицілився, вистрілив і хоча влучив у ціль, танк продовжував рухатися.

Проте за деякий час він зупинився й повільно відступив. Його екіпаж, очевидно, вирішив дочекатися підкріплення піхоти.

То й по всьому. Військових у нас не вистачало, і ми відступили приблизно на триста метрів на більш вигідну позицію. За деякий час нам на допомогу прийшов інший підрозділ АВК. Серби знову вийшли одним танком і почали бити по наших нових позиціях. Один танковий снаряд влучив у наші позиції за десять метрів ліворуч від мене і поранив одного з моїх побратимів. Але на цьому було все. Нам вдалося втримати позиції, а атаки ворога припинилися.

Коли ми повернулися на базу, я переглянув відеокасету. Стоячи за живоплотом, я дійсно зробив багато цікавого відеоматеріалу, але саме тоді, коли мій побратим стріляв по танку, не натиснув кнопку "ЗАПИС". Бідний хлопець був справді розчарований. Він сподівався на те, що міг би показати своїм друзям кілька дійсно крутих бойових кадрів, але на стрічці не вистачало ключових п'яти секунд.

І все-таки ми раді, що вижили в дуже серйозній ситуації й ніхто серйозно не постраждав. Я також зустрів хлопця, який сказав мені, що йому страшно тоді в коридорі того

будинку. Він розповів мені, що з ним сталося після того, як ми його залишили:

“Я боявся, що в будинок потрапить артилерійський снаряд, але в той же час я не наважувався покинути свою схованку, оскільки в стіни будинку влучали тисячі куль. Я був один; всі інші билися на вулиці. Мені було соромно, що мене там немає з побратимами, але я не міг змусити себе поворухнутися.

Здавалося, минула вічність, бойові дії на вулиці стихли. В голові промайнула ще одна жадлива думка: “А якщо ворог вже захопив цю територію й застане мене тут?”. Я не знав, що робити, але все ж за хвилину вибіг із будівлі. Я нікого не побачив зовні – і запанікував.

Я біг без спочину й зупинився тільки тоді, коли відчув повне виснаження. Не знаю, скільки я ще біг, але коли озирнувся навколо, то зрозумів, що я не тільки поза зоною бойових дій, але й зовсім покинув район, де діяла наша бригада!

Треба було негайно повертатися. Мені було дуже соромно, я боявся, що хтось побачить мене та спитає, що в біса я роблю за кілометри від свого підрозділу. Сутеніло, і я пішов назад до бази, оминаючи всі села та інші населені пункти.”

Відверто кажучи, мене здивувала щирість хлопця. Згодом ми вирішили, що він залишиться в нашому підрозділі. Оскільки він, очевидно, не був бійцем, ми включили його до нашої групи підтримки, якій доручили виконувати небойові обов'язки, як-от приготування їжі чи технічне обслуговування.

Надалі, коли ми йшли в бій, я обов'язково брав із собою гранатомет. Зрештою, я тут, щоб воювати, а не знімати кіно. У подальші місяці ми зіткнулися з багатьма іншими танками, і у мене було багато нагод по них постріляти.

НІЧНА АТАКА

Ворога попередили щодо сильного опору, якщо він продовжить наблизитися до нашої бази, але ми могли лише затримати його, а не зупинити. Вони розташували кілька танків на ізолюваному передовому базовому таборі на пагорбі неподалік від нашої долини. Зі своєї нової позиції вони мали змогу спостерігати за нашими пересуваннями та стріляти прямо по нашій базі. Треба було щось робити!

Надвечір я пішов з Блерімом у розвідку. У нас була невелика відеокамера, і, отже, ми змогли зняти ворожу заставу з кількох ракурсів.

Повернувшись на базу Армії визволення Косова, ми переглянули відеозапис і склали план. Ми будемо атакувати двома групами: перша з кількома кулеметами має підійти до ворога з лівого флангу і стріляти з метою подавлення ворожого вогню.

Завдання цієї групи полягало у тому, щоб екіпажі танків противника не змогли вийти зі своїх позицій та потрапити всередину танків. Це було вирішальним: якщо ворог зможе керувати своїми танками, обидві наші штурмові групи опиняться під ударом.

Я був у другій, значно меншій, штурмовій групі. Ми, лише троє бійців, повинні були зайняти гарну позицію, щоб стріляти по танках. Для виконання поставленого завдання ми мали два югославських ручний реактивних протитанкових гранатометів одноразового використання "Золья" (Zolja) та більший 90-мм РПГ "ОСА".

Опівночі ми залишили базу й пішки рушили до позицій ворога. На нашому шляху ми оминули кілька сіл, бо не наважувалися в них зайти, оскільки не знали, чи вони окуповані ворожими військами, чи ні. Також нам треба було остерігатися зустрічей із ворожими патрулями.

Метрів за п'ятсот до цілі ми розділилися на дві групи. Перша штурмова група пішла ліворуч, а моя невеличка група повільно піднімалася на пагорб, прямо до місця, де вдень ми бачили ворожі танки. Численні невеличкі дерева могли бути непоганим сховком, однак не захистом від ворожого вогню.

Останні метри ми йшли дуже повільно. Перед огорожею ми стали навколішки, щоб спланувати наші подальші кроки. Ми говорили пошепки: мої друзі займуть центральну і праву позицію, а я піду трохи ліворуч. Побачивши два танки, ми вирішили, що той, який буде далі від нас, атакуємо сильнішим снарядом із "ОСИ", а по іншому танку дамо з РПГ "Золья".

Я мав РПГ "Золья" і готував його до використання. "ОСА" мав стріляти першим, і це було сигналом не лише для інших РПГ, а й для першої штурмової групи відкрити вогонь.

Я встав і чекав. Моя ціль була приблизно за п'ятдесят метрів від мене, і я сподівався, що в цей час жоден серб не вирішить піти покурити. Ми знали, що десь ліворуч від мене стояла варта. Але наша перша штурмова група без проблем впоралась би з нею.

Я стояв і слухав. Спалах світла та гучний "бум" справа від мене. "ОСА"! У мене задзвеніло у вухах, коли я прицілювся та натиснув спусковий гачок на своєму РПГ. На мить мене засліпив слід ракети, але потім я побачив, як вона вибухнула приблизно за 30 метрів переді мною, зіткнувшись із перешкодою, перш ніж влучити в ціль!

Я був розчарований, але не було часу шкодувати. Почалося справжнє пекло! Наша перша команда стріляла по ворожій заставі, і я почув, як над моєю головою промайнуло кілька куль. Відклавши порожню трубку РПГ, я підготував АК-47 і став чекати на дульні спалахи ворожої

зброї. За кілька секунд я побачив маленький спалах ліворуч і почав стріляти.

Я випустив три черги, став навколішки й дивився, що роблять мої друзі. Навідник "ОСИ" глянув на мене й дав знак йти за ним. Він зробив свій постріл, і нам більше не було чого тут залишатися. Будь-якої секунди ворог може оговтатися від шоку й відповісти вогнем. Треба було якомога швидше втекти!

Другий навідник РПГ "Золья" відійшов раніше, і ми зустріли його за кілька хвилин біля порожнього фермерського будинку під пагорбом. Я зізнався йому, що промахнувся, а він сказав, що можливо влучив у танк, але не впевнений у цьому.

Скоріш за все, наша "ОСА" влучила в ціль і підбила танк. Ми були щасливі! За кілька хвилин до нас приєдналася штурмова група. Вони зустріли незначний опір, з яким не мали жодних проблем.

Найголовніше, що ніхто не загинув і не постраждав.

Ми вирушили з місця, прямуючи до бази, але вже за кілька метрів потрапили під шквальний кулеметний вогонь із вершини пагорба. За кілька метрів від нас в землю влучали трасуючі патрони калібру 12,7 мм. Ймовірно, випущені із кулемета одного з танків.

Ми почали тікати, але кулеметний вогонь не припинявся. Мені було цікаво, чи вони бачили нас, чи їм просто надзвичайно пощастило. Ми побігли на інший менший пагорб, і, переметнувши за вершину, нарешті були в безпеці!

Ми зробили швидкий переклик, і, на щастя, усі були з нами. Дивом ніхто не постраждав. Ми продовжили наш шлях, цього разу набагато спокійніше, і дісталися бази без подальших пригод.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Провівши кілька тижнів на свіжому повітрі, без будь-яких джерел штучного світла, ти побачиш, що твої очі призвичаїлися і що твоя здатність бачити вночі значно покращилася.

Ти зможеш швидко пересуватися й виконувати всі завдання з такою ж легкістю, як і вдень. Звичайно, вночі ти бачиш менше, але ти навчишся працювати зі зброєю та технікою не бачачи, а відчуваючи. Ти запам'ятаєш, куди поклав всі свої речі, і зможеш легко знайти все, коли тобі це знадобиться.

Партизанські підрозділи надають перевагу діям вночі, і багато з них не має приладів нічного бачення. Іноді, коли нас атакували вдень, я дивився на годинник і відчайдушно бажав настання темряви, щоб відпочити від бою, перегрупуватися і, зрештою, завдати удару у відповідь.

Перетнути гори на кордоні з Албанією можна було лише вночі. З першого дня війни кожен боєць знав, що ніч належить нам.

Вночі ми могли відправляти людей на контрольовану ворогом територію шукати їжу та інші припаси. Ми мали змогу транспортувати поранених бійців до польових шпиталів, які часто були далеко від зони наших операцій. Найважливіше те, що ніч – гарне прикриття, щоб наблизитися до позицій ворога з метою раптової атаки, а також закладати міни та вибухівку на шляхах постачання ворога.

Ніч – найкращий друг партизана.

ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ

Оскільки до головного удару по нашій базі залишалися лічені дні, ми заклали протипіхотні та протитанкові міни на всіх можливих шляхах підступу. Деякі з цих мін активувалися електричним дротом, тому нам довелося залишити солдата поблизу, щоб вчасно їх підірвати. Для прикриття та захисту цих солдатів ми вирили окопи та бункери.

Мінування ми робили вночі. Виявилось, що поводження з вибухівкою в темний час доби може бути таким же небезпечним, як і ведення бойових дій удень.

Ми вирішили піти вночі, щоб встановити саморобний вибуховий пристрій перед сербським КПП. Це була ніч хоч оком світи: без зірок та із щільним хмарним покривом. Поблизу блокпосту притулилося покинуте албанське село, і я відправився туди з Тоні, одним із наших найбезстрашніших бійців. Ми спустилися в підвал напівзруйнованого будинку й почали діставати вибухівку з мого наплічника.

Тоні запалив свічку, я вставив запал ручної гранати у величезний шмат тротилу. Ми попередньо вкоротили спусковий важіль, щоб запал добре увійшов в отвір, який ми просвердлили у вибухівці.

Я наполовину витягнув чеку. Таким чином, після того, як ми з'єднаємо тягове кільце з розтяжкою, пристрій буде активовано легким дотиком до дроту.

Потім ми щільно обмотали пристрій скотчем, щоб детонатор залишився на місці, коли буде витягнуто чеку. Ми виконували подібні завдання кілька разів раніше, і вдень, і вночі, але ніколи в абсолютній темряві.

Ми були приблизно за півтора кілометри від ворога й повільно йшли до його позицій. До блокпосту, де вдень ми засікли ворожі патрулі, вела маленька бічна дорога.

Ми хотіли, щоб патруль виїхав із блокпосту, наїхав на дрiт i активував пристрiй. Через те, що запал ручної гранати має спрацювати iз затримкою, заряд вибухової речовини вибухне через три секунди, якраз у той час, коли пройде половина патруля.

Ми дійшли до кінця дороги біля КПП, й місце було саме те, що треба. Тоні витягнув iз кишені дрiт i прикріпив один кінець до дерева на узбіччі. Я ж збирався прикріпити вибуховий пристрiй до іншого дерева на протилежному боці дороги, щоб з'єднати його з дротом.

Прикріплюючи вибухівку до дерева, я зіткнувся з першою проблемою: клейка стрічка видала гучний звук, коли я витягував її з рулону й видала невеликі електричні іскри від статичної енергії.

Ворог був надто близько й міг почути та побачити нас. Тому мені довелося повернути за рiг, витягти стрічку з рулону, а потім повернутися, щоб приладнати пристрiй до дерева.

Вибухівку нарешті було прикріплено до дерева, мій друг дав мені кінець дроту, i я почав приєднувати його до тягового кільця. Така робота є дуже делікатною: я хотів максимально натягти дрiт, щоб чека витягувалася від найменшого дотику до дроту. Я також не хотів, щоб дрiт висів надто вільно (i низько), аби собака чи якась інша тварина не активували пристрiй. З іншого боку, якщо дрiт буде занадто натягнутим, чека може вилізти сама або від пориву вітру.

Я майже закінчив свою роботу, коли відчув, що дрiт занадто сильно натягся i почав витягувати чеку! Я негайно обхопив детонатор обома руками, щоб утримати спусковий важіль та запобігти спрацюванню пристрою. Я сказав Тоні перерізати дрiт. Він одразу зрозумів серйозність ситуації, подав дрiт трішки на мене, i натяг ослаб.

Поки я обома руками тримав детонатор, він дістав кишеньковий ніж і спочатку перерізав дріт, а потім зняв вибухівку з дерева. Ми запитували себе, що робити. Ми не могли просто викинути пристрій і вибратися з цієї халепи неушкодженими.

Єдиним виходом було повернутися в село і знешкодити пристрій там. Поки я ще тримав руки за детонаторі, мій друг придержував вибухівку знизу. Треба було ретельно координувати наші рухи, спіткнутися чи впасти означало смертельну небезпеку.

Здавалося, пройшла вічність, поки ми дісталися будинку і спустилися прямо в підвал. Ми поклали вибухівку на землю, і Тоні запалив свічку. Тепер ми можемо ближче розглянути наш пристрій. Чека майже повністю вийшла із детонатора, а спусковий важіль вже почав трохи рухатися вгору. Я злегка натиснув важіль, і мій друг спробував вставити чеку назад, але безуспішно. Від мого постійного тиску на детонатор чека деформувалася й більше не входила в отвір.

Ми вирішили більше не ризикувати й відокремити детонатор від вибухівки. Тоні знову дістав ніж і обережно порізав навколо моїх рук клейку стрічку. Ми спробували ще раз вставити чеку, і цього разу усе вийшло.

Треба було перевести подих! Ми викурили по цигарці тремтячими руками, і дивувалися тому, як все обійшлося. Затим ми взяли інший детонатор і повторили всю процедуру. Завдання ще не було виконано. Однак цього разу ми вже не стали так ризикувати і встановили пристрій на значній відстані від ворога. Ми повернулися на базу, розповіли побратимам історію, а потім лягли спати. Наступного разу ми обов'язково будемо обережнішими.

Не ворог зробив цю ніч жахливою, а наша власна недбалість.

ТАКТИКА СТРИМУВАННЯ

Серби почали свою операцію масованою артилерійською підготовкою. За два дні до атаки над нашим селом літав літак-розвідник, щоб сфотографувати позиції нашої оборони. Тому їхній артилерійський вогонь був спрямований на наші окопи. Деякі з наших бункерів отримали прямі влучання. На щастя, там нікого не було, оскільки вони використовувалися лише для нападу на ворога у разі його наближення. Жодного солдата АВК не було поранено: ми були або на безпечних позиціях всередині села, або в невеликих бункерах біля під'їзних шляхів ворога.

Наша тактика атаки й відходу стримувала ворога, але за два дні до нашого села підійшли перші ворожі танки. Враховуючи те, що сусідні села окупував ворог, нас обстрілювали з трьох різних напрямків.

Ми вирішили замінувати село й встановити пастки. Усіх цивільних було евакуйовано, а штаб переїхав в інше місце, кудись далеко в гори. Нам більше не було за що хвилюватись.

Уночі під покривом темряви ми поставили протитанкові міни впритул до танкових позицій ворога. Дивно, але серби вирішили, що першою в наше село має заїхати вантажівка з піхотою. На в'їзді в село вона відразу наїхала на протитанкову міну й підірвалася. На допомогу тим, хто вижив, підїхала друга вантажівка піхоти. Усіх поранених солдатів перенесли до найближчої будівлі, де колись була невелика продуктова крамниця. Напередодні ввечері ми заклали під прилавок крамниці десять кілограмів тротилу та замаскували його картонними коробками від шоколаду та печива. Перший ворожий солдат, який захоче пригоститися ласощами, активує пристрій.

Вибух повністю зруйнував будівлю, а уламки перекрили дорогу. Тим часом другий підрозділ сербської армії

потрапив під удар, коли заходив до нашого села з іншого напрямку.

Наша невелика група з п'яти осіб почала день на передових позиціях. Зі своєї позиції в центрі села я бачив, як у нього зайшли перші танки. Потрапивши під вогонь противника з танків і 30-мм зенітних установок, ми відступили. Йшов третій день ворожих атак, і я з побратимом стояв на позиції. Ми розраховували, що основний удар противника буде зосереджено саме на нашій позиції. Ми розташовувалися в маленькому будиночку біля дороги, і зайшовши до будівлі, я відчув, що щось не так. Я не міг чітко зрозуміти що саме, але внутрішній голос підказав мені: "ЦЕ МІСЦЕ НЕ ГОДИТЬСЯ!"

Ми чекали, але нічого не сталося. Бій почався на нашому правому фланзі, але попереду все ще було спокійно. Я сказав приятелю: "Краще підемо кудись звідси!" Він повірив мені на слово і не сперечався, тому ми перебралися до іншого будинку за кілька сотень метрів вище по дорозі.

Дорогою ми зустріли двох інших наших бійців, які чекали на іншій позиції. Швидко оглянувши їхнє місце, я сказав їм перейти метрів на п'ятдесят по дорозі в інше місце. Я не знав, чому я це сказав, але чомусь відчув, що їхня позиція небезпечна. Вони виконали мій наказ і негайно рушили.

Нарешті, я знайшов ще одне місце, куди можна було піти, – великий триповерховий будинок посеред села. Один із моїх побратимів був нагорі під дахом зі снайперською гвинтівкою і відстрілював піхоту противника.

Зненацька до нас завітав неочікуваний гість: на нашу позицію зайшов немолодий військовий і авторитетним голосом заявив:

"Я командир ХХ і за наказом бригади відтепер я керую цим підрозділом".

Промовляючи слова, він нервово дивився у вікно, ніби боявся, що до нас підкрадеться ворог.

Нас було п'ятеро хлопців у кімнаті, і ми всі насмішкувато переглянулися. Далі один із моїх бійців звернувся до офіцера та у досить не ввічливій формі відправив його у "відомому напрямку з трьох літер".

Бідаха чкурнув із кімнати швидше, ніж можна було того очікувати. Ми всі ледь не надірвали животи. Здається він тільки зрадив з того, що міг повернутися до свого штабу й продовжувати віддавати звідти свої накази радіозв'язком з безпечної від бою відстані.

Ми мали із собою М-79 ОСА 90 мм РПГ і чекали на танки ворога. Нарешті до наших позицій наблизився танк Т-55. Я зробив по ньому два постріли – і він відступив. Тоді ще один танк відкрив вогонь по наших позиціях. Нас виявили, а будинок, в якому ми були, не захищав від танкової гармати.

За межами будинку з усіх боків летіли кулі та снаряди. Раптом мій внутрішній сигнал тривоги знову спрацював. Я підскочив, говорячи: "Ходімо! Зараз або ніколи!" і через маленьке віконце в задній частині будинку ми продерлися назовні.

Повітря було червоне від пилу червоної цегли зруйнованих будинків. Деревя були понівечені артилерійськими снарядами, одне з них впало за метр від моїх ніг. Махаючи рукою, я голосно покликав тих двох бійців, чия позиція була неподалік, і наказав їм доєднатися до нас. І потім ми вже всі, якимось дивом, дісталися безпечного місця.

Однак наступного дня снаряди падали без упину й були надзвичайно небезпечними. Це легко пояснити: на початку наступу ворожа артилерія мала значно більшу територію для обстрілу, але після кількох днів бойових

дій багато наших підрозділів відступили, і ми залишилися чи не єдиною мішенню на полі бою. Усі гармати були спрямовані на нас. Крім того, ворог зміг розмістити одного або кількох коригувальників вогню, які змогли визначити наше точне місцезнаходження.

Ми вже відступали не через артилерійський вогонь, а тому, що позаду помітили бронетехніку, яка збиралася відрізати нам шлях відходу. Якби ми не відступили, ми б потрапили в оточення.

За кілька днів до того ми принесли всі свої наплічники в ліс і вже йшли їх забрати, коли нас знов накрило артилерією.

Я миттєво впав на землю й відчув, як тремтить земля. Це був не той легкий трус, коли перед тобою проїжджає важка вантажівка, а реальний землетрус. Ми були посеред лісу, і жодного прихистку не було. Навколо розліталось гілляччя, і я боявся, що одна з гілок мене проткне.

Також було багато шрапнелі. Один великий шматок металу впав поруч із моїм приятелем. Його довжина становила близько двадцяти п'яти сантиметрів, і він ще світився червоним жаром.

Здавалося, артилерійський вогонь тривав вічність. Пам'ятаю, що подумав, це той момент, коли ти хочеш бути звичайною мишкою і сховатися в крихітній нірці.

За деякий час артилерійський вогонь перемістився в інше місце, і ми змогли встати. З нас сипалися пил і дрібне сміття, але, на диво, ніхто не постраждав: жодної подряпини!

Ми підійшли до найближчого села, яке було лише за кілометр від нас, і знову потрапили під шквальний артобстріл. Проте цього разу ми знайшли будівлі, в яких без проблем укрились від вогню артилерії. Після трьох

тижнів тяжких боїв і нескінченного артобстрілу я був втомлений, виснажений, голодний і пригнічений: ми втратили базу, і все виглядало дуже паскудно.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Артилерія – вбивця номер один на полі бою. Тим не менш, є кілька речей, які ти можеш зробити, щоб збільшити свої шанси вижити:

вшивайся як надалі із зони обстрілу! Артилерійський вогонь майже ніколи не починається з кількох сотень снарядів, що летять одночасно. Зазвичай ворог надсилає кілька снарядів, іноді туманних або димових, щоб визначити, чи він потрапив у ціль. Лише після цього він “б’є на ураження”. Це дає тобі достатньо часу, щоб сісти в автомобіль і від’їхати якомога далі від небезпечної зони.

Будівлі. Краще бути в гімняній хижці, ніж просто неба (або в лисячій норі). До певного калібру будівля захистить від розриву артилерійського снаряда. Якщо в будівлі є підвал, йди туди!

Розсосіться! Не треба робити із себе мішень! П’ятдесят йолопів піхоти, які вештаються разом, начебто очікують, коли їх розірвуть артилерією чи авіаударами. Завжди тримайте певну дистанцію один від одного: чиясь загибель – це не загибель усього підрозділу.

Викликати авіацію/відкрити артилерійський вогонь по ворогу! Напад – найкращий захист. Більшість сучасних армій має системи, які дозволяють швидко визначити, звідки було випущено артилерійський снаряд, і може завдати удару у відповідь по артилерійських позиціях противника, звісно ж якщо є чим!!!

Димові гранати. Це не завадить артилерійському обстрілу, але ускладнить ворожим артилерійським коригувальникам їхню роботу. До того ж чорним димом можна імітувати потрапляння в техніку, що змусить противника змінити зони арт ударів.

Звичайно, коли лайно потрапляє на вентилятор, вже пізно починати думати про те, як захиститися. Захист від артилерійського вогню складається в основному з таких профілактичних заходів:

використовуй свої інстинкти! Якщо ти надто довго залишаєтесь на одному місці, на відкритій місцевості та на позиції, де тебе бачить ворог, це лише питання часу, коли туди буде нанесено авіаційний або артилерійський удар. Багато хто із військових 'нутром чує' такі паскудні позиції та уникають їх.

укріплені будівлі. У Боснії, коли нам доводилося залишатися у прифронтових містах, ми працювали над покращенням захисту наших будинків. Можна ефективно зміцнити будівлю колодами дерев і мішками з піском.

тунелі. Наш ворог у Косово, серби, стягнув більшість своєї військової техніки в автомобільні або залізничні тунелі, щоб захистити їх від авіаударів НАТО. Це спрацювало дуже добре, і вони не втратили жодного автомобіля, який був припаркований у тунелі.

бункери (ДОТи/ДЗОТи). Варто знайти час і побудувати кілька надійних підземних укріплень.

маскування. Ніхто не нападе на тебе, якщо тебе не помічають і не бачать. Не полінуйся і замаскуй свої позиції.

Щоб скерувати артилерійський вогонь, противник зазвичай має передового спостерігача в потрібній зоні, який коригує вогонь або, у разі авіаудару, 'висвітлює'

цілі. Місце, де може перебувати така людина, не так вже й багато, і часто ці місця можна або замінувати, або, принаймні, у разі нападу накрити 'підозрілі' місця власним вогнем.

ЗУСТРІЧ ІЗ ДРУГОМ

Ми зайшли в село, в якому було повно людей: біженці та солдати, усі спустошені та занедбані. Я зі своєю невеликою групою пішов у вільний будинок, знайшов порожню кімнату й одразу заснув. За годину в двері постукали. У прочинені двері я побачив, що це був Мігель, репортер "Associated Press", який завітав до нас на Новий рік!

Він сказав: «Ходімо зі мною!», і ми пішли в кінець села, де стояв його Ленд Ровер. Він відкрив багажник, і ось вона: пляшка найкращого односолодового шотландського віскі "Хайленд!"

Очевидно, Мігель не забув наших попередніх розмов. Я був вражений. Мабуть, він доклав чимало зусиль, щоб отримати цю пляшку.

Тієї ночі я пригостив побратимів. На кілька годин ми забули про весь хаос навколо й насолодилися гарною пляшкою віскі у чудовій компанії.

Зранку ми повернулися на війну. Ми продовжували стримувати ворога від одного села до іншого. Водночас ми все більше відходили в гори. Зрештою, вже не було куди відступати. Ми потрапили в пастку!

У лісі було дуже холодно спати, і поки ми міркували, що робити, артилерійські обстріли припинилися разом із вогнем зі стрілецької зброї. Переконавшись, що будь-який опір зламано, ворог перекинув свої війська в інший район.

Ми вирішили повернутися на базу, щоб деактивувати

наші міни та міни-пастки. Було багато мирних жителів, які ховалися в лісі, і через низьку температуру вони прагнули якомога швидше повернутися до своїх сіл.

На жаль, для двох селян ми приїхали надто пізно. Трактор із трьома людьми наїхав на одну з наших протитанкових мін і активував її. Двоє мирних жителів загинуло відразу, третій отримав важкі поранення.

Про це ми дізналися від селянина, якого зустріли по дорозі. Він вказав нам те місце. Обабіч дороги ми побачили повністю розтросчений трактор догори дриґом і розкидані навколо нього закривавлені шматки одягу. Метрів за двадцять від місця вибуху я знайшов черевик. До нас підійшов фермер і розповів, що сталося.

Мене не надто засмутило те, що від однієї з наших мін загинули невинні мирні жителі. Кожен житель села знав, що ми заблокували дорогу, а ці хлопці на тракторі, очевидно, випробовували свою долю. Можливо, вони вважали, що їхній трактор занадто легкий, щоб можна було активувати протитанкову міну.

Якими б не були їхні причини, я не став марнувати час на роздуми про них. Була війна, і люди гинули повсякчас. Не було дня, щоб ми не знаходили загиблого мирного жителя. Більшість із них гинула від артилерійських обстрілів, але ми завжди проводили лише поверхневий огляд, щоб з'ясувати, що з ними сталося.

Не минуло й години, як я забув про цю подію. Завжди є щось, що вимагає повної концентрації: міна-пастка на узбіччі, ворожий танковий конвой або хлопці з іншого підрозділу повідомляють про тактичну обстановку.

Тепер, коли ворог пішов, нам ще потрібно було знешкодити міни на нашій базі, перш ніж ще хтось постраждає з мирних жителів.

ПОВІТРЯНІ УДАРИ!

Разом із Тоні я прибув на нашу базу на світанку. Місце було порожнє. Наші міни не пустили ворога до бази. Там був суцільний безлад, але я зрадів, що зможу спати у своєму ліжку.

Мій приятель кудись зник у пошуках чогось випити. Поки його не було, на базу зайшла невелика група військових із нашої бригади. Ми не були в одній роті, але мали з ними спільну казарму.

Вони були непоганими хлопцями, але не найкращими бійцями: під час наступу ворога я їх не бачив, але тепер, коли все прояснилося, вони першими з'явилися.

Очевидно, хлопці були голодні. Вони зловили кілька курей, зарізали їх і миттю відправили в піч. Втомившись, я пішов до офісу, ліг на диван, закрив очі й одразу заснув.

Не знаю, скільки я спав, але раптом один із солдатів потряс мене за плечі і крикнув в обличчя: «Ворожа піхота з танками за двісті метрів!».

Я сказав йому залишити мене у спокої, повернувся до нього спиною, продовжуючи спати. Я чув галас: солдати в паніці залишали базу й бігли до лісу.

Я не знав, що робити. Варіантів не було, ворог міг бути дуже близько. З іншого боку, не завадило б подивитися. Я вийшов із будівлі й роздивився навколо. Було вже темно, і я почув заледве чутний шум двигуна з прилеглого села.

Це були справді танки! Деякий час я прислухався і зрозумів, що вони не наближаються. Тільки я трохи заспокоївся, як побачив Тоні, який щойно зайшов на базу. Він привіз із собою ящик пива і цигарки!

Ми сіли, випили пива, покурили, і він почав мені розповідати, що йому відомо про рух ворога. Вочевидь,

серби поспішно залишили казарми й почали виганяти всю техніку в сільську місцевість.

Поки ми розмірковували, що ж задумав ворог, здалеку з-за гір спалахнуло яскраве світло. Потім ще один спалах ліворуч, а потім ще один. За кілька секунд пролунав низький гуркіт, схожий на грім. Те, що ми бачили, були гігантськими вибухами!

Спочатку ми думали, що це якась надважка артилерія, але це не мало сенсу. У нас не було підрозділів у районі за горами, і серби не обстрілювали б самі себе.

Почувши шум літаків над головами, ми все зрозуміли: нарешті НАТО вирішило покласти край сербському правлінню в Косово. Вони бомбили в гімні нашого ворога, і ми були від цього в захваті!

Ми зайшли всередину, вийняли з духовки курчат наших «відважних» братчиків і почали їсти. Коли ті хлопці, нарешті зрозумівши, що відбувається, повернулися, для них нічого вже не залишилося.

ТАНКИ!

Ніхто тоді не знав, що повітряна кампанія триватиме сімдесят вісім днів. Треба було продовжувати боротьбу, але цього разу в нас були більш рівні правила гри.

Уночі я інколи виходив надвір, щоб викурити цигарку, і дослухався до віддаленого низького гуркоту від розриву десятків бомб.

У шлунку забуркотало, і я подумав: "Ну, поки я тут стою курю, хтось інший там дає прикурити ворогу". Затим я повертався спати, знаючи, що моя робота стала трохи легшою.

Поки була гарна погода, серби не наважувалися використовувати свої танки. Вони ховали їх від НАТО в тунелях і всередині великих будівель. Без важкої зброї ворог був досить беззубим. Наразі, ми мали справу з його піхотою. Гарну погоду ми назвали 'натівською'.

Але коли погода погіршувалася, вони швидко розгортали танки й починали наступ.

Якось мій загін воював на околиці великого міста, неподалік від того місця, де я був поранений на початку того року. Я стояв з одним із своїх приятелів біля дороги, чекаючи, поки з'явиться ворог.

Раптом почувся дуже дивний шум. Як танковий двигун, але якось інакше. Я відразу почав перебирати варіанти: "Що це за хрін? Не може бути Т-55, можливо, це один із найбільш смертоносних танків М-84?"

Мій приятель схопив РПГ і зарядив його. Витягнувши чеку з гранати, він закинув зброю на плече. Звук наближався, і вікна деяких прилеглих будинків завібрували. Ми дуже напружилися, затамували подих. Дуже повільно, з-за рогу повернула вельми "дивна істота":

Імпровізований "броньований трактор", повільно повз дорогою. Недостатньо потужний двигун створював величезний шум, а із задньої вихлопної труби піднімалося багато чорного диму.

Ми переглянулись і почали сміятися. Ми так сміялися, що навіть не думали в нього стріляти, і він повільно зник із нашого поля зору.

Ми очікували смертельної битви з одним із найнебезпечніших ворожих танків, але натомість зіткнулися з купою металобрухту з фільму "Божевільний Макс".

Як і в багатьох випадках до і після цього, сміх допоміг нам зняти напругу й залишитися людьми.

Це траплялося не єдиний раз. Незважаючи на всі труднощі, ми багато сміялися.

НЕОЧІКУВАНА РОЗВ'ЯЗКА

За цей час один із моїх товаришів втрапив в дуже дивну історію.

На нашій базі з'явився фермер і розповів, що втік від бойових дій у своєму селі. Він сказав, що там є багато пшеничного борошна, і нам варто лише поїхати в село й забрати його. Ми нічим не гидували, якщо це стосувалося провіанту, і тому ми вирішили перевірити інформацію.

Довелося чекати до ночі, а потім троє бійців взяли стару та пошарпану цивільну машину й поїхали. Вони без пригод дісталися села й припаркувалися неподалік. Затим обережно підійшли до села щоб дізнатися чи є там ворожі підрозділи.

Мій друг взяв на себе командування. Пізніше він розказував мені:

“У першому ж будинку ми знайшли стільки припасів, щоб повністю завантажити ними машину. Поки двоє моїх друзів все це носили до машини, я вирішив уважніше оглянути решту села.

Місце стояло пустою, і навколо не було жодної живої істоти. Підійшовши до окраїни села, я раптом почув якийсь шум. Зупинився й прислухався: звуки долинали з-за великого двоповерхового будинку. Перевівши гвинтівку в режим автоматичного вогню, я мовчки підійшов до будівлі.

Я зупинився й знову прислухався: кроки! Хтось був за будинком і обходив його. Я міг розрізнити кроки двох людей. Це міг бути тільки ворог! Можливо, їх було більше всередині, а ці двоє просто вийшли надвір, щоб покурити чи спорожнитися.

Я повернувся ліворуч, пройшов уздовж стіни, а потім уважно зазирнув за ріг: усе чисто, але там був ще один ріг.

Зупинившись біля наступного рогу перш ніж поглянути туди, де, на мою думку, був ворог, я знову почув кроки. Вони віддалялися від мене. Поки я наближався до них з одного боку, вони також рухалися, завжди тримаючись від мене на відстані. "Хитрі сучі діти", – подумав я!

Вони бачили мене? Вони грали зі мною в ката й мишки чи в них був інший план? Я вирішив не слідкувати за ними, а розвернутися й піти назад, щоб зустріти їх лице в лице.

Я знову обійшов будинок з двох боків, зупинився й прислухався: кроки знову віддаляються! Ці сволоти теж розвернулися. Я розмірковував: я один, а їх двоє. Можливо, мені варто просто стояти на місці й очікувати їх з обох сторін.

Я чекав п'ять хвилин, і нічого не відбувалося. Ані звуку. Я знову почав рухатися, і тільки зробивши перший крок, я ще раз почув наближення кроків. Розташувавшись біля рогу будинку, тримаючи зброю наготові, я видивлявся в темряву й чекав, поки ворог потрапить у мій приціл.

Кроки сповільнилися. Ще два-три кроки. Вони повернули за ріг і йшли просто на мене. З мого обличчя стівав піт.

Кроки стихли. Я чув, як хтось за рогом дихає, повільно

видихає та вдихає. Раптовий шум, а потім велика тінь постала переді мною! Замість того, щоб натиснути курок, я відступив назад, подивився ще раз і побачив...

...ситу й миролюбну корову, яка з цікавістю оглядала ідіота, який крався навколо будинку останні п'ятнадцять хвилин”.

Невдовзі після його зустрічі з коровою нас спіткало нещастя й ми втратили побратима.

ЧЕСТЬ

“Незважаючи на чотиритижневі повітряні та ракетні удари НАТО, армія та поліція Югославії направили тисячі бійців підкріплення власних сил у Косово та активізували використання гелікоптерів та літаків з метою продовження своєї кампанії проти албанців у провінції», – заявили сьогодні представники НАТО та Пентагону”.

- The New York Times, 20 квітня 1999 року.

Був тиждень із поганою погодою, а це означало, що танки противника виходили з укриттів. Залишаючи вранці базу, ми побачили, як вони вже сунули пагорбами навколо нашої крихітної долини.

Усі наші більш-менш значні переміщення ми змушені були здійснювати вночі, інакше б були легкою мішенню для танкістів противника. Удень ми наважувалися діяти лише дуже невеликими групами, щоб захищати нашу територію від нападів ворога.

В один із таких днів ворог атакував нас з двох боків і під час подальшого бою один із наших побратимів був убитий. Уламок артилерійського снаряду пробив йому серце – і він миттєво помер.

За звичаєм Косова, ми його поховали тієї ж ночі. Під час похорону була присутня лише невелика кількість людей. Ми не наважувалися ані світити, ані шуміти.

Коли я озирнувся навколо, то у місячному світлі побачив, що з нами залишилися лише найхоробріші бійці. Було також кілька мирних жителів, які не хотіли покидати свій край і багато в чому допомагали нам у ці важкі часи.

Хоча це був сумний момент, я бачив гордість на обличчях. Усім було зрозуміло, що наш побратим загинув не даремно, він загинув за праве діло.

Перед похованням не було довгих промов, лише кілька слів. Я залишився з одним зі своїх друзів біля могили, і ми попрощалися з покійним востаннє.

Дивлячись на усіх тих хоробрих і чесних людей разом, готових пожертвувати своїм життям, я був глибоко вражений.

Ми стали братами.

СТРАЖДАННЯ МИРНИХ ЖИТЕЛІВ

Чим більше бомбардував НАТО, тим більше сербських військових і напіввійськових формувань приходило в нашу долину і займало порожні села. Більшість, якщо не всі жителі, втекла до великих міст або до Албанії. Однак тим, хто залишився, було дуже важко.

Немає більшого страждання, ніж страждання цивільного населення в зоні бойових дій. Ми всі знаємо про долю біженців, але їм пощастило. Вони вийшли з війни живими.

Проте багато людей залишаються й перебувають у зоні бойових дій, і часто там немає нікого, хто б їх захистив. Можливо, один із членів їхньої сім'ї в армії, і вони не хочуть залишати його самого.

Багато залишається, тому що вони занадто старі, щоб тікати, або не мають фінансових ресурсів для цього. Бути біженцем коштує значних витрат.

Якось у мене виникла думка відпочити від передової, переодягнутися в цивільне і разом із побратимом поїхати до найближчого міста й побути там. Це був розпал війни:

сили НАТО продовжували кампанію бомбардувань, а серби вже вигнали половину місцевого населення з домівок.

Ми поїхали до міста, окупованого сербами, але більшість його мешканців були албанцями.

Мушу визнати, що ніколи в житті мені не було так страшно, як протягом цього короткого періоду перебування цивільним у цьому місті. Без гвинтівки я почувався голим і безпорадним. Я взяв із собою лише ручну гранату, бо мені її легше було сховати.

Нам довелося пробиратися в місто вночі, оскільки всі входи посилено охоронялися ворожими блокпостами. Перше, що ми зробили в місті, це поїхали в ту частину, де проживало албанське населення. Те, що я там побачив, нагадало мені гетто.

Через етнічні чистки ворога в навколишніх селах ця частина міста була перенаселена. Люди розміщувалися просто неба всюди. Серед них було багато людей похилого віку, оскільки молодші вже втекли з країни або приєдналися до Армії визволення Косова. Здавалося, що залишилися тільки старі, жінки та діти.

Ми ночували у сестри мого побратима. Вона була медсестрою й багато працювала, щоб допомогти всім біженцям. Незадовго до цього сербська поліція забила її батька до смерті. Йому було сімдесят років.

Сестра мого побратима наказала нам бути надзвичайно обережними, оскільки навколо багато ворожих шпигунів і що ми не повинні нікому довіряти. Тому ми вирішили не гуляти, а провести ніч у неї вдома. У будь-якому разі у місті нічого було робити. Будинок був ущент наповнений біженцями із сіл, у кожній кімнаті розміщувалося не менше тридцяти осіб.

Ніч пройшла без подій, але близько п'ятої години

ранку нас розбудили і сказали тікати через маленький прохід в задній частині будинку. Сербські напіввійськові формування та поліція проводили рейд вулицею.

Для рейду у сербів не було жодних воєнних підстав; вони просто ходили від будинку до будинку та забирали у мешканців гроші чи коштовності. Тих, хто не міг заплатити, били, або гірше...

Ми поспіхом пробіглися кількома вулицями, поки не зупинилися. Ми нічим не могли допомогти родині мого друга оскільки були практично беззбройні. У мого побратима дядько мешкав на іншому кінці міста, досить далеко від нашого місцезнаходження, але ми вирішили піти туди.

Ми були не єдиними, хто втік: старші хлопчики і дівчатка також покинули свої нічліжки й вийшли на вулицю. Дівчата боялися бути зґвалтованими, а хлопці – вбитими.

Їхня проблема полягала в тому, що їм насправді не було куди йти. Лише вночі можна було безпечно потрапити в місто або залишити його. Тож усі просто забігали за найближчий ріг вулиці, стежили за сербами й за деякий час бігли назад у протилежному напрямку. Це було майже схоже на якусь шкільну гру: десятки людей, переважно молодь, біжать в одному напрямі, зупиняються, повертаються і біжать вже в протилежному напрямку й так кілька разів. Але, звичайно, це була не гра: вони бігли, щоб врятувати своє життя.

Потім ми пішли до дядька мого друга й провели з ним годину перед телевізором. Увесь час я дивився на великий годинник, що висів на стіні. Я припускав, що ніч для нас буде відносно безпечною, і рахував години до її настання.

За годину ми попрощалися й повернулися до центру міста. Оскільки мої бойові чоботи були порвані, я пішов у маленьку взуттєву майстерню, де міг їх відремонтувати. Звичайно, довелося зняти чоботи, поки їх ремонтували.

Мій побратим пішов у своїх справах, а я годину сидів у цій маленькій взуттєвій майстерні в шкарпетках, дивлячись у вікно та сподіваючись, що на вулицю не вийде ворожий патруль і не почне наліт на крамниці та будинки, як це часто бувало. Я почував себе жалюгідно в шкарпетках і лише з ручною гранатою в кишені.

Потім мій друг повернувся, щоб забрати мене, і ми знов попрямували до його сестри. Вона розповіла нам про те, що з нею сталося тої ночі.

Сербські бойовики увійшли до її будинку лише за кілька секунд після того, як ми звідти вийшли. Вони вимагали грошей, і вона дала їм сто німецьких марок, а це були великі гроші. Вона також мусила віддати їм свою обручку. Задоволені, вони вийшли й попрямували до дверей її сусідів. За її словами, цю вулицю обходять таким чином приблизно раз на тиждень.

Ми повечеряли, випили чаю й почали травити байки з цивільними. Їм усім було дуже цікаво наше життя на передовій. Вони розмовляли пошепки, боячись, що хтось пройде повз вікно й почує нашу розмову.

Вони розповідали про щоденний терор, побиття та вбивства. Тим часом я дивився на інший годинник на іншій стіні та знову рахував години до настання ночі.

Ми з другом вже вирішили, що більше ночувати в місті не будемо. Це надто небезпечно не тільки для нас, своєю присутністю ми також наражаємо на небезпеку всіх, хто поряд.

Як тільки настала ніч, ми пішли. На зворотному шляху ми бачили, як серби почали палити перші будинки в місті. Під кінець війни все місто буде спалене вщент.

Яким щастям для мене було повернутися на базу в лісі, де я міг взяти до рук свою зброю та знову одягнути

однострій. Залишитися у місті лише на добу виявилось для мене цілковитим стресом. А ці мирні жителі весь час сиділи там у пастці! Їх безперервно тероризували, вони перебували в надзвичайно жакливих умовах і постійно боялися за своє життя.

Я думав і досі думаю, що нам, солдатам, було набагато легше, ніж цим цивільним. Принаймні ми могли зустрітися з ворогом у бою та дати відсіч. Містяни були абсолютно безпорадні. Вони не могли знати, що станеться найближчої миті, і не було звідки чекати на допомогу.

СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Від Сараєво до Алеппо у кожному збройному конфлікті найбільше страждає цивільне населення. Нижче дивись, що можна і чого не можна робити, коли мова йде про те, щоб вижити під час війни, якщо ти цивільний.

Перш за все, не думай, що ти можеш пережити війну, сховавшись у своєму підвалі з дворічним запасом їжі та води. Треба бути мобільним. Якщо війна прийде в твоє рідне місто, то тікай! Чим далі ти від бойових дій, тим краще. Залишитися – це неправильне рішення, навіть якщо в підвалі твого затишного будинку є запаси їжі на тисячі доларів.

Їдь у якесь велике місто! Чим більше людей навколо тебе, тим більше шансів вижити. Багато людей означає багато свідків. Тому ворожі солдати та злочинні угруповання за таких умов будуть менш схильні вбивати просто заради розваги.

Якщо ти залишишся в сільській місцевості, ти будеш легкою здобиччю для всіх: солдатів-мародерів, злочинців та бойовиків, які перетворюють твоє життя на пекло, навіть якщо не буде бойових дій.

Не бери із собою зброю! Люди сприймуть тебе як загрозу, і хоча злочинці вб'ють тебе беззбройного швидше, ніж озброєного, ворог стратить тебе як повстанця або терориста саме через наявність зброї.

Готівка – це все. Поклади гроші в презерватив, а потім сховай їх у прямій кишці. Але не всі. Ти не матимеш бажання витягувати їх звідти кожного разу, коли тобі доведеться за щось платити.

Візьми із собою кілька цигарок, навіть якщо ти не куриш. Спільний перекур із ворожим солдатом на блокпосту або негідником, який замислив тебе пограбувати, пом'якшує ситуацію.

Цигарки, антибіотики та морфін є альтернативною валютою у багатьох війнах. Гроші можуть втратити свою цінність, а вартість цих трьох речей зростає залежно від того, як довго триває війна. Морфін буде завжди користуватися особливим попитом через велику кількість поранених людей, а також наркоманів, які обмінюватимуть свій харч на наркотики.

Не носи модних речей. Залиш свій дорогий одяг вдома й одягни щось просте. Якщо ти не хочеш, щоб тебе помітили, не одягайся в яскраві кольори. Але також не носи військовий одяг чи камуфляж, оскільки тебе можуть прийняти за військового.

Тобі доведеться багато ходити, тому придбай собі зручне взуття.

Інформація дуже важлива. Візьми із собою дешеве короткохвильове радіо, щоб дізнатися, де проходять лінії фронту, де можна знайти їжу та притулок. Якщо створені табори для біженців, то їдь туди. Умови життя в цих таборах часто жахливі, але натомість вони запропонують тобі безпеку.

Ти можеш розлучитися з родиною чи друзями. Визначте місця, де ви можете знову зустрітися або де ви можете

залишати повідомлення один одному.

Кожна війна різна, і багато речей, які тобі будуть потрібні, залежать від ситуації. Наприклад, ти також можеш взяти із собою такі речі, як карти, ліхтарі чи аптечку.

Зрештою, набагато важливішим, ніж будь-який фізичний предмет, який можна носити із собою, буде твій спосіб мислення: готовність залишити все, придушити свою гордість, приховати свої почуття та продовжувати у тому ж дусі.

ДОПОМАГАЮЧИ ЛЮДЯМ

Чим довше тривала війна, тим більше серби перекидали свої війська в сільську місцевість. Невдовзі всі села навколо нашої бази були окуповані ворогом.

Мій друг жив у селі за кілька кілометрів від бази. Він був партизаном АВК, як і ми, але не в нашому підрозділі. Час від часу він приїжджав на базу, щоб допомогти нам, і так ми познайомилися.

Якось він зв'язався з нами по рації й запитав, чи хтось хоче навідатися до нього в село. Він зазначив, що були певні проблеми з ворогом.

Я подумав: "Чому б і ні?" і із групою бійців вирушив туди. Дорогою до села ми дізналися більше про ситуацію. Новини були погані, і двоє бійців із нашої групи відмовилися від участі.

Ми нічого не могли зробити, оскільки це була суто добровільна місія, і нам ніхто не наказував туди йти.

Наша група підійшла до лісистого пагорба, звідки відкривався вид на село мого друга; воно було розташоване на іншому пагорбі, і все, що нам потрібно

було зробити, це лише перетнути невеличку долину, щоб потрапити туди.

Коли ми спустилися в долину, то залишили там ще одного бійця. Тепер Нас лишилось тільки двоє, я – головний. Вийшовши з лісу, на в'їзді до села я побачив друга. Він помахав нам рукою.

Запримітивши вище на головній вулиці села багатьох інших військових, я здивувався: «Чому він покликав нас на допомогу, коли у нього багато своїх вояків?».

Дуже швидко все стало зрозуміло. Я був лише за двісті метрів від перших будинків, коли над моєю головою промайнула куля. Потім ще одна, а далі їх було вже не злічити.

Кулемет взяв нас на приціл. Ми зупинилися, побігли назад. Жодного укриття, повністю відкрита позиція. Поки я біг, у моєму напрямку полетіло ще з кілька сотень куль.

До мене дійшло: інші вояки, яких я бачив у селі, були ворогами! Не маючи змоги самостійно боротися з ними, мій друг сховався і покликав нас на допомогу. Він помахав мені рукою, щоб привернути мою увагу та попередити мене! Я неправильно зрозумів всю ситуацію.

Принаймні одна піхотна рота сербів все більше лупила по нам.

Я побачив невелику купу гною і сховався за нею. Не найкраще укриття, але вибору не було.

Поки я лежав на землі, кулі продовжували летіти в мій бік. Боєприпасів у них, мабуть, було багато! Я чув, як кулі врзалися в купу гною, і просто сподівався, що вона досить товста, щоб мене захистити.

Я дивився на траву перед очима й знову хотів стати мишкою і сховатися в крихітній нірці в землі.

Тим часом боєць, який прийшов зі мною, знайшов безпечне місце. Він біг трохи швидше й дістався лісового пагорба. Він кликав мене, але я не наважувався поворухнутися.

Я чекав, доки ворог припинить на якусь мить вогонь, щоб перебігти в надійне укриття. Здавалося, що я чекав вічність, але за якусь хвилину, встав й помчав до лісу.

Кулі летіли звідусіль, і дець із десятків їх неприємно просвистіло досить близько, поки я не шубовснувся в підлісок. Там, за досить низькою кам'яною стіною, ховався мій приятель. Ми були в безпеці, але все одно довелося чекати ще п'ять хвилин, поки противник припинить вогонь.

Дивом ми не постраждали. Я загубив свою бейсболку "Bugs Bunny", яку мені подарували діти кілька днів тому, і все.

Найближчими днями думка про долю мого друга із того села не давала мені спокою. Чи залишився він живим?

Я побачив його за тиждень, коли він приїхав на базу, як нічого й не було. Він подякував мені за мій жест доброї волі того дня і сказав усім: "Я усіх вас кликав на допомогу, але мені на допомогу прийшов тільки німець!"

Я подумав: "Так, але німець прийшов тільки тому, що він не знав, що відбувається". Натомість я посміхнувся і сказав: "Прошу!"

ЧАС ПРИЙНЯТИ ВАННУ!

Ставились такі випадки коли ми "ділили" з ворогом окуповане село:

Нашу базу відгороджував від ворожих сіл гірський

хребет, і тому присутність ворога нас не дуже хвилювала (вони не мали прямої лінії вогню). Але час від часу ми долали гору й підходили до окупованого села, щоб стежити за ворогом.

У селі було багато будинків. Сил у ворога було недостатньо, щоб зайняти все селище, не кажучи вже про організацію оборони периметра.

Якось ми підійшли до заселеного сербами будинку. Наша розвідувальна вилазка не мала конкретного плану. Нам просто було потрібно дізнатися, чи ворог все ще там, що він робить, і, можливо, зловити на зворотному шляху одну-дві курки, щоб доставити на базу.

Поки ми спостерігали за ворогом, я озирнувся, чи всі мої бійці ще зі мною. Одного не вистачало. Я запитав бійця поруч, де може бути той хлопець, і він лише вказав напрямом пальцем.

Наш чувак пішов до порожнього будинку, що розміщувався зовсім близько від ворога, розпалив вогонь на кухонній плиті, нагрів воду, перелив її у велике металеве цебро. За допомогою іншого солдата він виніс цебро на двір і поставив біля ганку. Без найменшої в світі турботи він повністю роздягнувся і зник у своїй імпровізованій ванні. Хлопець він був невеличкий, тому гарно вмістився у величезному цебрі.

Я заляк. Це була або найдурніша, або найкрутіша річ, яку я коли-небудь бачив з того, що робили солдати. Зупиняти цього йолупа все одно було пізно, тому ми вирішили просто спостерігати і, якщо ворог помітить, прикрити його відхід.

З боку противника не було жодного руху. Вони, мабуть, бачили дим із труби, але чи то подумали, що це хтось із своїх розпалив вогнище, чи то були здивовані так само, як і я. У будь-якому випадку, після того, як це мудрило

закінчило свої ванні процедури, ми повернулися на базу, п'ятеро спітнілих і смердючих бійців і одна задоволена падлюка, яка пахла свіжістю, рожевошкіра і усміхнена.

ФІНАЛЬНІ ІГРИЩА

За кілька днів серби зібрали багато піхоти, посадили її на вантажівки й поїхали до нашого села. Один із наших спостерігачів нарахував тридцять вантажівок. Це означало щонайменше дві ворожі піхотні роти проти наших двох залишкових загонів. Ми звикли до постійної кількісної переваги ворога, але цього разу це було занадто. Наші підрозділи матеріально-технічного забезпечення та половина нашого взводу вже покинули базу, пішовши глибше в гори.

Нарешті ми вирішили приєднатися до них. Вони вже кілька разів зв'язувалися з нами по радіо, боячись, що нас спіймають або вб'ють вороги. Щоб дістатися до них, нам доведеться йти добу, здебільшого пересіченою місцевістю та деякими територіями, які могли бути під контролем ворога.

Ми планували повернутися якнайшвидше, тому не було потреби нести все спорядження із собою. Я зняв підкладку з плаща, щоб розкласти всі свої речі на дві купи: велику з речами, які ми залишимо (підствольні та ручні гранати, вибухівка), і маленьку з речами, які ми візьмемо із собою (два автомата АК-47 із запасними магазинами, дві пляшки з водою та пачка досі мокрих сигарет Marlboro).

Дорогою через ліс ми зустріли ще одну групу бійців АВК, які йшли в тому ж напрямку, і ми приєдналися до них. Вони знали дорогу, і перебування в більшій групі давало нам певний захист. На жаль, ні в кого з них не залишилося цигарок.

Ми йшли цілу ніч, угору та пересіченою місцевістю. Був початок червня й стояла шалена спека, навіть вночі, тож нестача води почала ставати проблемою. Нічого не залишалося робити, як щонайшвидше дістатися нашого гірського притулку.

Нарешті на світанку ми прибули до місця призначення. Під щільним листям лісу розміщувалося ціле імпровізоване місто. Сотні людей жили під величезними шматами брезенту. Вони щойно прокинулись і розвели маленькі багаття. Крони дерев розсіювали невеликі клуби диму, і спостерігачі ворожої артилерії не могли їх помітити. Намети були для всього: командний намет, сторожові намети, кухня і пекарня. Однак більшість наметів була зайнята цивільними біженцями. Діти бігали всюди, і я чомусь їм заздрих. Вони не розуміли серйозності ситуації й весело грали, як і в мирний час.

Незабаром я дізнався кілька тривожних речей.

Їжі було мало. Через велику кількість біженців просто не вистачало їжі для всіх. Біля кухонного намету стояли довгі черги людей, і деякі з них відкрито демонстрували своє невдоволення тим, що доводилося годинами чекати на маленьку чашку водянистого супу. Була умова: "Солдати їдять першими", і хоча ніхто відкрито не скаржився на це, я впевнений, що декому це не дуже подобалося. Деякі місцеві фермери передали Армії визволення Косова тони пшениці, картоплі, капусти чи квасолі з початку конфлікту, і тепер їм доводилося чекати в черзі, щоб отримати крихітний шматочок хліба.

Іншою проблемою був ворог. Виявилося, що за кілометр вниз від табору було село. Воно перебувало під контролем АВК, але протягом останніх днів неодноразово зазнавало артилерійських обстрілів ворога. Деякі снаряди навіть впали поблизу табору в лісі. Якби серби вирішили напасти на це село, вони, безсумнівно, виявили б табір,

і це означало б повну катастрофу. Вся ідея створення табору в горах полягала в його непомітності, ніхто не думав про те, як його захистити.

Я вже почав проклинати своє рішення піднятися сюди. Ми спитали дорогу до нашого підрозділу і нарешті знайшли їх: вони спустилися в сусіднє село й обжили невеликий будинок неподалік від позицій ворога. Таким чином вони уникнули безладу і сварок в таборі, але час від часу їм доводилося мати справу з артилерійським обстрілом.

Ми були раді їх бачити. Поки мій друг розповідав про те, що сталося за цей час у селі, мені запропонували чашечку кави по-турецьки та цигарку! Я повільно вдихнув дим і отримував від цього величезне задоволення. У всіх все було добре, навіть у легко поранених солдатів, які вирішили залишитися в нашому підрозділі замість того, щоб віддати себе під опіку польового шпиталю АВК. Було багато розмов про те, що нам робити. Усі ми були бійцями з бойовим досвідом тому кожна думка була цінною. Часи, коли командири віддавали нам накази, давно минули.

Я вирішив повернутися туди, звідки ми прийшли. Я поговорив зі своїм приятелем, і він одразу погодився піти зі мною. Ще троє хлопців із підрозділу теж вирішили приєднатися. Мені було приємно: ці хлопці були найкращими бійцями підрозділу і наша мала група була силою, на яку треба було зважати. Оскільки з того, щоб залишатися в горах, жодної користі не було, ми негайно пішли звідти.

Ми попрощалися і почали довгу дорогу назад. Цього разу ми спускалися з гір і все було набагато простіше. Незважаючи на те, що ми не уявляли, яке майбутнє чекає на нас, ми поверталися туди, де ми добре все знали й де неодноразово билися разом. У нас була зброя, достатньо боєприпасів і по всьому селу були сховані запаси їжі. Ми змогли б впоратися з усім самі.

Ми йшли цілий день і прибули на нашу стару базу в рекордно короткий термін. Надвечір ми вийшли з лісу й поглянули на село.

Із села долинали звуки вантажівок, але ми не могли зрозуміти, чи то приїжджають ці вантажівки чи від'їжджають, чи скільки їх взагалі було.

Ми вирішили все перевірити. У нашій групі був навідник кулемету, з яким ми вдвох спустилися в село на розвідку. Була майже ніч, і оскільки мало що можна було побачити, довелося зупинятися кожні десять метрів і деякий час прислухатися, чи немає підозрілого шуму. Все відбувалося дуже повільно, ми не знали, чого очікувати. Якщо в селі були ворожі війська, ми не хотіли їх сполохнути.

Підійшовши до центру села, кулеметник торкнувся моєї руки. Я одразу спинився.

Він прошепотів: "Здається, я щось почув!"

Ми стояли і слухали. Нічого підозрілого я не почув, тільки слабкий вечірній вітерець.

Я сказав: "Ти впевнений?"

Він: "Мені здається, хтось говорить"

Я: "Албанською чи сербською?"

Він: "Не знаю"

Ми слухали ще хвилину.

Він: "Що ми робимо?"

Я: "Я не знаю".

Тримаючи палець на спусковому гачку АК-47, я пішов дорогою далі. Майже зовсім стемніло, і я вирішив ризикнути. Мій друг пішов за мною. Ми пройшли повз згорілу сільську школу, а потім ще одну будівлю, яка

ще була непошкодженою. Я вирішив зайти всередину й перевірити її. Ми могли б зробити там невеличку зупинку, а потім продовжити нашу місію. Будівля була праворуч від нас, двері були відчинені. Я саме збирався зайти, коли з дверей швидко вийшов чоловік і повернув праворуч. У темряві він нас не помітив і пішов собі. У його руках я побачив силует автомата. Раптом він завмер і почав обертатися...

Я відкрив вогонь. Дві короткі черги з мого калаша. Я стрімко пірнув ліворуч, а мій побратим відкрив вогонь із кулемета. Це був відпрацьований маневр: кожного разу, коли ми вступали в контакт із ворогом, головний (перший) стріляв, а решта команди розосереджувалася, щоб очистити лінію вогню. Кулеметник залишався в середині та просто гатив по ворогу.

Мій приятель висмалив близько п'ятдесяти куль, перш ніж я сказав йому припинити вогонь. Ми негайно відступили. Виявилось, що будинок, куди я збирався зайти, був зайнятий взводом сербських бійців! Туди їх привезли якраз ті вантажівки, які ми чули до того.

Далі почалося пекло! Після першої несподіванки ворог швидко зрозумів, що потрапив під удар, і почав стріляти в наш бік. На щастя, була ніч, і ми змогли безпечно дістатися лісу, де чекала решта нашої групи. Вони мало не прийняли нас за сербів, і коли я налетів на першого хлопця, він сказав, вирячивши очі: "Ви, мудаки, я вас мало не вбив! Я думав, ви серби!"

Я повів нашу групу до місця, де я спав дві ночі тому. Ми всі були виснажені й заснули. Зранку ми розділилися на дві групи і продовжили розвідку місцевості. Я і мій друг вирішили взяти із собою кулеметника, а у двох бійців із другої групи були багатозарядний гранатомет і РПГ. Ми вирішили зустрічатися кожні три-чотири години, щоб ділитися інформацією.

Виявилося, що вкупа сербських бійців. Ми ідентифікували ще чотири подвір'я, зайняті ними, в одному із яких були мінометні вогневі позиції. На протилежному боці села, на пагорбі, розташовувалась п'ята укріплена позиція, звідки проглядалася вся долина.

Нас було п'ятеро бійців із кулеметом, РПГ, багатозарядним гранатометом і великою кількістю підствольних гранат. У другій половині дня ми зустріли ще трьох бійців АВК із нашої бригади. Вони весь час ховалися в лісі, але минулого вечора почули перестрілку. Знаючи, що в долині має бути більше підрозділів АВК, вони вийшли з лісу й здибали нашу другу команду. Це була хороша новина. Ці троє хлопців були дуже досвідченими воїнами, ще й добре знали село.

Ще трошки хорошого: один із бійців, що ми надибали, мав із собою ручний кулемет Дегтярьова, а також у них було кілька автомобільних акумуляторів, захованих у сараї, якими ми могли зарядити батареї наших радіостанцій. Ба більше вони знали місцезнаходження багатьох схованок з їжею. Нас було тепер три команди бойових досвідчених партизанів. Зовсім непогано.

Поки наша маленька військова рада тривала, ми почули, як дорогою піднімається вантажівка. Вона підїхала до школи, де розташувалися серби. Або вони подумали, що ми пішли, або, можливо, ворог ще не поінформував свою службу матеріально-технічного забезпечення про те, що їх атакували минулої ночі.

У нас не було часу підготувати належну засідку, але ми змогли пошкодити вантажівку, коли вона припаркувалася біля школи, щоб надати забезпечення бойовикам. Вони стріляли по нам у відповідь, але оскільки не знали нашого точного місцезнаходження, жодна їхня куля не влучила.

Протягом кількох наступних днів ми атакували ще три ворожі позиції та один ворожий патруль. Найефектнішу

з цих атак виконала наша команда номер «три». Один із солдатів цієї команди доповів нам згодом:

- "Ми прямували до центра села. Ми йшли лише маленькими провулками, які з обох боків обмежені високими кам'яними парканами. Проходячи повз, з протилежної сторони одного з таких парканів ми почули якийсь шум. Один із моїх побратимів допоміг мені глянути через стіну, і те, що я побачив, мене здивувало: двоє сербських бойовиків лежали на землі з голими торсом й, очевидно, засмагали! Ми не могли використати ручний кулемет, оскільки не було можливості правильно прицілитися через стіну, не створивши шуму. Тож двоє моїх товаришів, тримаючи за ноги, підняли мене достатньо високо над стіною, я дістав свій пістолет і застрелив тих любителів засмаги. Потім ми кинули через стіну ручну гранату і швидко вийшли з села".

У селі було багато зброї, захованої АВК, яку ми тепер "розкопали", додавши до нашого арсеналу 14,5-мм крупнокаліберний кулемет і 12,7-мм снайперську гвинтівку "Barrett".

Наша тактика малої війни виявилася надзвичайно успішною. Противник був повністю розгублений і зазнав значних втрат, тоді як тільки один наш боєць отримав легке кульове поранення.

Після трьох днів боротьби ворог вирішив, що з нього досить, і покинув село. Ми спостерігали, як вони пакували свої речі та підпалювали ті лічені будинки, які ще не були зруйновані. Потім вони поспішно сіли у вантажівки й зникли. Війна триватиме ще два дні до того, як серби офіційно виведуть усі свої війська з Косова.

Ще одна війна закінчилася!

ПІСЛЯМОВА

На щастя, більшість людей, зображених у цих історіях, досі живі.

П'єр, мій друг із Боснії, зараз живе в Хорватії і працює приватним оператором безпілотного літального апарата. Стефано, італійський волонтер, одружений на хорватці, має кількох дітей. Вони живуть у Мостарі.

Блерім, який заснував наш підрозділ у Косові, став успішним бізнесменом, тоді як Наїм, "кролик", все ще на службі в армії. Він і Тоні служать разом у Силах безпеки Косова.

На жаль, Мігель, репортер "Associated Press", загинув. За кілька днів після закінчення війни, він приїхав до нас на нову базу в нещодавно звільненому місті. Ми трішки випили й почали обмінюватися історіями про те, що сталося з кожним із нас після останньої зустрічі.

Пізніше він поїхав висвітлювати війну в Чечні, але повернувся ненадовго до Косова, де ми знову зустрілися. У 2000 році Мігель потрапив у засідку і його було вбито в охопленій громадянською війною Сьєрра-Леоне.

Ми сумуємо за ним.

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare e Kosovës “Pjetër Bogdani”

94(496.51)"1991/2000"

Bartetzko, Roland

Smorid viyny : porady z polya boyu / Roland Bartetzko ;
perekład A.O. Skorofatovoyi -Prishtinë : SMS, 2022. - 165
f. ; 20 cm.

ISBN 978-9951-562-40-9